
διεθνής αμνηστία

ΕΛΛΑΔΑ

**ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΦΩΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ:
Τα δικαιώματα των αλλοδαπών και των
μειονοτήτων παραμένουν στο ημίφως**

Οκτώβριος 2005
AI Index: EUR 25/016/2005

ΔΙΕΘΝΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, 1 EASTON STREET, LONDON WC1X 0DW, UNITED KINGDOM

(Φωτογραφία εξωφύλλου: Άνθρωποι συνωστίζονται μέσα σε εμπορευματοκιβώτιο που χρησιμοποιείται για την κράτηση «παράνομων μεταναστών» στη Χίο, το 2005.

© Επιτροπή Αλληλεγγύης στους Πρόσφυγες, Χίος)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	3
1. ΚΟΚΚΙΝΟ, ΚΙΤΡΙΝΟ (ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΟ): ΠΛΟΗΓΗΣΗ ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Το νομοθετικό πλαίσιο.....	7
1.3 Περιοχές ανησυχίας όσον αφορά τις νομοθετικές διατάξεις.....	11
1.3.1 Περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της διαδικασίας αναθεώρησης	11
1.3.2 Έλλειψη πρόσβασης σε επαγγελματίες διερμηνείς	13
1.3.3 Έλλειψη νομικής συνδρομής.....	14
1.3.4 «Διακοπή» της εξέτασης	14
1.4 Περιοχές ανησυχίας στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου	16
1.4.1 Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου	16
1.4.2 Διάρκεια και πολυπλοκότητα της διαδικασίας.....	19
1.4.3 Καθολική απόρριψη αιτήσεων στον πρώτο βαθμό	20
1.4.4 Παράλειψη πλήρους αιτιολόγησης των λόγων απόρριψης	21
1.5.1 Χ.Μ., μεταξύ τριάντα και σαράντα ετών, Τούρκος υπήκοος.....	22
1.5.2 Μ.Μ., Σουδανός υπήκοος.....	23
1.5.3 Πρώην απεργοί πείνας.....	24
1.6 Συμπέρασμα	25
2. ΚΡΑΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	26
2.1 Εισαγωγή.....	26
2.2 Αυθαιρεσία και συνθήκες κράτησης.....	28
2.2.1 Αυθαιρεσία κράτησης.....	29
2.2.2 Συνθήκες κράτησης.....	32
2.2.3 Κράτηση παιδιών.....	35
2.2.4 Κακομεταχείριση γυναικών κρατουμένων.....	38
2.3 Παράλειψη προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων	39
2.4 Αστυνομική κακομεταχείριση.....	41
2.5 Υπερβολική χρήση βίας και επίμονη κακομεταχείριση Αλβανών υπηκόων	44
2.6 Συμπέρασμα	51
3. Η ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΡΟΜΑ.....	52
3.1 Εισαγωγή.....	52
3.2 Το νομοθετικό πλαίσιο.....	53
3.3 Εφαρμογή, Ερμηνεία και Επιβολή του Διεθνούς Δικαίου	55
3.4 Μη Εφαρμογή των Συμβολαίων Μετεγκατάστασης.....	58
3.5 Αναγκαστικές Εξώσεις Ρομά στην Πάτρα	61
3.6 Ρατσισμός και διακρίσεις σε βάρος Ρομά	65
3.7 Συμπέρασμα	67

4. ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΗΘΗ: Η (ΜΗ) ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ.....	68
4.1 Εισαγωγή.....	68
4.2 Μη αναγνώριση των μειονοτήτων	70
4.3 Μη αντιμετώπιση των επιπτώσεων των πολιτικών που εισάγουν διακρίσεις.....	72
4.4 Συμπέρασμα	74
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	75
5.1 Συμπέρασμα	75
5.2 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων.....	75
5.3 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών.....	77
5.4 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά.....	79
5.5 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.....	80

ΕΛΛΑΔΑ

ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΦΩΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ

Τα δικαιώματα αλλοδαπών και μειονοτήτων παραμένουν στο ημίφως

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση»

Άρθρο 2, Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η ελευθερία από διακρίσεις είναι η βάση, στην οποία στηρίζεται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η παράλειψη παροχής ελευθερίας από διακρίσεις αποτελεί, επομένως, θεμελιώδη ανεπάρκεια σε αυτές τις πρακτικές προστασίας. Η Διεθνής Αμνηστία έχει τεκμηριώσει διάφορες όψεις αυτής της ανεπάρκειας ανά την υφήλιο. Στην παρούσα έκθεση σκιαγραφείται η κατάσταση στην Ελλάδα. Τεκμηριώνεται ένα σταθερό μοτίβο παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σειρά τομέων παραβιάσεων που πηγάζουν από την παράλειψη του κράτους να καταπολεμήσει τις διακρίσεις, τόσο στις πρακτικές των εκπροσώπων του, όσο και σε εκείνες μη κρατικών παραγόντων. Αυτές οι πρακτικές εκτείνονται από την άρνηση προστασίας στους πρόσφυγες και την κακομεταχείριση μεταναστών, έως την αναγκαστική έξωση Ρομά από τους καταυλισμούς τους και την ανεπαρκή προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Σε προηγούμενη έκθεση για την Ελλάδα, που δημοσιεύθηκε από κοινού με τη Διεθνή Ομοσπονδία Ελσίνκι το 2002,¹ τεκμηριώθηκε η επιμονή των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδίως της κακομεταχείρισης. Ένα από τα κυριότερα πορίσματα εκείνης της έκθεσης ήταν ότι «οι Ρομά και οι μετανάστες διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο να υποστούν καταπατήσεις [των δικαιωμάτων τους] στα χέρια μελών των σωμάτων ασφαλείας» και ότι «το μοτίβο είναι αρκετά σαφές ώστε να είναι σχεδόν αδύνατον να αμφιβάλει κανείς ότι η ξενοφοβία και οι συλλογικοί χαρακτηρισμοί με βάση φυλετικά στερεότυπα έχουν διαδραματίσει κάποιον ρόλο στις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υπέστησαν μέλη αυτών των ομάδων».

---

¹ Ελλάδα: Στη σκιά της αιτωρωρησίας: Κακομεταχείριση και κακή χρήση πυροβόλων όπλων, κοινή έκδοση της Διεθνούς Αμνηστίας και της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ελσίνκι (AI Index: EUR 25/022/2002)

Από το 2002, ελάχιστα έχει μεταβληθεί αυτό το μοτίβο, παρά το γεγονός ότι θεσπίστηκε νέα νομοθεσία για να αντιμετωπιστούν συγκεκριμένα οι τομείς ανησυχίας που επισημάνθηκαν σε εκείνη την έκθεση, καθώς και διάφορες άλλες μορφές διάκρισης. Η νομοθεσία αυτή σχετίζεται με τη χρήση πυροβόλων όπλων, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και τον έλεγχο της μετανάστευσης. Οι αναφορές που έλαβε η Διεθνής Αμνηστία για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά το διάστημα μεταξύ 2002 και 2005, δείχνουν ότι πολλές από τις διατάξεις αυτής της νομοθεσίας, ιδίως εκείνες που σχεδιάστηκαν για να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να διαφυλάττουν την ελευθερία από διακρίσεις, δεν έχουν ακόμη εφαρμοστεί στην πράξη.

Η παρούσα έκθεση περιλαμβάνει ενδεικτικό δείγμα ισχυριζόμενων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έλαβε η Διεθνής Αμνηστία κατά την τελευταία τριετία. Δεν είναι ούτε εξαντλητική, ούτε καλύπτει όλες τις όψεις των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Αντιθέτως, επικεντρώνεται σε παραβιάσεις που πλήττουν περιθωριοποιημένες ομάδες στη χώρα, όπως είναι οι μετανάστες και οι μειονότητες.

Οι διακρίσεις απαντώνται με ποικίλες μορφές, ακόμα και σε αυτό το πλαίσιο. Οι αποχρώσεις τους είναι συχνά εκείνες της διάκρισης μεταξύ διαφόρων τύπων περιθωριοποίησης. Τα έγγραφα νομιμοποίησης, που χρησιμοποιεί το κράτος για να ταξινομή τους υπηκόους άλλων χωρών σε διάφορες κατηγορίες νομικής ομαλότητας, έχουν κόκκινο, κίτρινο και πράσινο χρώμα. Αυτά είναι τα χρώματα ενός νομικού συστήματος με πλήθος διατάξεων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των οποίων όμως η εφαρμογή συχνά αφήνει τα άτομα σε κατάσταση παρατεταμένης παρατυπίας και ευάλωτα σε κακομεταχείριση, τόσο από κρατικά όργανα, όσο και από μη κρατικούς παράγοντες. Οι διακρίσεις έχουν επίσης ρίξει σκοτεινή σκιά στη μεταχείριση Ρομά δημοτών από τις τοπικές τους αρχές, οι οποίες τους εκ-

δίωξαν βιαίως λίγο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 και τη στιγμή ακριβώς που οι διοργανωτές καλούσαν τους επισκέπτες να 'αδράξουν το φως' με περιπάτους στο κέντρο της Αθήνας, επικέντρου των Ολυμπιακών Αγώνων 2004. Αυτή δεν ήταν η μόνη περίπτωση που η Ελλάδα βρέθηκε στα φώτα της διεθνούς δημοσιότητας. Το 2003 προέδρευσε της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και, μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας, οι επιδόσεις της Ελλάδας στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποβλήθηκαν στον εξονυχιστικό έλεγχο της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.) κατά των Βασανιστηρίων το 2004 και της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. το 2005. Ως αποτίμηση αυτής της περιόδου, η παρούσα έκθεση στοχεύει να ρίξει φως σε αυτές τις επιδόσεις, σκιαγραφώντας τις ανησυχίες της Διεθνούς Αμνηστίας αναφορικά με τη μεταχείριση όσων βρίσκονται μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας στην Ελλάδα, των μελών των πολλών περιθωριοποιημένων ομάδων στη χώρα.

Η έκθεση επικεντρώνεται συγκεκριμένα στην παράλειψη του κράτους να συμμορφωθεί με το δίκαιο και τα θεσμικά κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα όσον αφορά την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου και τη μη-επαναπροώθηση, την κράτηση μεταναστών, και την προστασία από διακρίσεις και κακομεταχείριση. Οι καταγγελίες και οι ισχυρισμοί που παρουσιάζονται εδώ, τέθηκαν υπ' όψη της Διεθνούς Αμνηστίας από δικηγόρους, γιατρούς, δημοσιογράφους, ακτιβιστές και διεθνείς και τοπικές μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), καθώς και από μετανάστες, κρατούμενους και θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εκπρόσωποι της Διεθνούς Αμνηστίας επισκέφθηκαν την Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2005 και τον Ιούνιο του 2005 και συνέλεξαν επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με αυτές τις παραβιάσεις. Κατά τη διάρκεια του 2003, του 2004 και του 2005, η οργάνωση έθεσε υπ' όψη των ελληνικών αρχών τις ανησυχίες της σε αυτούς τους τομείς της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις δεν έλαβε οποιαδήποτε απάντηση.

Πέραν αυτών, η Διεθνής Αμνηστία εξέδωσε πλήθος εγγράφων, που σκιαγραφούσαν παραδείγματα τέτοιων παραβιάσεων και έθεταν τις ανησυχίες της υπ' όψη του κοινού. Ανησυχίες διατύπωσαν επίσης διακυβερνητικά όργανα, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), η Επιτροπή των Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων (CAT), η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. (HRC) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα.

1. ΚΟΚΚΙΝΟ, ΚΙΤΡΙΝΟ (ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΟ): ΠΛΟΗΓΗΣΗ ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

«Ουδεμία Συμβαλλομένη Χώρα θα απελαύνη ή θα επαναπροωθή (“refouler”), καθ’ οιονδήποτε τρόπον, Πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων»

Άρθρο 33.1, Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα εξασφαλίζουν σε κάθε άτομο, που βρίσκεται εντός του χώρου δικαιοδοσίας τους, αποτελεσματική προστασία... έναντι οποιωνδήποτε πράξεων φυλετικών διακρίσεων που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες του, αντιβαίνοντας στην παρούσα Σύμβαση»

Άρθρο 6, Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων

1.1 Εισαγωγή

Η «ραγδαία μεταμόρφωση» της Ελλάδας «από παραδοσιακή χώρα προέλευσης μεταναστών σε πόλο έλξης μεταναστών» κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, έχει φέρει στην επιφάνεια την έλλειψη «επαρκούς νομοθετικού πλαισίου μεταναστευτικής πολιτικής» της χώρας.² Αυτό ανέφερε η αρχική έκθεση που υπέβαλε η Ελλάδα στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε., η οποία εξέτασε τη συμμόρφωση της χώρας προς το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) τον Μάρτιο του 2005. Ωστόσο, παρά τις διαβεβαιώσεις ότι υφίσταται πλέον τέτοιο πλαίσιο, οι μετανάστες στην Ελλάδα συνεχίζουν να υφίστανται παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα χέρια κρατικών αρχών και μη κρατικών παραγόντων. Για λόγους που εξηγούνται παρακάτω, το υφιστάμενο σύστημα δεν κατορθώνει να εγγυηθεί επαρκή επίπεδα προστα-

σίας στους μετανάστες, περιλαμβανομένων ευπαθών ομάδων όπως είναι οι πρόσφυγες.

Σε αυτήν την έκθεση, ‘μετανάστες’ είναι ο γενικός όρος που αναφέρεται σε ανθρώπους, οι οποίοι βρίσκονται στην Ελλάδα είτε προσωρινά είτε μόνιμα. Περιλαμβάνει τους μετανάστες εκείνους που μετακινούνται οικειοθελώς και εκείνους που αισθάνονται αναγκασμένοι να φύγουν εξ αιτίας των οικονομικών και κοινωνικών κακουχιών που αντιμετωπίζουν στην πατρίδα τους, καθώς και τους πρόσφυγες.

Το *άσυλο* είναι μία διαδικασία, με την οποία οποιοσδήποτε διαφεύγει διωγμού αναζητά προστασία *αφού* έχει αφιχθεί σε άλλη χώρα.

Η Ελλάδα μετέχει στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (γνωστή ως ‘η Σύμβαση για τους Πρόσφυγες’) και στο Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1967 (γνωστό ως ‘το Πρωτόκολλο του 1967’), το οποίο υποχρεώνει τα κράτη να συνεργάζονται με τα Η.Ε. στην προστασία των προσφύγων στο έδαφός τους. Η Ύπατη Αρμοστεία των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR) έχει τεκμηριώσει απότομη μείωση του ρυθμού αναγνώρισης προσφύγων κατά την τελευταία διετία. Σύμφωνα με τη UNHCR, στα τέλη του 2004 εκκρεμούσαν σε πρώτο βαθμό 5.328 αι-

² Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Consideration of Reports Submitted by the State Parties Under Article 40 of the Covenant: Initial Report, Greece [Εξέταση Εκθέσεων που Υπέβαλαν τα Συμβαλλόμενα Κράτη με Βάση το Άρθρο 40 του Συμφώνου: Αρχική Έκθεση, Ελλάδα]*, 5 Απριλίου 2004 CCPR/C/GRC/2004/01: 12.

τήσεις ασύλου και στο στάδιο αναθεώρησης περίπου 2.500, ενώ άλλες 100 αιτήσεις εκκρεμούσαν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας για διοικητική επανεξέταση. Από αυτές τις αιτήσεις, 4.469 υποβλήθηκαν κατά το 2004. Άλλοι 50.000 άνθρωποι είχαν εκφράσει την επιθυμία τους να υποβάλουν αίτηση αλλά δεν είχαν ακόμη κατορθώσει να υποβάλουν τις αιτήσεις τους. Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, 11 άνθρωποι αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες με βάση τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες και σε 22 χορηγήθηκε προστασία για ανθρωπιστικούς λόγους, ενώ σε δύο χορηγήθηκε η ελληνική υπηκοότητα.³ Άλλες 3.731 αιτήσεις απορρίφθηκαν, ενώ σε 623 περιπτώσεις η εξέταση διεκόπη προτού ληφθεί απόφαση. Συνολικά, το ποσοστό αναγνώρισης προσφύγων κατά τους πρώτους εννέα μήνες του έτους ήταν 0,3%, ενώ η χορήγηση καθεστώτος προστασίας (προσφυγικής ή μη) ήταν 0,9%. Αμφότεροι αυτοί οι αριθμοί ήταν οι χαμηλότεροι μεταξύ όλων των 148 χωρών που εξέτασε η UNHCR στην παγκόσμια επισκόπησή της των προσφυγικών πληθυσμών κατά το 2004.⁴ Την ίδια στιγμή, συγκριτικές έρευνες δείχνουν ότι η Ελλάδα έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά αιτήσεων ασύλου στην Ευρώπη.⁵

Μάλιστα, το τοπικό γραφείο της UNHCR στην Ελλάδα εξέφρασε μεγάλη ανησυχία για την α-

πότομη μείωση των ποσοστών αναγνώρισης κατά τα τελευταία έτη, έχοντας τεκμηριώσει ποσοστό αναγνώρισης 0,06% για το προηγούμενο έτος και 0,3% για το 2003, μείωση κατά 370% σε σχέση με το ποσοστό 11,2% του 2001.⁶ Σχολιάζοντας αυτά τα χαμηλά ποσοστά αναγνώρισης σε κείμενο θέσεων, που εξέδωσε τον Νοέμβριο 2004,⁷ η UNHCR παρότρυνε τις ελληνικές αρχές να αναθεωρήσουν τις διαδικασίες τους για την αναγνώριση της προσφυγικής ιδιότητας και υπέδειξε σειρά προβλημάτων στην τρέχουσα εφαρμογή της εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας για το ζήτημα. Αυτές οι πρακτικές τεκμηριώθηκαν επίσης τον Ιανουάριο του 2005, κατά την επίσκεψη της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα. Το νομοθετικό πλαίσιο, που ισχύει αυτή τη στιγμή, εξετάζεται με συντομία στο επόμενο υποκεφάλαιο.

Το Άρθρο 1 της Σύμβασης των Η.Ε. για το Καθεστώς των Προσφύγων, που υιοθετήθηκε το 1951 (κοινώς γνωστή ως 'η Σύμβαση για τους Πρόσφυγες'), ορίζει τον 'πρόσφυγα' ως πρόσωπο το οποίο «συνεπεία δεδικοιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην». Με βάση αυτήν τη Σύμβαση, τα κράτη υπέχουν υποχρέωση να προστατεύουν τους ανθρώπους που διατρέχουν κίνδυνο σοβαρών καταπατήσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων εάν αναγκαστούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους, δηλ. την αρχή της μη επαναπροώθησης (*non-refoulement*) (υπό το Άρθρο 33.1).

³ Εντυπωσιακή Μείωση των Αιτήσεων Ασύλου: Τι λένε οι Αριθμοί για την Ελλάδα, UNHCR, Δελτίο Τύπου στην Ελλάδα, 1^η Μαρτίου 2005

⁴ UNHCR "2004 Global Refugee Trends: Overview of Refugee Populations, New Arrivals, Durable Solutions, Asylum-seekers, Stateless and Other persons of concern to UNHCR" [«Παγκόσμιες Τάσεις σε Θέματα Προσφύγων: Επισκόπηση Προσφυγικών Πληθυσμών, Νέες Αφίξεις, Μόνιμες Λύσεις, Αιτούντες Άσυλο, Ανιθαγενείς και Άλλα Πρόσωπα Ενδιαφέροντος της UNHCR»], 17 Ιουνίου 2005, Τομέας Πληθυσμιακών και Γεωγραφικών Στοιχείων, Τμήμα Επιχειρησιακής Υποστήριξης, UNHCR, Γενεύη.

⁵ "Why Greece is Not a Safe Host Country for Refugees" [«Γιατί η Ελλάδα δεν είναι Ασφαλής Χώρα Φιλοξενίας για τους Πρόσφυγες»], Skordas and Sitaropoulos, *International Journal of Refugee Law*, 2004 (16:1), σελ. 27, 49.

⁶ Στατιστικά Στοιχεία για το Άσυλο στην Ελλάδα (1997-2004), UNHCR, Ελλάδα 2005.

⁷ Θέσεις της UNHCR για καίρια θέματα της προστασίας των προσφύγων στην Ελλάδα, Νοέμβριος 2004: 4.

Επίσης, η *Γενική Σύσταση υπ' αρ. 30: Διακρίσεις Κατά Μη Πολιτών* της 1^{ης} Οκτωβρίου 2004 της Επιτροπής των Η.Ε. για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (CERD), η οποία διευκρίνισε την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων σε μη πολίτες, σημείωσε την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών να «διασφαλίζουν ότι οι μη πολίτες δεν επιστρέφονται σε χώρα ή έδαφος όπου διατρέχουν κίνδυνο να υποβληθούν σε σοβαρές καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένων βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας».

1.2 Το νομοθετικό πλαίσιο

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες και το Πρωτόκολλο του 1967. Εκτός αυτών, έχει επικυρώσει άλλες συναφείς διεθνείς συμβάσεις, όπως:

- το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR)
- το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα (ICESCR)
- τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων
- τη Σύμβαση των Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων)
- τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC).

Κατά τον χρόνο σύνταξης της έκθεσης, η Ελλάδα δεν είχε ακόμη υπογράψει ή επικυρώσει τη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους, την οποία υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση των Η.Ε. το 1990 και η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2003.

Η Ελλάδα επικύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ECHR) το 1974 και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας το 1991. Ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), η Ελλάδα δεσμεύεται επίσης από τις Οδηγίες της Ε.Ε. που αφορούν την προστασία των προσφύγων.⁸ Από το 2000, είναι επίσης πλήρες μέλος του «χώρου Σένγκεν».

Η θεμελιώδης αρχή της μη επαναπροώθησης (*non-refoulement*), που διατυπώνεται σε αυτές τις νομικές πράξεις και που αναγνωρίζεται επίσης ως κανόνας του εθμικού διεθνούς δικαίου, απαγορεύει την επαναπροώθηση οποιουδήποτε ανθρώπου, ανεξαρτήτως της νομικής ή άλλης θέσης του, σε χώρα ή έδαφος όπου θα διέτρεχε κίνδυνο βασανιστηρίων ή άλλων σο-

⁸ Οι κυριότερες οδηγίες / κανονισμοί της Ε.Ε. είναι: α) *Οδηγία του Συμβουλίου 2001/55/ΕΚ της 20ης Ιουλίου 2001 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές παροχής προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων μέτρα για τη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής αυτών των ατόμων*, Επίσημη Εφημερίδα υπ' αριθμ. L 212, 20 Ιουλίου 2001· β) *Οδηγία του Συμβουλίου 2003/9/ΕΚ της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη*, Επίσημη Εφημερίδα υπ' αριθμ. L 31, 6 Φεβρουαρίου 2003· γ) *Κανονισμός του Συμβουλίου 343/2003/ΕΚ της 18ης Φεβρουαρίου 2003*, Επίσημη Εφημερίδα υπ' αριθμ. L 50, 25 Φεβρουαρίου 2003· δ) *Οδηγία του Συμβουλίου 2004/83/ΕΚ της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρίζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους*, Βρυξέλλες, Επίσημη Εφημερίδα υπ' αριθμ. L 304, 30 Σεπτεμβρίου 2004· ε) *Τροποποιημένη πρόταση για Οδηγία του Συμβουλίου περί ελαχίστων προτύπων για διαδικασίες στα Κράτη-Μέλη για τη χορήγηση και αφαίρεση της προσφυγικής ιδιότητας στις 29 Απριλίου 2004*, 8771/04 Asile 33.

βαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το εθνικό νομικό πλαίσιο της Ελλάδας καθοδηγείται και αυτό από τούτη την αρχή.

Το Προεδρικό Διάταγμα 61/1999 (ΠΔ 61/99) διατυπώνει τις διαδικασίες για τον προσδιορισμό της προσφυγικής ιδιότητας στην Ελλάδα. Το Διάταγμα ορίζει ως αιτούντα άσυλο, και απαγορεύει την απομάκρυνσή του από την Ελλάδα, κάθε αλλοδαπό «ο οποίος δηλώνει προφορικός ή εγγράφως ενώπιον οποιασδήποτε ελληνικής αρχής στα σημεία εισόδου στην Ελληνική Επικράτεια ή εντός αυτής, ότι ζητεί άσυλο στη χώρα μας ή με οποιονδήποτε τρόπο ζητεί να μην απελαθεί σε κάποια χώρα εκ φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων» (Άρθρο 1.1). Αυτό συνάδει με το διεθνές δίκαιο, σύμφωνα με το οποίο οι αιτούντες άσυλο θεωρούνται ότι είναι πρόσφυγες εκτός αν ή μέχρις ότου διαπιστωθεί ότι δεν έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας.⁹ Το Διάταγμα περαιτέρω ορίζει ότι οι αιτήσεις ασύλου πρέπει να εξετάζονται στα Αστυνομικά Τμήματα Ασφαλείας και στα Τμήματα Αλλοδαπών εντός τριών μηνών και ορίζει περαιτέρω ότι σε περιπτώσεις όπου οι αιτούντες κρατούνται σε χώρους εντός λιμένων ή αερολιμένων, η εξέταση των αιτήσεων πρέπει να πραγματοποιείται αυθημερόν. Η εξέταση ενός αιτήματος περιλαμβάνει συνέντευξη με τον αιτούντα με τη βοήθεια διερμηνέα, τον οποίο παρέχει το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Η συνέντευξη αποσκοπεί να διακριβώσει τα στοιχεία ταυτότητας του αιτούντος, την ακριβή διαδρομή που ακολούθησε για να εισέλθει στη χώρα (περιλαμβανομένου και του γενικού δρομολο-

γίου του αιτούντος ασύλου όπως και ενδιάμεσων σταθμών σε ασφαλείς τρίτες χώρες ή άλλες χώρες-μέλη της Ε.Ε.) και τους λόγους φυγής από τη χώρα διαμονής του. Στο Διάταγμα σημειώνεται ότι στον αιτούντα πρέπει να παρέχεται επαρκής χρόνος πριν τη συνέντευξη για να προετοιμάσει την παρουσίασή του και να συμβουλευτεί δικηγόρο. Τη συνέντευξη πραγματοποιούν ένας ή δύο δημόσιοι λειτουργοί και συντάσσεται έκθεση, η οποία αναγιγνώσκεται, μέσω διερμηνέα, ξανά στον αιτούντα στο τέλος της συνέντευξης και υπογράφεται από αυτόν. Στη συνέχεια προστίθενται οι γνώμες του λειτουργού ή των λειτουργών, και ο αιτών και η οικογένειά του δακτυλοσκοπούνται και φωτογραφίζονται.¹⁰

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας χορηγείται στο άτομο έγγραφο που πιστοποιεί ότι έχει υποβάλει αίτηση ασύλου και ότι αυτή τελεί υπό εξέταση. Αυτό το έγγραφο είναι κοινώς γνωστό ως η «ΚΟΚΚΙΝΗ (ή ΡΟΖ) ΚΑΡΤΑ». Ο κάτοχός της έχει δικαίωμα να παραμείνει στη χώρα για διάστημα έξι μηνών και να ανανεώνει την κάρτα, ανά εξάμηνο, μέχρις ότου

⁹ Στο *Εγχειρίδιο της UNHCR για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια για τον Προσδιορισμό της Προσφυγικής Ιδιότητας με βάση τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων* σημειώνεται σχετικώς ότι «ένα πρόσωπο είναι πρόσφυγας κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 από τη στιγμή που πληροί τα κριτήρια που περιέχονται στον ορισμό. Αυτό συμβαίνει απαραίτητως πριν τον χρόνο κατά τον οποίο η προσφυγική του ιδιότητα προσδιορίζεται επισήμως». UNHCR, Γενεύη, σελ. 7.

¹⁰ Ως μέλος της Ε.Ε., η Ελλάδα δεσμεύεται από τη *Σύμβαση που καθορίζει το Κράτος που ευθύνεται να εξετάσει αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται σε ένα από τα Κράτη-Μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (Σύμβαση του Δουβλίνου). Αυτή η διακυβερνητική σύμβαση έχει πλέον αντικατασταθεί από τον Κανονισμό του Συμβουλίου (ΕΚ) n° 343/2003 της 18ης Φεβρουαρίου 2003, τον λεγόμενο «Κανονισμό Δουβλίνου II». Προκειμένου να υποβοηθήσουν την εφαρμογή αυτής της Σύμβασης, τα Κράτη-Μέλη χρησιμοποιούν τα συστήματα “Eurodac” και DublinNET. Το Eurodac είναι μία κοινή βάση δεδομένων όπου περιέχονται τα δακτυλικά αποτυπώματα όλων των αιτούντων άσυλο και των συλληφθέντων μεταναστών χωρίς έγγραφα. Το DublinNET είναι ένα ηλεκτρονικό δίκτυο διαύλων μετάδοσης μεταξύ των εθνικών αρχών που ασχολούνται με τις αιτήσεις ασύλου. Το δίκτυο τέθηκε σε λειτουργία την 1^η Σεπτεμβρίου 2003 στα Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. και στη Νορβηγία και την Ισλανδία. Επιτρέπει στις εθνικές αρχές που ευθύνονται για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου να ανταλλάσσουν δεδομένα για τις αιτήσεις ασύλου προκειμένου να προσδιοριστεί το υπεύθυνο Κράτος-Μέλος.

ληφθεί απόφαση σχετικά με την αίτησή του. Οι κάτοχοι της «κόκκινης κάρτας» μπορούν στη συνέχεια να υποβάλουν αίτηση για άδεια εργασίας, η οποία χορηγείται εφ' όσον «δεν φιλοξενούνται σε ειδικά προς τούτο λειτουργούν Κέντρο Προσωρινής Διαμονής¹¹ αιτούντων άσυλο αλλοδαπών» και με βάση ότι «έχει ερευνηθεί η αγορά εργασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα και δεν έχει εκδηλωθεί σχετικό ενδιαφέρον από ημεδαπό, πολίτη της Ε.Ε., αναγνωρισμένο πρόσφυγα, ομογενή».¹² Η ίδια άδεια εργασίας είναι διαθέσιμη σε αιτούντες που δεν έχουν αναγνωρισθεί ως πρόσφυγες με βάση τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες, αλλά στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο για ανθρωπιστικούς λόγους (ΠΔ 189/1998, Άρθρο 4.1).

Καθ' όλο το διάστημα εξέτασης της αίτησης, ο αιτών δεν επιτρέπεται να αλλάξει κατοικία χωρίς να ενημερώσει τις αρχές – σε τέτοιες περιπτώσεις η εξέταση της αίτησής του «διακόπτεται» και ο αιτών ειδοποιείται καταλλήλως. Αίτημα ανάκλησης της απόφασης «διακοπής» μπορεί να υποβληθεί εντός τριών μηνών. Αν δεν υπάρξει τέτοιο αίτημα, στο τέλος αυτού του διαστήματος, οι «διακοπείσες» αιτήσεις απορρίπτονται αυτομάτως.

Μετά την έκδοση της «κόκκινης κάρτας» (δηλ. την αναγνώριση του αιτούντος ως «αιτούντος άσυλο»), ο φάκελος της αίτησης διαβιβάζεται στην περιφερειακή Αστυνομική Αρχή ή Αρχή Αλλοδαπών, η οποία παρέχει σχόλια για τις συστάσεις του λειτουργού που πραγματοποίησε τη συνέντευξη και διακριβώνει την καταλληλότητα της Ελλάδας να εξετάσει το αίτημα σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου II

¹¹ Έκθεση που εξέδωσε το 2004 η UNHCR κατέγραφε 12 τέτοια κέντρα στη χώρα, γνωστά επίσης ως 'Κέντρα Υποδοχής', 10 από τα οποία συνέχιζαν να λειτουργούν κατά τον χρόνο της έκδοσης (*Πρακτικές Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο στην Ελλάδα με Ιδιαίτερη Έμφαση σε Μητέρες Μόνες, Γυναίκες Μόνες και Παιδιά που έχουν χωριστεί από τις Οικογένειές τους*, Τσοβίλη και Βουτυρά, 2004)

¹² Άρθρο 4.1 του Ν. 1975/1991 που ρυθμίζει τα δικαιώματα των αλλοδαπών.

(δηλ. ότι ο αιτών δεν μετέβη σε άλλο προορισμό της Ε.Ε. πριν εισέλθει στην Ελλάδα).

Απόφαση για την αίτηση λαμβάνεται από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και με βάση τις συστάσεις της Διεύθυνσης Εθνικής Ασφαλείας του Υπουργείου. Άλλες αρχές και οργανισμοί, περιλαμβανομένης της UNHCR, ενδέχεται να προσκληθούν να παράσχουν πληροφορίες για την υπόθεση. Σε περιπτώσεις θετικών αποφάσεων, στο άτομο χορηγείται δελτίο ταυτότητας πρόσφυγα, κοινώς γνωστό ως «η ΚΙΤΡΙΝΗ ΚΑΡΤΑ», με βάση το οποίο το άτομο μπορεί να παραμείνει στην Ελλάδα επί πενταετία.¹³ Άδεια εργασίας μπορεί επίσης να εκδοθεί για το ίδιο διάστημα, μετά από δεύτερη αίτηση με βάση αυτήν την ταυτότητα πρόσφυγα. Οι άδειες αυτές μπορούν να ανανεωθούν για άλλα πέντε έτη και, με τη συμπλήρωση δέκα συνεχών ετών παραμονής, το άτομο μπορεί να υποβάλει αίτηση χορήγησης ιθαγένειας.

Σε περιπτώσεις όπου το αίτημα απορρίπτεται, η απόρριψη πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένη και ο αιτών ενημερώνεται, σε γλώσσα την οποία μπορεί να κατανοήσει, για το δικαίωμά του να προσφύγει κατά αυτής της πρωτοβάθμιας απόρριψης εντός 30 ημερών. Η προσφυγή εξετάζεται από τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης και απόφαση λαμβάνεται εντός 90 ημερών από την υποβολή της, μετά από διαβούλευση του Υπουργού με την εξαμελή Επιτροπή, που αποτελείται από τον Νομικό Σύμβουλο του Υπουργείου, που προεδρεύει, έναν διπλωματικό υπάλληλο και έναν νομικό σύμβουλο του Υπουργείου Εξωτερικών, έναν υψηλόβαθμο αξιωματικό της Ελληνικής Αστυνομίας, έναν εκπρόσωπο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και τον Υπεύθυνο Νομικής Προστασίας της UNHCR στην Ελλάδα. Η Επιτροπή ακροάται τα επιχειρήματα του αιτούντος παρουσία του ιδίου ή του δικηγόρου του και οριστι-

¹³ Η «Πράσινη Κάρτα» είναι το τρίτο κύριο έγγραφο στη διαδικασία νομιμοποίησης μεταναστών και δίδεται στους μετανάστες που δεν είναι πρόσφυγες και στους οποίους έχουν χορηγηθεί άδειες παραμονής και εργασίας.

κή απόφαση λαμβάνεται από τον Υπουργό και ανακοινώνεται στον αιτούντα. Η UNHCR ενημερώνεται για όλες τις αποφάσεις που λαμβάνονται.

Μία δεύτερη, εξ υπαρχής, επανεξέταση απορριφθείσας αίτησης ασύλου αναλαμβάνεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και στις οποίες ο αιτών έχει παράσχει πρόσθετα νέα στοιχεία για να υποστηρίξει το αίτημά του αφού έχει παραλάβει την αρνητική απόφαση μετά την αναθεώρηση της αίτησής του από τον Υπουργό και τη Συμβουλευτική Επιτροπή. Τέτοιες επανεξετάσεις αιτήσεων αναλαμβάνονται επίσης στις περιπτώσεις όπου η διαδικασία, μέσω της οποίας ελήφθη η οριστική απόφαση, διαπιστώθηκε ότι ήταν προβληματική για διοικητικούς λόγους. Το όργανο που αναλαμβάνει αυτήν τη διαδικαστική αναθεώρηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων είναι το Συμβούλιο της Επικρατείας. Εάν δεν έχει εφαρμογή η διάταξη περί «εξαιρετικών περιστάσεων» όσον αφορά την επανεξέταση, η προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι η μόνη, πρακτικά διαθέσιμη, δυνατότητα προσφυγής κατά οριστικής αρνητικής απόφασης και πρόκειται για προσφυγή για διαδικαστικούς λόγους.

Σε περιπτώσεις όπου η αίτηση απορρίφθηκε σε αυτό το δεύτερο στάδιο, αλλά ο αιτών δεν μπορεί να επιστραφεί στη χώρα προέλευσής του (εξ αιτίας λόγων υγείας, έλλειψης πρόσβασης, ή τήρησης της αρχής της μη επαναπροώθησης), ενδέχεται να του χορηγηθεί το δικαίωμα να παραμείνει στη χώρα για διάστημα ενός έτους, ανανεώσιμο μετά από αίτηση, υπό «ανθρωπιστικό» καθεστώς.

Υπάρχει μία παράλληλη οδός «ταχύρρυθμων διαδικασιών εξέτασης». Αυτές οι διαδικασίες εφαρμόζονται σε περιπτώσεις, όπου ο φόβος δίωξης είναι «αβάσιμος» ή όπου ο αιτών έχει αφιχθεί από «ασφαλή τρίτη χώρα». Τα άτομα, των οποίων οι αιτήσεις διεκπεραιώνονται με αυτές τις διαδικασίες, γενικά κρατούνται σε ειδικές κλειστές εγκαταστάσεις για «παρανόμως εισελθόντες» σε ζώνες αερολιμένων / λιμένων. Η εφαρμογή αυτών των χαρακτηρισμών («α-

βάσιμου» αιτήματος και «ασφαλούς τρίτης χώρας») αποφασίζεται από τον Προϊστάμενο του Κλάδου Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης μετά από σύσταση της Διεύθυνσης Εθνικής Ασφαλείας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο αιτών πρέπει να προσφύγει κατά αρνητικής πρωτοβάθμιας απόφασης εντός 10 ημερών και οριστική απόφαση πρέπει να λάβει εντός 30 ημερών ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Αν ο αιτών τελεί υπό κράτηση στον χώρο τράνζιτ κάποιου λιμένα ή αερολιμένα, αυτές οι προθεσμίες μειώνονται σε πέντε και 15 ημέρες αντιστοίχως.

Η Διεθνής Αμνηστία εκφράζει την ανησυχία ότι υφίστανται κενά στο νομοθετικό πλαίσιο, τα οποία οδηγούν σε παραβιάσεις του δικαιώματος επιδίωξης ασύλου με βάση το διεθνές δικαίο για τους πρόσφυγες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Συγκεκριμένα, το πλαίσιο παραλείπει να τηρήσει το διεθνές δικαίο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα συναφή θεσμικά κείμενα, κυρίως από δύο απόψεις: α) σε κανένα στάδιο της διαδικασίας δεν προβλέπει ανεξάρτητη επανεξέταση απορριφθείσας αίτησης για λόγους ουσίας, και β) στερείται διατάξεων που να προστατεύουν ρητά από τον κίνδυνο της επαναπροώθησης. Επιπλέον αυτών των αδυναμιών, στην πράξη πλήθος διατάξεων, από αυτές που περιγράφηκαν παραπάνω, είτε δεν τηρούνται, είτε εφαρμόζονται με τρόπους που εκθέτουν ανθρώπους σε κίνδυνο επαναπροώθησης. Στα επόμενα δύο υποκεφάλαια εξετάζονται τα κυριότερα προβλήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή αυτού του πλαισίου. Το πρώτο υποκεφάλαιο σκιαγραφεί ανησυχίες που σχετίζονται με την έλλειψη διατάξεων στη νομοθεσία, που να εγγυώνται ότι τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης. Το δεύτερο υποκεφάλαιο σκιαγραφεί την παράλειψη των αρχών να εφαρμόσουν τις διατάξεις της νομοθεσίας.

Η έρευνα που παρουσιάζεται εδώ δεν καλύπτει μία δεύτερη περιοχή της προστασίας των προσφύγων, που αφορά τις διατάξεις της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες που σχετίζονται με

την κοινωνική ένταξη και μακροπρόθεσμη βοήθεια, τις οποίες τα συμβαλλόμενα μέλη υποχρεούνται να παρέχουν στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες στην επικράτειά τους. Για αυτό το ζήτημα, πανεπιστημιακές έρευνες¹⁴ καθώς και έγγραφα της UNHCR δείχνουν ότι αυτή τη στιγμή δεν υφίστανται στην Ελλάδα διατάξεις της νομοθεσίας ή της πολιτικής, οι οποίες να σχετίζονται συγκεκριμένα με αυτήν την περιοχή προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αν και στον τομέα αυτό οι έρευνες είναι ακόμη αδρομερείς. Κατά τον νόμο, στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες παρέχονται τα ίδια δικαιώματα με οποιονδήποτε ευρίσκεται νομίμως σε ελληνικό έδαφος.¹⁵ Η UNHCR πραγματοποίησε έρευνα και εξέδωσε συστάσεις τον Οκτώβριο του 2004 για προγράμματα προστασίας και ένταξης, τα οποία πρέπει να παρέχονται σε άτομα που είναι ιδιαίτερος ευπαθή, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης ασύλου (γυναίκες μόνες και ασυνόδευτα παιδιά, που είναι κάτοχοι 'κόκκινης κάρτας').¹⁶ Η Διεθνής Αμνηστία, όμως, δεν γνωρίζει να υπάρχουν συγκεκριμένα προγράμματα πολιτικής που να αποσκοπούν στην υποβοήθηση της ένταξης των αναγνωρισμένων προσφύγων, ως ευπαθών ατόμων, στην ευρύτερη κοινωνία και διαθέτει στοιχεία, τα οποία έλαβε από συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες στην Αθήνα, που υποδεικνύουν ότι «οι πρόσφυγες, από τη στιγμή που αναγνωρίζονται, χάνονται» (δηλ. δεν παρακολουθούνται από φορείς κοινωνικής μέριμνας).

¹⁴ Nicholas Sitaropoulos, "Refugee Welfare in Greece: Towards a Remodelling of the Responsibility-Shifting Paradigm?" [«Πρόνοια για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα: Προς αναμόρφωση του μοντέλου μετάθεσης ευθυνών;»] στο *Critical Social Policy* 22(3): 436-455, 2004 και Achilles Skordas, "The case of recognized refugee families in Greece: The 'undesirable' integration" [«Η περίπτωση των οικογενειών αναγνωρισμένων προσφύγων στην Ελλάδα: Η 'ανεπιθύμητη' ένταξη»] στο *Quarterly on Refugee Problems (AWR-Bulletin)* 40(49) Number 4/2002: 210-221.

¹⁵ Ελένη Σπαθανά, Νομική Συνδρομή σε Πρόσφυγες και Αιτούντες Άσυλο στην Ελλάδα, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Αθήνα, 2004: 135.

¹⁶ Τσοβίλη και Βουτυρά, ό.π.

1.3 Περιοχές ανησυχίας όσον αφορά τις νομοθετικές διατάξεις

1.3.1 Περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της διαδικασίας αναθεώρησης

Μείζονα πηγή ανησυχίας αποτελεί η απουσία πρόσβασης σε ανεξάρτητη αναθεώρηση της ουσίας μίας απορριφθείσας αίτησης. Η Διεθνής Αμνηστία έχει σημειώσει έλλειψη εγγυήσεων στην εθνική νομοθεσία, οι οποίες να εγγυώνται την πρόσβαση των αιτούντων άσυλο σε μια τέτοια ανεξάρτητη αναθεώρηση της αίτησής τους. Οι ελλείψεις αυτές προκύπτουν κυρίως από το γεγονός ότι καμία από τις δύο δυνατότητες αναθεώρησης, που προσφέρονται στο σύνολο της διαδικασίας εξέτασης, δεν προβλέπει ανεξάρτητη αναθεώρηση της υπόθεσης κατ' ουσίαν. Αφ' ενός, η αναθεώρηση αρνητικής πρωτοβάθμιας απόφασης, που αναλαμβάνεται μετά από προσφυγή, δεν εμπλέκει δικαστική αρχή, αλλά διευθύνεται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, τον ίδιο φορέα που είναι υπεύθυνος για τις πρωτοβάθμιες αποφάσεις. Αφ' ετέρου, η διαδικαστική αναθεώρηση που αναλαμβάνει το Συμβούλιο της Επικρατείας μετά από οριστική αρνητική απόφαση, δεν καλύπτει την ουσία της αίτησης, αλλά εξετάζει μόνο τις διοικητικές όψεις της διαδικασίας λήψης της απόφασης. Η μη συμμόρφωση του ελληνικού συστήματος προς τα διεθνή θεσμικά κείμενα συζητήθηκε έντονα κατά τις διαπραγματεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) με αντικείμενο ελάχιστα κοινά πρότυπα για τις διαδικασίες ασύλου. Κατά τον χρόνο εκείνο, η ελληνική αντιπροσωπεία αναγνώρισε το πρόβλημα αυτό και ανακοίνωσε ότι θα εξέταζε μεταρρύθμιση του συστήματος προσφύγων της Ελλάδας. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση δείχνουν ότι η έλλειψη ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων σε αυτόν τον τομέα έχει οδηγήσει σε σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αιτούντων.

Η πρωτοβάθμια εξέταση των αιτήσεων γίνεται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το οποίο είναι επίσης επιφορτισμένο με τη φύλαξη των συνόρων της χώρας και την αποτροπή της εισόδου μεταναστών χωρίς έγγραφα. Δεδομένου του γεγονότος ότι πολλά από αυτά τα άτομα στη συνέχεια ζητούν άσυλο, κάποιες από τις πρωτοβάθμιες αποφάσεις του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης θα μπορούσαν πιθανώς να είναι κηλιδωμένες από υποκειμενική προκατάληψη κατά των αιτούντων και οι αποφάσεις αυτές θα μπορούσαν πιθανώς να είναι ανακριβείς. Μία ανεξάρτητη αναθεώρηση της ουσίας των αιτήσεων ασύλου που απορρίπτονται θα βοηθούσε να διασφαλιστεί ότι οι αιτήσεις ασύλου δεν απορρίπτονται χωρίς δέουσα αιτία και ότι εκείνοι οι αιτούντες άσυλο, που θα διέτρεχαν κίνδυνο βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν επιστρέφονται στις χώρες προέλευσής τους. Αντιθέτως, με βάση τις τρέχουσες διατάξεις, το Υπουργείο είναι επίσης επιφορτισμένο με την αναθεώρηση των αποφάσεων απόρριψης ενός αιτήματος ασύλου. Η παρέμβαση της UNHCR σε αυτές τις αποφάσεις είναι έντονα περιορισμένη – στον πρώτο βαθμό, η UNHCR μπορεί να παράσχει πληροφορίες συναφείς προς την υπόθεση, ενώ στο στάδιο αναθεώρησης ένας εμπειρογνώμονας μετέχει στην ‘Επιτροπή Προσφυγών’ αλλά πρακτικά δεν διαθέτει ψήφο, αφού η Επιτροπή δεν είναι όργανο λήψης αποφάσεων, αλλά συμβουλευτικό.¹⁷

Επανεξέταση εξ ύπαρξης μίας αίτησης, διαδικασία διαθέσιμη σε αιτούντες των οποίων οι αιτήσεις έχουν απορριφθεί στο δεύτερο στάδιο, μπορεί να διαταχθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Εντούτοις, το εύρος της αναθεώρησης της υπόθεσης από το Συμβούλιο της Επικρατείας περιορίζεται από το γεγονός ότι πρόκειται για αναθεώρηση αποκλειστικά διοικητική, η οποία εξετάζει τη διαδικασία εξέτασης που προηγήθηκε, δεν εξετάζει όμως την ουσία του αιτήματος. Η Διεθνής Αμνηστία πι-

στεύει ότι η εκτίμηση των αιτημάτων ασύλου πρέπει να περιλαμβάνει ανεξάρτητη αναθεώρηση των αρνητικών αποφάσεων, η οποία θα επέτρεπε την εξέταση της αίτησης από ανεξάρτητο όργανο, όσον αφορά τόσο νομικά ζητήματα, όσο και γεγονότα.

Η απουσία τέτοιας αναθεώρησης συνιστά παραβίαση του διεθνούς δικαίου περί προσφύγων διότι εκθέτει τα άτομα στον κίνδυνο της επαναπροώθησης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει δηλώσει σαφώς ότι «η αρχή στην οποία αναφέρεται το άρθρο 13 δεν είναι απαραίτητως δικαστική αρχή, αλλά, αν δεν είναι, οι εξουσίες της και οι εγγυήσεις που παρέχει έχουν ουσιαστική σημασία για να προσδιοριστεί κατά πόσον το ένδικο μέσο ενώπιόν της είναι αποτελεσματικό» (ECHR, *Silver και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση 25 Μαρτίου 1983). Στην υπόθεση *Klaas και άλλοι κατά Γερμανίας*, 6 Σεπτεμβρίου 1988, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ανέπτυξε περαιτέρω την απόφασή του. Σύμφωνα με αυτή τη νομολογία, «ένα ένδικο μέσο ενώπιον εθνικής αρχής θεωρείται αποτελεσματικό όταν αυτή η αρχή είναι δικαστική· ή, αν είναι οιονεί δικαστική ή διοικητική αρχή, αναγνωρίζεται σαφώς και αποτελείται από μέλη που είναι αμερόληπτα και που απολαμβάνουν εγγυήσεις ανεξαρτησίας· [...] Το ένδικο μέσο είναι προσιτό για τον απορριφθέντα αιτούντα άσυλο· και η εκτέλεση της διαταγής απέλασης αναστέλλεται μέχρις ότου ληφθεί [οριστική] απόφαση». Το Δικαστήριο δήλωσε περαιτέρω ότι η αρχή προσφυγής πρέπει να έχει αρμοδιότητα, τόσο να αποφαιίνεται κατά πόσον υφίστανται οι συνθήκες που προβλέπει το Άρθρο 3 της ECHR, όσο και να χορηγεί κατάλληλη επανόρθωση. Αυτή η νομολογία έχει κωδικοποιηθεί στη Σύσταση n° R (98) 13 της Επιτροπής Υπουργών των Κρατών-Μελών για το δικαίωμα των απορριφθέντων αιτούντων άσυλο σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο κατά αποφάσεων απέλασης στο πλαίσιο του Αρθρου 3 της ECHR. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το δικαίωμα σε αποτελεσματική επανόρθωση ενώπιον δικαστηρίου ή δικαστικής επιτροπής είναι επίσης ενσωματωμένο στο Άρθρο II-47 του

¹⁷ Αυτός ο περιορισμός παρατέθηκε μάλιστα ως ένας από τους συντελεστές που καθιστούν την Ελλάδα «ανασφαλή χώρα φιλοξενίας» (Skordas and Sitaropoulos, ό.π.).

Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., και στο Άρθρο 38 του σχεδίου οδηγίας της Ε.Ε. για τις διαδικασίες ασύλου.¹⁸ Το ισχύον σύστημα υπολείπεται αυτών των διατάξεων.

1.3.2 Έλλειψη πρόσβασης σε επαγγελματίες διερμηνείς

Ένα άλλο μείζον πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες είναι η αδυναμία επικοινωνίας με τις αρχές.¹⁹ Ένας πρώτος παράγοντας που συμβάλλει στο πρόβλημα αυτό είναι η έλλειψη επαρκών προβλέψεων για διερμηνεία. Την ημέρα της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στο Τμήμα Ασύλου στην Αθήνα, ένας γνώστης της κινεζικής (μανταρίν) πραγματοποιούσε συνεντεύξεις με όλους τους αιτούντες, ανεξαρτήτως εθνικότητας, συχνά με τη βοήθεια άλλων αιτούντων, που ενεργούσαν ως διερμηνείς σε μια δεύτερη ή τρίτη γλώσσα. Οι εκπρόσωποι του Τμήματος, που ήταν παρόντες, χρησιμοποιούσαν ελληνικά για να επικοινωνήσουν με τους αιτούντες, διανθισμένα με αγγλικά, στα οποία οι εκπρόσωποι του Τμήματος επέδειξαν ελάχιστη επάρκεια.

Επιπλέον, η οργάνωση εκφράζει την ανησυχία ότι οι αρχές, ιδίως στις μεθοριακές περιοχές, ενδέχεται να εμποδίζουν ενεργά την πρόσβαση των προσφύγων στο άσυλο, μέσω της αδυναμίας των προσφύγων να επικοινωνήσουν στα ελληνικά. Κρατούμενοι, από τους οποίους πήραν συνέντευξη εκπρόσωποι της οργάνωσης,

¹⁸ *Amended proposal for a Council Directive on minimum standards on procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status on 29 April 2004 [Τροποποιημένη πρόταση για Οδηγία του Συμβουλίου για ελάχιστα πρότυπα για διαδικασίες στα Κράτη-Μέλη για τη χορήγηση και την ανάκληση της προσφυγικής ιδιότητας στις 29 Απριλίου 2004]*, 8771/04 Asile 33.

¹⁹ Το Συμπέρασμα Νο. 8 (XXVIII) της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR αναφέρει ότι «ο αιτών [άσυλο] πρέπει να λαμβάνει την απαραίτητη καθοδήγηση ως προς τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει» και ότι «πρέπει να του δίδονται οι αναγκαίες διευκολύνσεις, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών ικανού διερμηνέως, για την υποβολή της υπόθεσής του στις εν λόγω αρχές».

υποστήριζαν ότι με την άφιξή τους στα κέντρα κράτησης, όπου κρατούνταν (και όπου τους συνάντησαν οι εκπρόσωποι), αστυνομικοί τους ζήτησαν να υπογράψουν έγγραφα, τα οποία δεν μπορούσαν να διαβάσουν αλλά αντιλήφθηκαν ότι ήταν έγγραφα που σχετίζονταν με τη νομιμοποίηση της θέσης τους (βλ. υποκεφάλαιο 1.4.1). Περαιτέρω επίρρωση αυτής της πρακτικής παρασχέθηκε από κρατούμενους σε άλλα κέντρα και από πρώην κρατούμενους που διαμένουν στην Αθήνα, καθώς και από έκθεση που δημοσίευσε το 2002 η Σκανδιναβική Οργάνωση για τους Αιτούντες Άσυλο (NOAS), έκθεση στην οποία υποστηριζόταν ότι οι ελληνικές αρχές ζήτησαν από Τσετσένους αιτούντες άσυλο να υπογράψουν έγγραφα ότι δεν ζητούσαν άσυλο στην Ελλάδα.²⁰ Αυτοί οι ισχυρισμοί κρατούμενων, ότι τους ζητήθηκε να υπογράψουν έγγραφα τα οποία δεν κατανοούν, εγείρουν σοβαρές ανησυχίες γύρω από την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου στα σημεία εισόδου.

Αυτή η πρακτική αντίκειται στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο θεώρησε ακλόνητα στην υπόθεση *Conka κατά Βελγίου* ότι η επικοινωνία με έναν αιτούντα άσυλο πρέπει να πραγματοποιείται σε γλώσσα την οποία το άτομο αυτό κατανοεί αφού τα δικαιώματα που εγγυάται η Σύμβαση δεν είναι «θεωρητικά ή πλασματικά, αλλά πρακτικά και αποτελεσματικά» (ECHR, *Conka κατά Βελγίου*, 5 Φεβρουαρίου 2002· βλ. επίσης ECHR, *Matthews κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, υπόθεση 24833/1994). Εξάλλου, το Άρθρο 9(b) του σχεδίου οδηγίας της Ε.Ε. για τις διαδικασίες ασύλου αναφέρει ότι οι αιτούντες άσυλο «πρέπει να λαμβάνουν τις υπηρεσίες διερμηνείας για την υποβολή της υπόθεσής τους στις αρμόδιες αρχές οποτεδήποτε χρειάζεται». Αν και αυτή η Οδηγία δεν έχει τεθεί σε ισχύ, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι το δικαίωμα των αιτούντων άσυλο, να ενημερώνονται σωστά για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους με βάση τη διαδικασία ασύλου, αποτελεί ήδη υποχρέω-

²⁰ Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.noas.org/Dbase/pub/TheTransferofChenAsyl3.shtml>

ση με βάση το δίκαιο της Ε.Ε. κατά το άρθρο 5.2 της Οδηγίας EC 2003/9/EC της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003, που διατυπώνει ελάχιστα πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο.²¹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να παρακολουθεί στενά τις ελλείψεις του ελληνικού συστήματος και να προβεί σε οποιοδήποτε τύχον σχετικές νομικές ενέργειες, δεδομένου ότι η Ελλάδα υπείχε την υποχρέωση να ευθυγραμμίσει πλήρως προς αυτήν την οδηγία την εθνική της νομοθεσία μέχρι τις 6 Φεβρουαρίου 2003.

1.3.3 Έλλειψη νομικής συνδρομής

Οι αιτούντες δεν έχουν στη διάθεσή τους νομική συνδρομή σε κανένα στάδιο της διαδικασίας, εκτός από τη συνδρομή που παρέχει το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, το οποίο παρέχει μόνο νομική εκπροσώπηση για αιτούντες των οποίων οι αιτήσεις έχουν απορριφθεί στο δεύτερο στάδιο και πρόκειται να υποβληθούν σε διαδικαστική επανεξέταση από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Μάλιστα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποφάνθηκε σε βάρος της Ελλάδας σε δύο υποθέσεις εξ αιτίας της πλήρους απουσίας νομικής συνδρομής για αλλοδαπούς στις ακυρωτικές διαδικασίες.²² Ακόμα και μετά τη θέσπιση διατάξεων περί νομικής συνδρομής για αλλοδαπούς διά του Νόμου 3226/2004, η νομική διεκδίκηση ασύλου συνεχίζει να εξαιρείται διότι είναι διοικητική διαδικασία.

²¹ Το Άρθρο 5 αυτής της Οδηγίας υποχρεώνει τα κράτη να διασφαλίσουν «ότι στους αιτούντες παρέχεται πληροφόρηση για οργανώσεις ή ομάδες προσώπων που παρέχουν ειδική νομική βοήθεια και για οργανώσεις που θα ήταν ενδεχομένως σε θέση να τους βοηθήσουν ή να τους πληροφορήσουν σχετικά με τις διαθέσιμες συνθήκες υποδοχής, περιλαμβανομένης υγειονομικής μέριμνας».

²² Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων *Twalib κατά Ελλάδας* (αριθμός αίτησης 42/1997/826/1032), Απόφαση, 9 Ιουνίου 1998 και *Biba κατά Ελλάδας* (αριθμός αίτησης 33170/96), Απόφαση, 26 Σεπτεμβρίου 2000.

Η απουσία νομικής συνδρομής σημαίνει ότι ορισμένοι δικηγόροι αναλαμβάνουν υποθέσεις νομικής διεκδίκησης ασύλου δωρεάν²³ ενώ άλλοι χρεώνουν αμοιβές για τις υπηρεσίες τους. Αυτή η τελευταία πρακτική δημιουργεί δυσπιστία απέναντι στους δικηγόρους από τους αξιωματούχους, οι οποίοι συχνά ισχυρίζονται ότι «οι δικηγόροι είναι διεφθαρμένοι και εκμεταλλεύονται τους μετανάστες» – σχόλια αυτού του είδους έκαναν επίσης κατά τις συνεντεύξεις τους προς την αποστολή της Διεθνούς Αμνηστίας. Αυτοί οι ισχυρισμοί, με τη σειρά τους, χρησιμοποιούνται ως αιτιολογία για να απορρίπτονται αυθαίρετα τα στοιχεία ή οι καταθέσεις που παρέχουν οι δικηγόροι εκ μέρους των πελατών τους και για να περιορίζεται αυθαίρετα η πρόσβαση των δικηγόρων στα κέντρα κράτησης.

Ένας άλλος παράγοντας, που περιορίζει περαιτέρω τη δυνατότητα των αιτούντων να επικοινωνούν με τις αρχές, οφείλεται στην αδυναμία τους να κατανοήσουν πλήρως την περίπλοκη νομική διαδικασία που αφορά στη διεκπεραίωση των αιτήσεών τους. Η Διεθνής Αμνηστία δεν γνωρίζει να είναι διαθέσιμα στους αιτούντες οποιαδήποτε έγγραφα σε οποιαδήποτε γλώσσα, τα οποία να περιγράφουν απλά και σαφώς τη διαδικασία.

1.3.4 «Διακοπή» της εξέτασης

Μία από τις πλέον ανησυχητικές πλευρές της νομοθεσίας περί ασύλου στην Ελλάδα είναι η διάταξη που επιτρέπει στις αρχές να «διακόπτουν» την εξέταση αιτημάτων ασύλου. Το Άρθρο 2.8 του Προεδρικού Διατάγματος (ΠΔ) 61/99 αναφέρει ότι «σε περίπτωση αυθαίρετης απομάκρυνσης [του αιτούντος από τη δεδηλωμένη διεύθυνση κατοικίας του], διακόπτεται η διαδικασία εξέτασης της αίτησής του με απόφαση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου

²³ Όλοι οι δικηγόροι, με τους οποίους επικοινωνήσε η Διεθνής Αμνηστία κατά την προετοιμασία αυτής της έκθεσης δήλωσαν ότι εργάζονται σε αυτήν τη βάση.

Δημόσιας Τάξης, η οποία κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο ως αγνώστου διαμονής». Το Διάταγμα ορίζει περαιτέρω ότι επιτρέπεται διάστημα τριών μηνών για την υποβολή προσφυγής κατά της απόφασης «διακοπής» και για την ακύρωση της απόφασης εάν αποδειχθεί ότι η μεταβολή κατοικίας οφείλεται σε λόγους πέραν του ελέγχου του αιτούντος. Σε τέτοια περίπτωση, η αίτηση ασύλου μπορεί να εξεταστεί επί της ουσίας. Επιπλέον, το Άρθρο ορίζει επίσης ότι ο τοπικός εκπρόσωπος της UNHCR πρέπει να ενημερώνεται σε τέτοια περίπτωση ως προς τις περαιτέρω εξελίξεις. Αν δεν υπάρξει προσφυγή εντός της τρίμηνης προθεσμίας, η αίτηση απορρίπτεται αυτομάτως. Ο λόγος που αναφέρεται συνηθέστερα για τέτοια «διακοπή» φαίνεται να είναι η αλλαγή διεύθυνσης κατοικίας, περιλαμβανομένων περιπτώσεων όπου οι αιτούντες άσυλο έχουν μεταβεί σε άλλους ευρωπαϊκούς προορισμούς και έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II.²⁴

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ) εξέφρασε ανησυχία τον Οκτώβριο του 2004 για τον αυξανόμενο αριθμό «διακοπής» αιτήσεων ασύλου ατόμων που «επιστρέφονται» στην Ελλάδα με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II. Σύμφωνα με το ΕΣΠ, έχει σημειωθεί απότομη αύξηση τέτοιων «διακοπών» από τον Ιανουάριο του 2004 και μετά. Το ΕΣΠ εξέφρασε περαιτέρω την ανησυχία ότι οι «διακοπές» αυτού του είδους θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αβάσιμες αποφάσεις απόρριψης και να θέσουν σε κίνδυνο άτομα, τα οποία

²⁴ Το Άρθρο 3 του Κανονισμού του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΚ) Νο 343/2003 της 18ης Φεβρουαρίου 2003 που θεσπίζει τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του Κράτους-Μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε Κράτος-Μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (Κανονισμός του Δουβλίνου II): «Τα κράτη μέλη εξετάζουν κάθε αίτηση ασύλου που υποβάλλεται από υπήκοο τρίτης χώρας σε οποιοδήποτε από αυτά, είτε στα σύνορα είτε εντός του εδάφους του. Η αίτηση εξετάζεται από ένα μόνο κράτος μέλος, το οποίο είναι το οριζόμενο ως υπεύθυνο [σύμφωνα με τα κριτήρια του Κανονισμού]».

μόλις επιστραφούν στις χώρες τους θα μπορούσαν να υποστούν διώξεις και βασανιστήρια. Επίσης, πανεπιστημιακές έρευνες έχουν αμφισβητήσει τη συμβατότητα τέτοιων πρακτικών «διακοπής» με τις υποχρεώσεις των ελληνικών αρχών να τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης και έχουν συμπεράνει ότι «στην πραγματικότητα, οι ελληνικές αρχές μοιάζουν να καθυποτάσσουν [αυτήν] την υποχρέωση ... σε διαδικαστικές λεπτομέρειες που αποσκοπούν να μειώσουν τον αριθμό των αιτούντων άσυλο» και ότι «η Ελλάδα επιδεικνύει κακή πίστη με τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζει τις διατάξεις του Κανονισμού του Δουβλίνου II».²⁵

Αναφορικά με αυτά τα πορίσματα, η Διεθνής Αμνηστία έχει εκφράσει ανησυχία γύρω από την έλλειψη συγκεκριμένων ρητών διατάξεων σε αυτό το Διάταγμα, οι οποίες θα εγγυούνταν το δικαίωμα των αιτούντων να εξεταστεί πλήρως η αίτησή τους μετά τη μεταγωγή τους πίσω στην Ελλάδα με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II. Η οργάνωση ανησυχεί ότι οι διατάξεις του Άρθρου 2.8 του ΠΔ 61/99 εφαρμόζονται με τρόπους που καθιστούν αδύνατο για τον αιτούντα να γνωρίζει ότι η εξέταση της αίτησής του έχει «διακοπεί» (η διαδικασία μέσω της οποίας ενημερώνονται τα άτομα «αγνώστου διαμονής» δεν είναι σαφής) και έτσι στην πράξη περιορίζουν το δικαίωμά του να προσφύγει κατά μίας απόφασης «διακοπής». Αυτό στη συνέχεια οδηγεί σε απόφαση απόρριψης από τις αρχές μετά την πάροδο της καθορισμένης τρίμηνης προθεσμίας προσφυγής, και σε τέτοιες περιπτώσεις οι αρχές αρνούνται να εξετάσουν πλήρως αιτήσεις ασύλου με την επιστροφή του αιτούντος στην Ελλάδα και αντ' αυτού εκδίδουν διαταγές άμεσης απέλασης. Έτσι, η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί ότι οι ελ-

²⁵ Panayiotis N. Papadimitriou and Ioannis F. Papageorgiou, 2005, 'The New "Dubliners": Implementation of European Council Regulation 343/2003 (Dublin-II) by the Greek Authorities' ['Οι νέοι «Δουβλινέζοι»: Εφαρμογή του Κανονισμού 343/2003 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Δουβλίνο-II) από τις Ελληνικές Αρχές'], *Journal of Refugee Studies* 18 (3): 312.

ληνικές αρχές επισήμως «διακόπτουν» τη διαδικασία εξέτασης ορισμένων αιτήσεων ασύλου με τρόπους που ενδέχεται να εκθέσουν πρόσωπα σε κίνδυνο παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε επιστολή στις αρχές σχετικά με ένα τέτοιο άτομο που διέτρεχε κίνδυνο να επιστραφεί στην περιοχή Νταρφούρ του Σουδάν (βλ. παρακάτω). Η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε επίσης από τοπικούς εμπειρογνώμονες κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 2005 ότι, εξ αιτίας αυτής της πρακτικής, η Νορβηγία έχει σταματήσει να επιστρέφει αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II.

1.4 Περιοχές ανησυχίας στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου

1.4.1 Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου

Ενώ ο ορισμός του αιτούντος άσυλο στο Άρθρο 1.1. του ΠΔ 61/99 καθιστά σαφές ότι προστασία μπορεί να ζητηθεί α) γραπτώς, β) προφορικώς, ή γ) εμμέσως, στην πράξη οι τελευταίες δύο μέθοδοι δεν λαμβάνονται υπ' όψη από τις αρχές. Κατά τη διάρκεια της αποστολής της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2005, η αντιπροσωπεία της οργάνωσης συναντήθηκε με αστυνομικούς σε τμήματα σε περιοχές όπου αλλοδαποί είχαν τεθεί υπό κράτηση με την κατηγορία της παράνομης εισόδου.²⁶ Και στα τέσσερα τμήματα που επισκέφθηκε η αντιπροσωπεία (Μυτιλήνη,

Φέρρες, Διδυμότειχο, Σουφλί), οι αστυνομικοί ισχυρίστηκαν ότι όλοι οι κρατούμενοι ήταν 'οικονομικοί μετανάστες'. Ωστόσο, συνεντεύξεις σε δύο τμήματα, όπου επιτράπηκε στους απεσταλμένους να τις διεξαγάγουν κατ' ιδίαν με τους κρατούμενους, αποκάλυψαν ότι οι διατάξεις αυτού του Άρθρου δεν είχαν τηρηθεί πλήρως.

Σε μία περίπτωση (Σουφλί), δύο κρατούμενοι, οι οποίοι ήταν Τούρκοι υπήκοοι, ισχυρίστηκαν ότι είχαν εκφράσει την επιθυμία τους να υποβάλουν αίτηση ασύλου στους αστυνομικούς που τους είχαν συλλάβει αμέσως μετά την είσοδό τους στην Ελλάδα λίγες ημέρες πριν την επίσκεψη της Διεθνούς Αμνηστίας, αλλά δεν τους είχαν χορηγηθεί οποιαδήποτε έντυπα. Ισχυρίστηκαν περαιτέρω ότι ζητούσαν προστασία εξ αιτίας του γεγονότος ότι είχαν φυλακιστεί και βασανιστεί στη γειτονική Τουρκία λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων και ότι είχαν γνωστοποιήσει αυτήν τη δίωξη στους αστυνομικούς στο τμήμα. Αν και η Διεθνής Αμνηστία δεν είναι σε θέση να αξιολογήσει αυτήν τη συγκεκριμένη διεκδίκηση προστασίας, φάνηκε ότι οι αστυνομικοί, κατατάσσοντας τους κρατούμενους ως «οικονομικούς μετανάστες», δεν έλαβαν υπ' όψη το προφορικό αίτημα των δύο ανδρών για άσυλο και έτσι αγνόησαν τις διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος.

Σε μία άλλη περίπτωση (Φέρρες), δύο Σομαλές κρατούμενες ισχυρίστηκαν στην αρχή της συνέντευξης ότι είναι «οικονομικές μετανάστριες». Εντούτοις, όταν ερωτήθηκαν κατά πόσον θα ήθελαν να επιστρέψουν στη χώρα τους αργότερα, υποστήριξαν δακρυσμένες ότι δεν μπορούσαν να επιστρέψουν, εξ αιτίας του γεγονότος ότι τα σπίτια τους τα είχαν κάψει οι σομαλικές αρχές και του φόβου τους ότι θα τις φυλάκιζαν λόγω της υποστήριξής τους κομμάτων της αντιπολίτευσης. Είπαν επίσης ότι δεν είχαν γνωστοποιήσει αυτούς τους φόβους στους αστυνομικούς που τις συνέλαβαν, διότι δεν είχαν ερωτηθεί και διότι οι αστυνομικοί τους είπαν ότι μετά την ποινή τους για παράνομη είσοδο θα τους δίνονταν άδειες παραμο-

²⁶ Το Άρθρο 31(1) της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες απαγορεύει την επιβολή ποινών «λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής, εάν ούτοι προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο, εν τη εννοία του άρθρου 1, εισέρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδείας, υπό την επιφύλαξιν πάντως ότι ούτοι απ' ενός μεν θα παρουσιαστούν αμελλητί εις τας αρχάς απ' ετέρου δε θα δώσουν επαρκείς εξηγήσεις περί της παρανόμου αυτών εισόδου ή διαμονής».

νής. Το συγκεκριμένο αστυνομικό τμήμα, που λειτουργεί συγχρόνως ως κέντρο κράτησης για μετανάστριες, χρησιμοποιείται για να κρατούνται άτομα πριν την έκδοση εγγράφων διοικητικής απέλασης. Έτσι, αν και αυτή η υπόθεση δεν μπορεί να αξιολογηθεί από τη Διεθνή Αμνηστία, η αφήγηση των κρατουμένων για τα διαδραματισθέντα δημιούργησε ανησυχίες τόσο σχετικά με την τήρηση των διατάξεων του ΠΔ 61/99 από τις αρχές, όσο και σχετικά με τη φαινόμενη παράλειψη να πληροφορηθούν οι κρατούμενες τα δικαιώματά τους (βλ. παρακάτω).

Η παράλειψη των αρχών να προσφέρουν στους παράτυπους μετανάστες πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου στο σημείο εισόδου στη χώρα σύμφωνα με το ΠΔ 61/99 καταδεικνύεται επίσης από την αναντιστοιχία στους αριθμούς αιτήσεων ασύλου που υποβάλλονται στα μεθοριακά αστυνομικά τμήματα και στην Αθήνα. Κατά τη διάρκεια συνεντεύξεων με περιφερειακούς αστυνομικούς διοικητές, προέκυψε ότι μόλις γύρω στο 0,2% των κρατουμένων, που στεγάζονται σε κέντρα κράτησης στις μεθοριακές περιοχές, υποβάλλουν αιτήσεις ασύλου. Ωστόσο υπάρχουν αναφορές που υποδεικνύουν ότι πλήθος πρώην κρατουμένων από κέντρα μεθοριακών περιοχών, που συχνά αφέθηκαν ελεύθεροι με διαταγές απέλασης, υποβάλλουν αίτηση ασύλου στην Αθήνα. Αυτό το γεγονός δημιουργεί ανησυχίες γύρω από την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου που παρέχεται σε αυτές τις περιοχές.²⁷

Άλλοι ισχυρισμοί, που έλαβε η Διεθνής Αμνηστία, υποδείκνυαν ότι αξιωματούχοι, τοποθετημένοι σε μεθοριακές περιοχές και ιδίως στην περιοχή των ελληνοτουρκικών συνόρων, απελαύνουν μετανάστες από το έδαφος της Ελλάδας χωρίς να παράσχουν σε όσους έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας την ευκαιρία να ζητήσουν άσυλο ή χωρίς να παράσχουν σε όλους τους μετανάστες ευκαιρία να αμφισβητήσουν την απομάκρυνσή τους για άλλους λόγους, πε-

ριλαμβανομένων λόγων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέτοιες πρακτικές παραβιάζουν κατάφωρα το ΠΔ 61/99 και θα μπορούσαν να παραβιάζουν τη θεμελιώδη αρχή της μη επαναπροώθησης καθώς και την απαγόρευση της αυθαίρετης και συλλογικής απέλασης. Αυτές οι πρακτικές είναι πολύ δύσκολο να τεκμηριωθούν και το πρόβλημα επιδεινώνεται στις μεθοριακές περιοχές από το γεγονός ότι αυτές οι απελάσεις φέρονται να λαμβάνουν χώρα σε περιοχές που τελούν υπό στρατιωτικό έλεγχο και έτσι η πρόσβαση σε αυτές είναι περιορισμένη. Παρά το γεγονός αυτό, η οργάνωση έλαβε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στη χώρα τον Ιανουάριο πληροφορίες από πλήθος ατόμων (απελαθέντες που έχουν έκτοτε επανεισέλθει καθώς και άτομα που έχουν συνομιλήσει με απελαθέντες), οι οποίες συμφωνούσαν σχετικά με τις μεθόδους διά των οποίων λαμβάνει χώρα αυτή η πρακτική. Μετανάστες χωρίς έγγραφα φέρονται να τοποθετήθηκαν σε στρατιωτικά φορτηγά, να μεταφέρθηκαν στις όχθες του ποταμού Έβρου, στα χερσαία σύνορα με την Τουρκία, και να αφέθηκαν να περάσουν στην άλλη πλευρά κολυμπώντας.

Καθώς ενδέχεται να διακυβεύονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα ατόμων, περιλαμβανομένων του δικαιώματος στη ζωή και της ελευθερίας από βασανιστήρια, η ευθύνη της λήψης απόφασης πρέπει να λαμβάνεται από κατάλληλο όργανο και από λειτουργούς με επαρκή προσόντα. Το ελληνικό σύστημα προκαλεί σύγχυση όσον αφορά τον πραγματικό ρόλο των συνοροφυλάκων. Προκειμένου να αποφευχθεί η «προεπιλογή» από συνοριακούς αξιωματούχους, η Διεθνής Αμνηστία συνιστά ότι ο ρόλος των συνοριακών αρχών πρέπει να περιοριστεί στην καταγραφή των αιτήσεων ασύλου και στη διαβίβαση αυτών και των συναφών πληροφοριών στις αρμόδιες αρχές. Όσον αφορά την εκπαίδευση, η οργάνωση συνιστά η Ελλάδα να διασφαλίσει ότι η πρακτική της συμμορφώνεται με τις διατάξεις της Σύστασης n° R (98) 15 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση των λειτουργών που έρχονται πρώτοι σε επα-

²⁷ Η Διεθνής Αμνηστία έχει εγείρει αυτές τις ανησυχίες στην ενημέρωσή της προς την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε.

φή με τους αιτούντες άσυλο, ιδίως σε μεθοριακά σημεία.

Ένα άλλο περιστατικό περιλάμβανε 106 πρόσωπα, τα οποία αφίχθηκαν στην Κρήτη την 1^η Απριλίου 2005. Ενώ αρνήθηκε αιτήματα εκπροσώπων των τοπικών αρχών, δικηγόρων και μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), περιλαμβανομένων μελών του τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα, να συναντήσουν τους εν λόγω ανθρώπους και να τους προσφέρουν βοήθεια, ο Υφυπουργός Χρήστος Μαρκογιαννάκης φέρεται να δήλωσε ότι θα απελαύνονταν αμέσως. Την ίδια στιγμή ο Αστυνομικός Διευθυντής Χανίων, Αντώνης Προεστάκης, φέρεται να ανακοίνωσε την καθιέρωση, με άμεση ισχύ, νέας διοικητικής πολιτικής που προέβλεπε την άμεση απέλαση όλων των μεταναστών που φθάνουν στην Κρήτη χωρίς έγγραφα. Ωστόσο, επιτράπηκε στους εν λόγω ανθρώπους να παραμείνουν στο νησί και στις 7 Απριλίου ένας εκπρόσωπος των τοπικών αρχών, ένας δικηγόρος και δύο εκπρόσωποι ΜΚΟ κατάφεραν να τους συναντήσουν. Οι αλλοδαποί φέρονται να δήλωσαν στον δικηγόρο Δημήτριο Φουράκη ότι ήταν Παλαιστίνιοι και ότι σκόπευαν να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα. Το βράδυ της 10^{ης} Απριλίου μεταφέρθηκαν με αστυνομική συνοδεία σε πλοίο με προορισμό την Αθήνα, όπου μεταφέρθηκαν στο κέντρο κράτησης του Τμήματος Αλλοδαπών Αθηνών και σε άλλα αστυνομικά τμήματα στην περιοχή της Αττικής και κρατήθηκαν μέχρι την επόμενη ημέρα. Στις 12 Απριλίου επιτράπηκε σε μέλη του τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα να συνομιλήσουν με κρατούμενους στο Τμήμα Αλλοδαπών Αθηνών. Ανέφεραν ότι μόνο δύο από τους περίπου 30 ανθρώπους που κρατούνταν εκεί μπορούσαν να μιλήσουν αγγλικά και ότι δεν υπήρχε κανένας διερμηνέας διαθέσιμος στο Τμήμα. Τα μέλη της οργάνωσης ανέφεραν επίσης κακές συνθήκες κράτησης και ισχυρισμούς περί κακομεταχείρισης από αστυνομικούς. Οι κρατούμενοι δεν είχαν πληροφορηθεί τα δικαιώματά τους ή τους λόγους κράτησής τους. Όταν εκπρόσωποι άλλων ΜΚΟ και δικηγόροι ζήτησαν ακολούθως να συναντήσουν τους κρατου-

μένους προκειμένου να μπορέσουν να τους παράσχουν πληροφόρηση γύρω από τα δικαιώματά τους, οι υπεύθυνοι αστυνομικοί αρνήθηκαν να τους επιτρέψουν πρόσβαση στον χώρο κράτησης, ισχυριζόμενοι ότι είχαν λάβει διαταγές από τους ανωτέρους τους να εμποδίσουν την πρόσβαση. Φαίνεται ότι, αντιθέτως, όλοι οι 106 κρατούμενοι συνοδεύθηκαν σε πλοίο το ίδιο απόγευμα και απελάθηκαν στην Αίγυπτο. Η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε επιστολή στις αρχές εκφράζοντας ανησυχίες ότι, εφ' όσον αληθεύει αυτή η περιγραφή των γεγονότων, τα δικαιώματα όσων κρατήθηκαν από την 1^η έως τις 12 Απριλίου παραβιάστηκαν συστηματικά, και ζητώντας ακριβείς πληροφορίες γύρω από τις ενέργειες των αρχών σε αυτήν την υπόθεση, αλλά μέχρι τον Σεπτέμβριο δεν είχε λάβει απάντηση. Στις 16 Αυγούστου, η οργάνωση έλαβε πληροφορίες ότι άλλοι 95 άνθρωποι απελάθηκαν στην Αίγυπτο χωρίς να τους δοθεί πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, μετά το ναυάγιο του πλοιαρίου τους στα ανοικτά της Κρήτης δέκα ημέρες νωρίτερα.

Η μυστικότητα που περιβάλλει τις πρακτικές των αρχών κατά τη διάρκεια των διαφόρων σταδίων της διαδικασίας χορήγησης ασύλου αποτελεί πηγή ανησυχίας σχετικά με τον βαθμό στον οποίο τηρούνται, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, τα θεσμικά κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στη χώρα, δεν επιτράπηκε η πρόσβαση σε ορισμένα από τα κέντρα κράτησης στη Λέσβο, ενώ σε άλλα κέντρα κράτησης και αστυνομικά τμήματα (Βρυσικά, Διδυμότειχο, κατά διαστήματα στην Αμυδαλέζα) αστυνομικοί αρνήθηκαν να παραμείνουν εκτός απόστασης ακοής καθ' όλη τη διαδικασία συνεντεύξεων²⁸ και σε ένα από αυτά (Διδυμότειχο) αρνήθηκαν επίσης να απαντήσουν αριθμό ερωτήσεων, μεταξύ των οποίων κατά πόσον το αστυνομικό προσωπικό στο τμήμα είχε υποβληθεί σε εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Μετά την επίσκεψη της οργάνωσης στη χώρα, η Διεθνής Αμνηστία α-

²⁸ Στις περιπτώσεις αυτές οι εκπρόσωποι της Διεθνούς Αμνηστίας αρνήθηκαν να συνεχίσουν τις συνεντεύξεις.

πέστειλε επιστολή στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης τον Ιανουάριο ζητώντας πληροφορίες σχετικά με την κράτηση αιτούντων άσυλο, περιλαμβανομένων του αριθμού και των τοποθεσιών των κέντρων κράτησης που λειτουργούν αυτή τη στιγμή και των εγκαταστάσεων που είναι διαθέσιμες σε αυτά, αλλά δεν έλαβε οποιαδήποτε απάντηση.

1.4.2 Διάρκεια και πολυπλοκότητα της διαδικασίας

Στην πράξη, το κυριότερο πρόβλημα στη διαδικασία χορήγησης ασύλου είναι η χρονική διάρκεια που απαιτείται για την αναθεώρηση των αιτήσεων. Λόγω του συσσωρευμένου φόρτου αιτήσεων, υφίσταται μία δευτερεύουσα διαδικασία, που προηγείται της επίσημης υποβολής αίτησης ασύλου, διαδικασία κατά την οποία ζητείται από τους επίδοξους αιτούντες να επισκέπτονται το Τμήμα Ασύλου Αθηνών, συχνά επί μήνες, προτού μπορέσουν να υποβάλουν τις αιτήσεις τους.

Δικηγόροι, από τους οποίους έλαβαν συνεντεύξεις οι εκπρόσωποι της Διεθνούς Αμνηστίας, δήλωσαν ότι χρειάζεται κατά μέσο όρο περίπου ένα έτος προτού εκδοθεί στους αιτούντες άσυλο «κόκκινη κάρτα», παρά το γεγονός ότι το ΠΔ 61/99 ορίζει το μέγιστο διάστημα για την πρωτοβάθμια εξέταση σε τρεις μήνες (Άρθρο 2.2). Κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος, τους παρέχεται ένα έγγραφο που αναφέρει ότι έχουν καταθέσει αίτηση ασύλου και αναγράφει στοιχεία ταυτότητας. Αυτό δεν σημαίνει ότι η αίτησή τους εξετάζεται, αλλά απλώς ότι υφίσταται. Το έγγραφο αυτό επιτρέπει στον κάτοχό του να παραμείνει στην Ελλάδα ενόσω περιμένει να εισαχθεί η αίτησή του στη διαδικασία εξέτασης και συνήθως έχει τρίμηνη ισχύ (αν και το διάστημα ενδέχεται να ποικίλλει, όπως αναφέρεται σε πρόσφατη έκθεση που εξέδωσε ο Συνήγορος του Πολίτη).²⁹

²⁹ Προβλήματα στην Παραλαβή και Εξέταση Αιτημάτων Ασύλου στο Τμήμα Αλλοδαπών Αθηνών, Έκθεση που συνέταξαν οι Ανδρέας Τάκης, Καλλιόπη

Το έγγραφο μπορεί να παραταθεί αν η αίτηση δεν έχει διαβιβαστεί για εξέταση σε αυτό το χρονικό διάστημα και αν ο αιτών παρουσιάσει το έγγραφο στους αστυνομικούς του Τμήματος Ασύλου για ανανέωση. Στην πράξη, πολλά άτομα, που δηλώνουν την πρόθεσή τους να υποβάλουν αίτηση ασύλου και ζητούν έντυπα από το Τμήμα Ασύλου Αθηνών, αποπέμπονται πολλάκις προτού μπορέσουν πράγματι να λάβουν έντυπο και μετά ξανά το ίδιο προτού το έντυπό τους γίνει αποδεκτό. Μία δικηγόρος, από την οποία πήρε συνέντευξη η οργάνωση, υποστήριξε ότι ένας από τους πελάτες της, που είχε εισέλθει στην Ελλάδα ως ανήλικος, περίμενε επί διετία προτού ληφθούν τα δακτυλικά του αποτυπώματα (και επομένως καταγραφεί η αίτηση προς εξέταση και του δοθεί «κόκκινη κάρτα»).

Αυτή η δευτερεύουσα διαδικασία δεν προβλέπεται στο ΠΔ 61/99 και επομένως η εφαρμογή της στην πράξη είναι συχνά αυθαίρετη. Για παράδειγμα, επειδή τα στοιχεία που αναγράφονται στο έγγραφο καταγράφουν απλώς τις πληροφορίες που έχει παράσχει ο αιτών, υπόκεινται σε επιβεβαίωση από την αστυνομία, π.χ. μέσω επισκέψεων στη διεύθυνση που έχει δώσει ο αιτών για να διασφαλιστεί ότι διαμένει εκεί. Αν τα στοιχεία διαπιστωθεί ότι είναι ψευδή, αποκλείεται η περαιτέρω πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου. Όμως η εκτίμηση της ακρίβειας τέτοιων πληροφοριών δεν είναι πάντοτε διαφανής. Ο αιτών ενδέχεται να διαμένει σε ξενώνες ή σε προσωρινά καταλύματα μαζί με άλλους συμπατριώτες του, όπου ο ρυθμός ανανέωσης των διαμενόντων είναι υψηλός. Κατά συνέπεια οι γείτονες δεν είναι πάντα σε θέση να επιβεβαιώσουν ότι το άτομο διαμένει εκεί, αν δεν είναι παρόν κατά τον χρόνο του αστυνομικού ελέγχου. Οι αξιωματούχοι γνωρίζουν αυτό το πρόβλημα και, ως αποτέλεσμα, συχνά αρνούνται πρόσβαση στη διαδικασία αίτησης ασύλου σε άτομα που παρέχουν «ύποπτες» διευθύνσεις, όπως ξενώνων που είναι γνωστό ότι στεγάζουν άτομα από συγκεκριμένες χώρες.

πη Στεφανάκη και Χρύσα Χατζή, τμήμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συνήγορος του Πολίτη, Ιούνιος 2005.

Την ημέρα της επίσκεψης της αντιπροσωπείας στο Τμήμα, ο υπεύθυνος καταγραφής αρνήθηκε να καταγράψει οποιονδήποτε από τους αιτούντες ισχυριζόταν ότι διαμένει σε έναν από αυτούς τους ξενώνες, ο οποίος είναι πασίγνωστο ότι στεγάζει Αφγανούς μετανάστες, απορρίπτοντας τη διεύθυνση ως «ψευδή». Η σχετική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη έχει καταδείξει ότι άλλο ένα αυθαίρετο μέτρο, να ζητείται ενοικιαστήριο ως απόδειξη διαμονής πριν μπορέσει να υποβληθεί αίτηση ασύλου, καθιερώθηκε επίσης στις αρχές του έτους. Έχουν επίσης ληφθεί καταγγελίες για αυθαίρετους περιορισμούς της πρόσβασης σε δικηγόρους κατά αυτή τη φάση της διαδικασίας ασύλου. Δικηγόροι, από τους οποίους πήρε συνέντευξη η Διεθνής Αμνηστία, ισχυρίστηκαν ότι λειτουργοί αρνήθηκαν να διεκπεραιώσουν αιτήσεις, τις οποίες συμπλήρωσαν εκείνοι εκ μέρους των πελατών τους, με το σκεπτικό ότι, αν τα προσωπικά στοιχεία του αιτούντος δεν έχουν ακόμη επαληθευθεί, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η υπογραφή του, που εξουσιοδοτεί τον δικηγόρο να ενεργήσει εκ μέρους του.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, τα ποσοστά απόρριψης στην Ελλάδα είναι τα υψηλότερα σε ολόκληρη την Ευρώπη. Καθώς αυτή η πρόσθετη διαδικασία πριν την αίτηση δεν λαμβάνεται υπ' όψη στα στοιχεία των αρχών για τους αιτούντες άσυλο και τα ποσοστά αναγνώρισης προσφύγων, η ύπαρξή της προκαλεί μία επιπρόσθετη ανησυχία για το υψηλό ποσοστό απόρριψης αιτήσεων ασύλου.

Μετά από αυτήν τη διαδικασία, η ίδια η εξέταση της αίτησης μπορεί να χρειαστεί μέχρι και δύο χρόνια, με μέσο όρο ένα έτος στη συνήθη περίπτωση. Λειτουργοί του Τμήματος αναγνωρίζουν το σοβαρό πρόβλημα των συσσωρευμένων αιτήσεων και εργάζονται σκληρά για να το ελαττώσουν. Ωστόσο, επισήμαναν ότι η ακραία έλλειψη προσωπικού καθιστά αυτό το έργο αδύνατο.³⁰ Τον Ιανουάριο του 2005, όταν

³⁰ Οι εκθέσεις της UNHCR υποδεικνύουν ότι αυτό είναι στην πραγματικότητα χρόνιο πρόβλημα, καθώς εθίγη σε εκθέσεις το 2002 και το 2003 (UNHCR Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, *Ετήσια Έκ-*

η αντιπροσωπεία της Διεθνούς Αμνηστία επισκέφθηκε το Τμήμα Ασύλου, υπήρχαν δύο αξιωματούχοι επιφορτισμένοι με την ανανέωση των εγγράφων πριν την αίτηση και τρεις που εξέταζαν τους φακέλους των αιτούντων. Την ίδια ημέρα, υπήρχαν περίπου 150 άνθρωποι που περίμεναν να τους δουν οι λειτουργοί, εκ των οποίων η συντριπτική πλειονότητα αποπέμφθηκε από αστυνομικούς έξω από το κτίριο προτού μπορέσουν να δουν κάποιον υπεύθυνο και τους είπαν να επιστρέψουν την επομένη. Δικηγόροι που ήταν παρόντες εκείνη την ημέρα δήλωσαν ότι αυτό είναι καθημερινό φαινόμενο, έτσι ώστε πολλά άτομα που θέλουν να ζητήσουν άσυλο, καθώς και άτομα που επιζητούν να ανανεώσουν τα πριν την αίτηση έγγραφα τους προτού εκπνεύσουν, αποπέμπονται επανειλημμένα. Ως αποτέλεσμα, διατρέχουν τον κίνδυνο να εμφανιστούν ότι «δεν παρουσιάστηκαν στις αρχές χωρίς καθυστέρηση» ή, αν παρουσιάστηκαν, να εκπνεύσει η εξουσιοδότησή τους να παραμείνουν στη χώρα και να διατρέξουν τον κίνδυνο σύλληψης και κράτησης μέχρι τριών μηνών για υπέρβαση του νόμιμου χρόνου παραμονής.

1.4.3 Καθολική απόρριψη αιτήσεων στον πρώτο βαθμό

Σύμφωνα με έκθεση του 2003, που εξέδωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προσφύγων και Εξορίστων (ECRE), «οι πρωτοβάθμιες αποφάσεις που χορηγούν συμβατική ή ανθρωπιστική προστασία είναι εξαιρετικά σπάνιες και, εξ όσων γνωρίζει το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, δεν υπερβαίνουν τις μία ή δύο περιπτώσεις ετησίως... Το 2003, δεν χορηγήθηκε σε κανέναν προσφυγική ιδιότητα [στον πρώτο

θεση για την Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα το 2001, Αθήνα, Απρίλιος 2002: 4; UNHCR Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, *Θέσεις της UNHCR για Κρίσιμα Ζητήματα που Σχετίζονται με την Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα*, Αθήνα, Οκτώβριος 2003).

βαθμό]».³¹ Σε άρθρο στην ημερήσια εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* τον Ιούλιο του 2004, η Υπεύθυνη Νομικής Προστασίας της UNHCR στην Ελλάδα σημείωνε ότι «σχεδόν κανείς τα τελευταία τέσσερα χρόνια δεν έχει πάρει άσυλο σε πρώτο βαθμό».³² Αυτή η κατά τα φαινόμενα καθολική απόρριψη των αιτήσεων στον πρώτο βαθμό οξύνει την καθυστέρηση στη διεκπεραίωση των αιτήσεων και στην πράξη καθιστά αμελητέο αυτό το πρώτο στάδιο της διαδικασίας εξέτασης: όλοι οι δικηγόροι και τα στελέχη ΜΚΟ, από τους οποίους ελήφθησαν συνεντεύξεις, αναφέρθηκαν σε «εξέταση» μιλώντας αποκλειστικά για το στάδιο αναθεώρησης και ανέφεραν την πρωτοβάθμια εξέταση μόνο όταν ερωτήθηκαν συγκεκριμένα.

1.4.4 Παράλειψη πλήρους αιτιολόγησης των λόγων απόρριψης

Μάλιστα, πολλοί από τους δικηγόρους, από τους οποίους ελήφθησαν συνεντεύξεις στην Αθήνα, σημείωσαν ότι αντιθέτως προς τις διατάξεις του ΠΔ 61/99 για «πλήρη αιτιολόγηση» του σκεπτικού της απόρριψης, τα απορριπτικά έγγραφα συχνά περιέχουν μία από έναν μικρό αριθμό τυποποιημένων φράσεων, η συνηθέστερη των οποίων είναι «τα παρασχεθέντα στοιχεία δεν αποδεικνύουν ότι υπόκειται σε δίωξη – εγκατέλειψε τη χώρα προς εξεύρεση εργασίας». Η Διεθνής Αμνηστία έχει λάβει καταγγελίες για περιπτώσεις όπου αυτή η αιτιολογία παρασχέθηκε παρά τον τεράστιο όγκο στοιχείων που κατατέθηκαν προς υποστήριξη του αντιθέτου (βλ. υποκεφάλαιο 1.5). Πανεπιστημιακή έρευνα έχει επίσης επισημάνει τη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι δικηγόροι προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στους φακέλους των πελατών τους, όπου περιλαμβάνονται λεπτομέρειες του σκεπτικού της απόρριψης, κάτι που με τη σειρά του ελαττώνει την ικανότητα των αιτούντων να υπερασπιστούν

την υπόθεσή τους σε δεύτερο βαθμό μετά από απόρριψη στον πρώτο βαθμό.³³

Η παράλειψη πλήρους αιτιολόγησης του σκεπτικού της απορριπτικής απόφασης, που ισχύει επίσης για αποφάσεις που λαμβάνονται στο αναθεωρητικό (δεύτερο) στάδιο, δημιουργεί επίσης ανησυχίες γύρω από την έκταση, στην οποία λαμβάνονται υπ' όψη οι συστάσεις των εμπειρογνομόνων του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και της UNHCR στη συμβουλευτική επιτροπή. Οι εμπειρογνώμονες αυτοί παρέχουν σχόλια στο αναθεωρητικό στάδιο της εξέτασης μετά από προσφυγή κατά της πρωτοβάθμιας απόφασης. Καθώς ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης λαμβάνει την οριστική απόφαση σε αυτήν την αναθεωρητική διαδικασία, οι πλήρεις λεπτομερείς καταγραφές των συστάσεων των εμπειρογνομόνων θα απαιτούσαν επίσης αιτιολόγηση του σκεπτικού σε περίπτωση που η τελική απόφαση αποκλίνει από τις συστάσεις των εμπειρογνομόνων. Έτσι, η έλλειψη τέτοιων λεπτομερών πρακτικών και αιτιολογήσεων δημιουργεί ανησυχίες γύρω από την έλλειψη λογοδοσίας των αρχών κατά τη λήψη αποφάσεων. Το άρθρο της Υπεύθυνης Προστασίας της UNHCR, που παρατέθηκε παραπάνω, αφορά μία τέτοια περίπτωση, όπου εξέφρασε φόβο ότι οι απορριφθέντες αιτούντες θα υποβληθούν σε κακομεταχείριση άμα τη επιστροφή τους και ζήτησε επανεξέταση της υπόθεσης εξ' επαρχίας.

1.5 Υποθέσεις που καταδεικνύουν τις ανησυχίες που παρατέθηκαν παραπάνω

Οι υποθέσεις που παρατίθενται παρακάτω αποτελούν μικρό κλάσμα εκείνων που έχει λάβει η οργάνωση κατά την τελευταία διετία. Επελέγησαν επειδή είναι ενδεικτικές του πώς τα προβλήματα που εντοπίστηκαν παραπάνω συνδυάζονται για να δημιουργήσουν έναν διαδικαστικό λαβύρινθο, μέσω του οποίου οι πρόσφυγες στερούνται πρόσβασης σε διεθνή προ-

³¹ ECRE Country Report 2003: Greece [Έκθεση του ECRE κατά χώρα 2003: Ελλάδα], σελ. 68

³² Σταυροπούλου, στην *Ελευθεροτυπία*, 26 Ιουλίου 2004.

³³ Skordas and Sitaropoulos, ό.π.: 34.

στασία και τίθενται σε κίνδυνο επαναπροώθησης.

1.5.1 X.M., μεταξύ τριάντα και σαράντα ετών, Τούρκος υπήκοος³⁴

Ο X.M. υπέβαλε αίτηση για προσφυγική προστασία και του χορηγήθηκε «κόκκινη κάρτα» τον Οκτώβριο του 2003. Η αίτησή του απορρίφθηκε στον πρώτο βαθμό τον Φεβρουάριο του 2004 με το σκεπτικό ότι «από κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν προκύπτει ότι υπέστη ατομική δίωξη από τις αρχές της χώρας του για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών του πεποιθήσεων. Διαφαίνεται ότι εγκατέλειψε τη χώρα του προς αναζήτηση εργασίας και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής του». Ο X.M. προσέφυγε κατά αυτής της πρωτοβάθμιας απόφασης. Τον Ιούλιο, αφού δεν έλαβε καμία είδηση όσον αφορά την αίτησή του και όντας ανίκανος να εργαστεί (για λόγους υγείας) και να συνεχίσει να ζει στην Ελλάδα (λόγω έλλειψης διατάξεων ιατρικής πρόνοιας), μετέβη κρυφά στη Γερμανία και υπέβαλε εκεί αίτηση για προστασία. Το προηγούμενο αίτημά του για άσυλο στην Ελλάδα ανακαλύφθηκε και επιστράφηκε στην Ελλάδα με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II τον Δεκέμβριο του 2004. Μόλις επέστρεψε, πληροφορήθηκε ότι η αίτησή του είχε κλείσει και ότι θα επαναπροωθείτο διά της βίας στην Τουρκία. Η απόφαση να «διακοπεί» η εξέταση της αίτησής του ελήφθη τον Οκτώβριο του 2004, μόλις οι αρχές επικοινωνήσαν με τις αρχές στη Γερμανία, οι οποίες είχαν ζητήσει και λάβει διαβεβαιώσεις αναφορικά με την επιστροφή του στην Ελλάδα. Συνελήφθη μόλις αφίχθηκε και τέθηκε υπό κράτηση στο κέντρο κράτησης του αεροδρομίου Αθηνών επί δύο εβδομάδες. Σε αυτό το διάστημα μεταφέρθηκε στην Τουρκική Πρεσβεία. Μετά του είπαν ότι η Τουρκική Δημοκρατία είχε συγκατατεθεί να τον δεχτεί πίσω. Η απέλασή του αναβλήθηκε αφού οι δικηγόροι του από το Ελ-

³⁴ Τα πλήρη στοιχεία του είναι γνωστά στη Διεθνή Αμνηστία, αλλά έχουν συγκαλυφθεί προκειμένου να προστατευθεί η ταυτότητά του, εν όψει της τρέχουσας επισφαλούς θέσης του στην Ελλάδα.

ληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες προσέφυγαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της απόφασης να «διακοπεί» η εξέταση της υπόθεσής του.

Εκπρόσωποι της Διεθνούς Αμνηστίας συναντήθηκαν με τον X.M. τον Ιανουάριο και έλαβαν την ακόλουθη περιγραφή της μεταχείρισής του στην Τουρκία:

Ο X.M. είναι κουρδικής καταγωγής και από το 1994 ήταν μέλος κόμματος απαγορευμένου στην Τουρκία (του DHKP/C). Φυλακίστηκε μεταξύ 1995 και 2002 σε διάφορες τοποθεσίες γύρω από την Ισταμπούλ [Κωνσταντινούπολη], μερικές από τις οποίες ήταν φυλακές «τύπου F». Η Διεθνής Αμνηστία έχει εκφράσει σε πολυάριθμες περιπτώσεις ανησυχίες γύρω από τις συνθήκες απομόνωσης στις φυλακές «τύπου F» στην Τουρκία καθώς και ανησυχίες που σχετίζονται με τους φόνους και τους βασανισμούς φυλακισμένων κατά τη διάρκεια μεταγωγών σε φυλακές «τύπου F» κατά την Επικύρωση «Επιστροφή στη Ζωή» τον Δεκέμβριο του 2000.³⁵ Ο X.M. είπε ότι βασανίστηκε σε διάφορες περιπτώσεις ενώ βρισκόταν στη φυλακή και ότι είχε κατεβεί σε απεργία πείνας διαμαρτυρόμενος για τις συνθήκες διαβίωσης στη φυλακή. Κατά τις συγκρούσεις με τις αστυνομικές αρχές, που εκδηλώθηκαν λόγω της εκτεταμένης διαμαρτυρίας πολιτικών κρατούμενων σε φυλακές «τύπου F» σε ολόκληρη τη χώρα και κλιμακώθηκαν τον Νοέμβριο του 2002, ο X.M. αυτοπυρπολήθηκε και υπέστη σοβαρά εγκαύματα σε ολόκληρο το σώμα του (65% της επιφάνειας του σώματός του). Ως αποτέλεσμα, του επιτράπηκε να αναρρώσει σε νοσοκομείο ενώ οι τουρκικές αρχές εξέδωσαν νέο ένταλμα σύλληψης λόγω του ρόλου του

³⁵ Turkey: Call for immediate steps against isolation in "F-Type" [Τουρκία: Έκκληση για άμεσα βήματα κατά της απομόνωσης στις φυλακές «Τύπου F»], AI Index EUR 44/024/2002; Turkey: "F-Type" prisons - Isolation and allegations of torture and ill-treatment [Τουρκία: Φυλακές «Τύπου F»: Απομόνωση και ισχυρισμοί για βασανιστήρια και κακομεταχείριση], AI Index: EUR 44/025/2001.

στη διαμαρτυρία – τότε ήταν που διέφυγε στην Ελλάδα.

Ο Χ.Μ. παρέσχε στοιχεία της ακόλουθης φύσης για να υποστηρίξει τους ισχυρισμούς του:

- Ιατρική έκθεση που εξέδωσε το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων στην Ελλάδα,³⁶ η οποία επιβεβαίωνε ότι τα σωματικά συμπτώματα που σημειώθηκαν από τους ιατρούς του Κέντρου ήταν συμβατά με τον τύπο βασανιστηρίων, στον οποίο περιέγραψε ότι υποβλήθηκε στη φυλακή.
- Σειρά δημοσιευμάτων, που δημοσιεύθηκαν σε διάφορες χρονικές στιγμές από το 2001 και μετά, για τις διαμαρτυρίες στις φυλακές, τα οποία αναγνώριζαν τον Χ.Μ. ως έναν από τους διαμαρτυρόμενους και περιέγραφαν λεπτομερώς τα γεγονότα που οδήγησαν στην αυτοπυρπόλησή του.
- Σειρά εγγράφων, που εξέδωσαν οι τουρκικές αρχές φυλακών και Δικαστήρια, τα οποία επιβεβαίωναν την καταδίκη του Χ.Μ. για τη συμμετοχή του στο προαναφερθέν κόμμα και τη φυλάκισή του.

Εν όψει αυτών των στοιχείων, η Διεθνής Αμνηστία εκφράζει ανησυχία για το σκεπτικό της απόφασης της Επιτροπής στον πρώτο βαθμό. Συγκεκριμένα, η οργάνωση ανησυχεί για την έλλειψη σαφήνειας στη δήλωση της Επιτροπής όσον αφορά τη μη στοιχειοθέτηση των ισχυρισμών του αιτούντος μέσω των παρασχεθέντων στοιχείων. Η οργάνωση πιστεύει ότι τα στοιχεία που παρέσχε ο αιτών στην οργάνωση, και τα οποία υποστηρίζει ότι διέθεσε στις αρχές κατά την εξέταση της αίτησής του από αυτές, οδηγούν στο συμπερασματικό ισχυρισμό ότι, εφ' όσον επαναπροωθείτο στην Τουρκία,

θα διέτρεχε κίνδυνο βασανιστηρίων και διώξεων. Η Διεθνής Αμνηστία γνωρίζει ότι μέλη της συγκεκριμένης οργάνωσης, η οποία διαδραμάτισε μείζονα ρόλο στις διαμαρτυρίες του 2002-2003 κατά των συνθηκών κράτησης στις φυλακές «τύπου F» (και στις οποίες ο Χ.Μ. πήρε ενεργά μέρος) έχουν τα τελευταία χρόνια αναζητήσει με επιτυχία άσυλο σε αριθμό κρατών-μελών της Ε.Ε.

Σε αυτή τη βάση, η Διεθνής Αμνηστία πιστεύει ότι η απόφαση των αρχών να επαναπροωθήσουν διά της βίας τον Χ.Μ. στην Τουρκία μόλις επέστρεψε από τη Γερμανία θα αντέβαινε στον κανόνα της μη επαναπροώθησης και στις υποχρεώσεις της Ελλάδας με βάση το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους πρόσφυγες, περιλαμβανομένης της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες. Περαιτέρω, η απόφαση των αρχών να μεταφέρουν τον Χ.Μ. στην Τουρκική Πρεσβεία στην Αθήνα και να αποκαλύψουν, σύμφωνα με ισχυρισμούς, λεπτομέρειες για την αίτηση ασύλου του στην Ελλάδα, διακύβευσε σοβαρά την ασφάλεια του αιτούντος και αύξησε τον κίνδυνο να βασανιστεί και να φυλακιστεί εάν επιστραφεί στην Τουρκία.

1.5.2 Μ.Μ., Σουδανός υπήκοος

Τον Αύγουστο του 2004 η Διεθνής Αμνηστία εξέφρασε την ανησυχία ότι ο Μ.Μ., Σουδανός υπήκοος λίγο άνω των 40 ετών, διέτρεχε κίνδυνο βίαιης επαναπροώθησης από την Ελλάδα στο Σουδάν, όπου τα δικαιώματά του θα διέτρεχαν σοβαρό κίνδυνο να παραβιαστούν. Η Διεθνής Αμνηστία θεωρούσε ότι η βίαιη επαναπροώθησή του στο Σουδάν θα παραβίαζε τη διεθνή υποχρέωση της Ελλάδας να τηρεί την αρχή της μη επαναπροώθησης με βάση το διεθνές δίκαιο για τους πρόσφυγες και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο Μ.Μ. διέφυγε από το Νταρφούρ το 2003 επειδή το χωριό του καταστράφηκε. Είναι παντρεμένος και έχει δύο κόρες, αλλά έχει χάσει επαφή με την οικογένειά του. Αφίχθηκε στην

³⁶ Αυτό το Κέντρο αναφέρεται ρητά στο ΠΔ 61/99 ως ένας από τους θεσμούς από τους οποίους οι αρχές μπορούν να ζητούν πληροφορίες ουσιαστικής σημασίας για τα υπό εξέταση αιτήματα.

Ελλάδα τον Ιούνιο του 2003, τέθηκε υπό κράτηση μόλις αφίχθηκε και αφέθηκε ελεύθερος μετά τρεις μήνες. Ζώντας χωρίς κοινωνική στήριξη, αποφάσισε να μεταβεί στη Βρετανία, όπου ζήτησε άσυλο τον Οκτώβριο του 2003. Στη Βρετανία, το Υπουργείο Εσωτερικών [Home Office] αποφάνθηκε ότι, με βάση τον Κανονισμό του Δουβλίνου II, η Ελλάδα ήταν η χώρα που ευθύνεται να αποφασίσει για το αίτημα ασύλου του και ο M.M. επιστράφηκε στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 2004. Υπέβαλε νέα αίτηση ασύλου, η οποία απορρίφθηκε με το σκεπτικό ότι είχε εγκαταλείψει την Ελλάδα. Εκδόθηκε απόφαση διοικητικής απέλασης. Νέα αίτηση, βασισμένη σε φρέσκες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση στο Νταρφούρ, κηρύχθηκε απαράδεκτη. Η Διεθνής Αμνηστία πιστεύει ότι οι αιτούντες άσυλο από το Νταρφούρ, εφ' όσον επιστραφούν στο Σουδάν, θα διέτρεχαν κίνδυνο σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.³⁷ Μετά την παρέμβαση της Διεθνούς Αμνηστίας τον Αύγουστο του 2004, η απέλαση του M.M. αναβλήθηκε. Ωστόσο, συνελήφθη τον Μάρτιο του 2005 και τέθηκε υπό κράτηση για άλλους τρεις μήνες. Η

³⁷ Σε επιστολή που απεύθυνε στις αρχές τον Αύγουστο του 2004, η Διεθνής Αμνηστία δήλωνε: «Περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι έχουν τραπεί σε φυγή από τις αγροτικές περιοχές και έχουν καταφύγει σε καταυλισμούς γύρω από πόλεις στο Νταρφούρ κατά το 2003 και το 2004. Περισσότεροι από 30.000 άνθρωποι έχουν φονευθεί, χιλιάδες γυναίκες έχουν βιασθεί και τουλάχιστον 170.000 άνθρωποι ζουν πλέον ως πρόσφυγες στα σύνορα με το Τσαντ ή μέσα στο Τσαντ. Οι άνθρωποι στους καταυλισμούς στο Νταρφούρ συγκαταλέγονται στους πλέον ευπαθείς: λαμβάνουν λιγότερη βοήθεια από τη διεθνή κοινότητα απ' ό,τι οι πρόσφυγες στο Τσαντ. Συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις κυβερνητικές δυνάμεις και την πολιτοφυλακή Τζαντζαγούντ, περιλαμβανομένων ενόπλων επιθέσεων και βιασμών». Βλ. *Too many people killed for no reason [Υπερβολικά πολλοί άνθρωποι σκοτώθηκαν χωρίς λόγο]* (AI Index: AFR 54/008/2004) και *At the mercy of Killers - destruction of villages in Darfur [Στο έλεος των φονιάδων – καταστροφή χωριών στο Νταρφούρ]* (AI Index: AFR 54/072/2004)».

προσφυγή του κατά της διαταγής απέλασης εισήχθη τον Ιούνιο του 2005 στο Συμβούλιο της Επικρατείας και η αίτησή του πρόκειται να εξεταστεί από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης εξ υπαρχής.

1.5.3 Πρώην απεργοί πείνας

Η Διεθνής Αμνηστία έχει επίσης πληροφορηθεί πέντε υποθέσεις Τούρκων υπηκόων που υπέβαλαν αιτήσεις για άσυλο στην Ελλάδα κατά το διάστημα 2002-2005. Αυτά τα άτομα αφίχθηκαν στην Ελλάδα σε διάφορα στάδια και συνελήφθησαν, είτε αμέσως μετά την είσοδό τους από συνοριακές περιπόλους, είτε στα αστυνομικά τμήματα όπου υπέβαλαν τα αιτήματα ασύλου τους. Όλα τα εν λόγω άτομα ισχυρίστηκαν ότι συμμετείχαν σε οργανώσεις που είναι απαγορευμένες στην Τουρκία³⁸ και ότι φυλακίστηκαν σε φυλακές «τύπου F» ανά τη χώρα. Τέσσερις από αυτούς παρουσίασαν έγγραφα που εξέδωσαν οι αρχές των φυλακών, τα οποία επιβεβαίωναν τη φυλάκισή τους. Τα άτομα αυτά ισχυρίστηκαν επίσης ότι βασανίστηκαν σε αυτές τις φυλακές με μεθόδους που περιλάμβαναν ηλεκτροσόκ σε ευαίσθητα σημεία, εικονικές εκτελέσεις, φάλαγγα και καταιονισμούς με παγωμένο νερό. Εξετάστηκαν όλοι από γιατρούς στο Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων στην Ελλάδα και τους χορηγήθηκαν έγγραφα, τα οποία επιβεβαιώνουν ότι οι ουλές στα σώματά τους είναι συμβατές με τα βασανιστήρια που περιέγραψαν. Τα άτομα αυτά ισχυρίστηκαν επίσης ότι συμμετείχαν στις απεργίες πείνας σε διάφορες περιόδους, διαμαρτυρόμενοι κατά των συνθηκών κράτησης στις φυλακές υψηλής ασφαλείας στην Τουρκία. Τα ιατρικά τους πιστοποιητικά επιβεβαίωναν ότι αυτά τα άτομα υπέφεραν από συμπτώματα συμβατά με την πάθηση Wernicke-Korsakoff, μία πάθηση που πλήττει τους απεργούς πείνας και επιφέρει μόνιμη απώλεια μνήμης, απώλεια συντονισμού και εξασθένηση της όρασης.

³⁸ Ορισμένες από αυτές είναι ένοπλες ομάδες.

Παρά τους ισχυρισμούς αυτούς, οι αιτήσεις ασύλου και των πέντε ατόμων απορρίφθηκαν στον πρώτο βαθμό. Σε μία περίπτωση, οι αρχές δήλωσαν ότι η εξέταση της αίτησης «διεκόπη» επειδή ο αιτών είχε αλλάξει διεύθυνση, παρά το γεγονός ότι σε αυτήν την περίπτωση ο αιτών είχε πληροφορήσει τις αρχές, μόλις αφίχθηκε στην Αθήνα, για την πρόθεσή του να μεταγκατασταθεί εκεί από την περιοχή όπου είχε υποβάλει την αίτηση, προκειμένου να έχει πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη, την οποία η πάθησή του καθιστά αναγκαία. Σε τρεις άλλες περιπτώσεις, οι αστυνομικές αρχές εξέδωσαν διαταγές διοικητικής απέλασης ενώ οι αιτήσεις ασύλου των ατόμων ακόμα εκκρεμούσαν. Αυτές οι διαταγές ανεστάλησαν μετά από παρέμβαση των τοπικών δικαστικών αρχών και οι αιτήσεις τους αξιολογήθηκαν από την Επιτροπή του Υπουργείου. Εντούτοις, σε αυτές τις περιπτώσεις, καθώς και στην περίπτωση του πέμπτου ατόμου, παρ' όλο που η πλειοψηφία των μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής (Επιτροπή Προσφυγών) συνέστησε να χορηγηθεί η προσφυγική ιδιότητα, οι αιτήσεις τους απορρίφθηκαν από το Υπουργείο με το σκεπτικό ότι οι αιτούντες δεν είχαν «παράσχει στοιχεία που να στοιχειοθετούν τους ισχυρισμούς για φόβο δίωξης» και ότι αντιθέτως «είχαν εγκαταλείψει τη χώρα για οικονομικούς λόγους».

Εν όψει των ιατρικών στοιχείων που διατέθηκαν στη Διεθνή Αμνηστία και των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα με τα εν λόγω άτομα, καθώς και με προσωπικό της UNHCR, του ΕΣΠ και του Ιατρικού Κέντρου Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων που είχαν ασχοληθεί με αυτές τις περιπτώσεις, η οργάνωση πιστεύει ότι η απόρριψη του αιτήματος αυτών των αιτούντων άσυλο θέτει τα άτομα σε κίνδυνο βασανιστηρίων και διώξεων εάν επαναπροωθηθούν στην Τουρκία. Η Διεθνή Αμνηστία πιστεύει ότι η αιτιολόγηση της απόφασης του Υπουργείου δεν δείχνει δέουσα εξέταση της ουσίας αυτών των αιτήσεων, παράλειψη που έχει θέσει σε κίνδυνο την προστασία, την οποία η οργάνωση πιστεύει ότι δικαιούνται.

Η οργάνωση εκφράζει περαιτέρω ανησυχία σχετικά με ισχυρισμούς, που έλαβε από δικηγόρους στην Ελλάδα, οι οποίοι υποστήριξαν πως, σε επαφές που είχαν με τις αρχές σχετικά με πελάτες που υποφέρουν από το σύνδρομο Wernicke-Korsakoff, τους δηλώθηκε ότι το σύνδρομο αυτό δεν αναγνωρίζεται ως έγκυρη ιατρική πάθηση. Εφ' όσον ισχύει αυτό,³⁹ η απόρριψη αιτήσεων ασύλου πασχόντων από Wernicke-Korsakoff, με το σκεπτικό ότι δεν είναι παραδεκτά τα ιατρικά στοιχεία που παρέχουν, αποτελεί πηγή τεράστιας ανησυχίας. Η Διεθνή Αμνηστία θεωρεί ότι τέτοιες προσεγγίσεις παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και τα διεθνή θεσμικά κείμενα και ότι θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο τις ζωές ατόμων.

1.6 Συμπέρασμα

Στο κεφάλαιο αυτό επιδιώχθηκε η σκιαγράφιση μερικών από τις κύριες ανησυχίες της Διεθνούς Αμνηστίας, που προκύπτουν από έρευνες για την πρόσβαση σε προσφυγική προστασία στην Ελλάδα από το 2002 και μετά. Οι περισσότερες από αυτές τις ανησυχίες έχουν διαβιβαστεί, κατά το διάστημα αυτό, στις εθνικές αρχές και σε διεθνή όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι ανησυχίες υπογραμμίζουν την παράλειψη των αρχών να παράσχουν αποτελεσματική διεθνή προστασία σε πρόσφυγες, συμμορφούμενες προς τις υποχρεώσεις τους με βάση το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους πρόσφυγες, καθώς και με βάση τα σχετικά θεσμικά κείμενα.

³⁹ Αυτή η ασθένεια αναγνωρίζεται από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας και αναφέρεται στην έκδοσή της του 2004 *Vitamin and Mineral Requirements in Human Nutrition, 2nd edition [Ανάγκες βιταμινών και ιχνοστοιχείων στην ανθρώπινη διατροφή, 2η έκδοση]*. Το σύνδρομο συσχετίζεται με έλλειψη θειαμίνης.

2. ΚΡΑΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

«Κάθε κράτος-Μέρος ασκεί συστηματική εποπτεία επί των κανόνων, οδηγιών, μεθόδων και πρακτικών ανάκρισης και των διατάξεων που αφορούν την κράτηση και τη μεταχείριση προσώπων που συλλαμβάνονται, κρατούνται ή φυλακίζονται με οποιοδήποτε τρόπο, σε όλες τις εδαφικές περιοχές της δικαιοδοσίας του, με σκοπό την παρεμπόδιση κάθε περίπτωσης βασανιστηρίων»

Άρθρο 11, Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να απαγορεύσουν και να εξαλείψουν τις φυλετικές διακρίσεις σε όλες τις μορφές τους και να εγγυώνται το δικαίωμα καθενός, χωρίς διακρίσεις ως προς τη φυλή, το χρώμα, ή την εθνική ή εθνοτική προέλευση, στην ισότητα ενώπιον του νόμου, ιδίως ως προς την απόλαυση του... δικαιώματος στην ασφάλεια του προσώπου και στην προστασία από το Κράτος απέναντι σε βία ή σωματική βλάβη, είτε προκαλείται από κυβερνητικούς αξιωματούχους, είτε από οποιαδήποτε μεμονωμένη ομάδα ή θεσμό»

Άρθρο 5, Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων

2.1 Εισαγωγή

Οι παράτυποι μετανάστες – γνωστοί επίσης ως μετανάστες ‘χωρίς έγγραφα’ ή ‘παράνομοι’ μετανάστες– είναι άνθρωποι που εισέρχονται και είναι παρόντες σε μία χώρα της οποίας δεν είναι υπήκοοι, χωρίς τη νόμιμη εξουσιοδότηση να εισέλθουν ή να παραμείνουν εκεί. Μερικοί είναι άνθρωποι που εργάζονται ή αναζητούν εργασία σε εκείνη τη χώρα αλλά που δεν έχουν ισχύουσα άδεια εργασίας για τη χώρα, άλλοι είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση ή καταναγκαστική εργασία· κάποιοι είναι άνθρωποι που κάποτε διέθεταν άδεια να παραμείνουν στη χώρα, αλλά που η άδεια παραμονής τους δεν ισχύει πλέον· μερικοί είναι απορριφθέντες αιτούντες άσυλο που δεν εγκατέλειψαν τη χώρα, παρ’ όλο που είναι νομικά υποχρεωμένοι να το πράξουν.

Οι μετανάστες πρέπει να απολαμβάνουν το πλήρες φάσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένου του δικαιώματος να είναι ελεύθεροι από αυθαίρετη κράτηση και από βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, καθώς και ορισμένα συγκεκριμένα δικαιώματα που σκιαγραφούνται σε ορισμένες διεθνείς νομικές πράξεις, περιλαμβανομένων συνθηκών του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO). Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2003, αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό ορόσημο στην αναγνώριση των δικαιωμάτων των μεταναστών. Η Ελλάδα, μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2005, δεν είχε ούτε υπογράψει, ούτε επικυρώσει τη Σύμβαση.

Οι πρακτικές των αρχών, που σκιαγραφήθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, εξετάστηκαν ενδελεχώς από πλευράς της παράλειψής τους να τηρήσουν την αρχή της μη επαναπροώθησης και να προστατεύσουν τους πρόσφυγες από σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιω-

μάτων, περιλαμβανομένων των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, στις χώρες τους. Αυτό το κεφάλαιο επικεντρώνεται ιδιαίτερος σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προκύπτουν από τις συνθήκες υπό τις οποίες κρατούνται οι παράτυποι μετανάστες, τη μετα-

χείριση ιδιαιτέρως ευπαθών κρατουμένων όπως οι γυναίκες και οι ανήλικοι, τη φερόμενη ως κακομεταχείριση μεταναστών από την αστυνομία εκτός κέντρων κράτησης, και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη που είναι διαθέσιμη σε μετανάστες που έχουν υποστεί τέτοια κακομεταχείριση. Τα στοιχεία, που περιέχονται σε αυτό το κεφάλαιο, αποκτήθηκαν από τη Διεθνή Αμνηστία κατά την τελευταία τριετία, μέσω διαρκούς επαφής με τοπικές ΜΚΟ και ακτιβιστές, καθώς και κατά την επίσκεψη της οργάνωσης στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2005 και από συνεντεύξεις με μετανάστες που υπήρξαν θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κρατουμένους σε μεθοριακά κέντρα κράτησης, δικηγόρους, και ΜΚΟ που εκπροσωπούν μετανάστες. Όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι ανησυχίες που σκιαγραφούνται εδώ δεν είναι εξαντλητικές των τύπων παραβιάσεων που έχουν αναφερθεί στη Διεθνή Αμνηστία κατά τα τελευταία χρόνια, ούτε και οι υποθέσεις που περιγράφονται αποτελούν πλήρη κατάλογο των υποθέσεων που έχει λάβει η οργάνωση. Αντιθέτως, αυτό που παρουσιάζεται εδώ είναι στοιχεία που καταδεικνύουν τις σοβαρότερες από τις ανησυχίες της οργάνωσης.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, μεταξύ 1950 και 1975 συνολικά 678.000 άνθρωποι μετανάστευσαν από την Ελλάδα σε άλλες χώρες, ενώ μεταξύ 1975 και 2000 συνολικά 935.000 μετανάστευσαν στη χώρα.⁴⁰ Οι εθνικές αρχές έχουν προβάλει το επιχείρημα ότι αυτή η μεταβολή ήταν απροσδόκητη, δεδομένης της παράδοσης της χώρας να εξάγει, όχι να δέχεται, μετανάστες εργάτες και

ότι σε αυτό το απροσδόκητο οφειλόταν η αρχική παράλειψη των αρχών να θεσμοθετήσουν αποτελεσματική νομοθεσία για να διασφαλίσουν ότι γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα.⁴¹ Ωστόσο, αν και οι αρχές υποστηρίζουν ότι υφίσταται πλέον τέτοια νομοθεσία, οι αναφορές που λαμβάνει η Διεθνή Αμνηστία υποδεικνύουν ότι, προκειμένου η κυβέρνηση να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις της να σέβεται, να προασπίζει και να εκπληρώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, χρειάζεται να ληφθούν περαιτέρω μέτρα. Η Διεθνή Αμνηστία πιστεύει ότι η έλλειψη παράδοσης στη διαμόρφωση πολιτικής για ζητήματα μεταναστών δεν πρέπει υπό οποιεσδήποτε συνθήκες να υπονομεύει την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και των συναφών θεσμικών κειμένων, όσον αφορά την προστασία ευπαθών ομάδων από διώξεις. Οι πληροφορίες σε αυτήν την έκθεση υποδεικνύουν ότι η παραδεδειγμένη αναποτελεσματικότητα, με την οποία οι αρχές αποκρίνονται στις ανάγκες των μεταναστών τα τελευταία λίγα χρόνια, έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιμετωπίζονται οι 'ξένοι' στην Ελλάδα. Για τον λόγο αυτόν, προτείνεται ότι η μεταρρύθμιση του τρέχοντος πλαισίου, που καθοδηγεί τη σχετική με τους μετανάστες πρακτική των αρχών, πρέπει να συμπληρωθεί με πολιτικές, οι οποίες να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα των διακρίσεων, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στον ευρύτερο ελληνικό πληθυσμό.

Οι επίσημοι αριθμοί, που παρέχει το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, δείχνουν ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (παρέχονται στοιχεία για το 1991) οι περισσότεροι 'αλλοδαποί' στην Ελλάδα ήταν υπήκοοι της Αλβανίας (12,3%), της Κύπρου (8,8%), των ΗΠΑ (8,3%), της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (7,7%), του Ηνωμένου Βασιλείου (6,6%), της Τουρκίας (6,6%) και της Γερμανίας (5,1%). Μία δεκαετία αργότερα (στοιχεία για το 2001) το

⁴⁰ "Greece: Estimates of the net number of migrants by five-year intervals, 1950 – 2000" [«Ελλάδα: Εκτιμήσεις του καθαρού αριθμού μεταναστών ανά πενταετία 1950-2000»], Migration Information Source, Migration Policy Institute, στη διεύθυνση, οι αρχικές πληροφορίες προέρχονται από το Τμήμα Πληθυσμού των Η.Ε. (2001) "World Population Prospects: The 2000 Revision" [«Παγκόσμιες Πληθυσμιακές Προοπτικές: Η Αναθεώρηση του 2000»] (POP/DB/WPP/Rev) 2000/1/F10 και στη διεύθυνση <http://www.un.org/esa/population/unpop.htm>.

⁴¹ Αρχική έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. (CCPR/C/GRC/2004/1).

55,6% από αυτούς ήταν υπήκοοι της Αλβανίας.⁴² Σε απόλυτους αριθμούς, ο επίσημος πληθυσμός μη πολιτών στην Ελλάδα αυξήθηκε αυτήν τη δεκαετία από 167.276 σε 797.091. Η μετανάστευση από ευρωπαϊκές χώρες επταπλασιάστηκε σε αυτό το διάστημα, ενώ η μετανάστευση από ασιατικές χώρες τριπλασιάστηκε. Παρ' όλο που στους αριθμούς αυτούς περιλαμβάνονται εκτιμήσεις των αριθμών παράτυπων μεταναστών, πιστεύεται ότι τα άτομα αυτής της κατηγορίας υποεκπροσωπούνται αριθμητικά σε αυτές τις στατιστικές. Εντούτοις, αυτό που είναι σαφές είναι ότι μεγάλα τμήματα του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα είναι υπήκοοι γειτονικών χωρών (Αλβανία, Τουρκία, Κύπρος), ενώ άλλοι αντιπροσωπεύουν εισροές μεταναστών με βάση τις πολιτικές επαναπατρισμού που θεσμοθέτησε μετά το 1989 το ελληνικό κράτος για 'ομογενείς' της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης.⁴³ Εκθέσεις το-

⁴² Σύμφωνα με έκθεση που δημοσίευσε τον Οκτώβριο του 2003 το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ρατσισμού και Ξενοφοβίας (EUMC) «στην Ελλάδα, οι Αλβανοί μετανάστες απασχολούνται κυρίως σε εργασίες χαμηλής ειδίκευσης στη γεωργία και τις οικοδομές, ενώ οι Πολωνοί και οι Ρουμάνοι εργάζονται ως ειδικευμένοι χειρώνακτες εργάτες, οι Φιλιππινέζοι ως οικιακοί βοηθοί, οι Πακιστανοί, οι Ινδοί και οι Μπανγκλαντέςιοι ως ανειδίκευτοι εργάτες σε μικρές βιοτεχνίες και οι Αφρικανοί ως μικρέμποροι και πλανόδιοι πωλητές» (*Migrants, Minorities and Employment: Exclusion, Discrimination and Anti-discrimination in 15 Member States of the European Union [Μετανάστες, μειονότητες και απασχόληση: Αποκλεισμός, διακρίσεις και αντι-διακρίσεις στα 15 Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης]* :36).

⁴³ Voutira, Effie: "Pontic Greeks today: migrants or refugees?" ["Οι Πόντιοι Έλληνες σήμερα: μετανάστες ή πρόσφυγες;"], *Journal of refugee studies*, 4 (4), 1991, σελ. 400-420 και "Refugees: whose term is it anyway? Emic and etic constructions of 'refugees' in Modern Greek" ["Πρόσφυγες: τίνας όρος είναι τέλος πάντων; "Emic" και "etic" κατασκευές των 'πρόσφυγων' στη Νέα Ελληνική] στο *The Refugee Convention at fifty: a view from forced migration studies [Η Σύμβαση για τους Πρόσφυγες στα πενήντα: μία άποψη από μελέτες αναγκαστικής μετανάστευσης]* (2003), Joanne van Selm, Khoti Kamanga, John Morrison, Aninia Nadig, Sanja

πικών ΜΚΟ καθώς και διεθνών οργάνων⁴⁴ δείχνουν αύξηση του αριθμού ρατσιστικών κρουσμάτων τα τελευταία χρόνια, αλλά συγχρόνως υποδεικνύουν ότι αυτά τα κρούσματα έχουν ως στόχο μέλη συγκεκριμένων ομάδων μεταναστών (π.χ. Αλβανούς υπηκόους) καθώς και Έλληνες πολίτες (π.χ. Ρομά). Σε αυτήν την έκθεση θα δοθεί έμφαση στην καταπάτηση των δικαιωμάτων μη πολιτών κατά κύριο λόγο από τις αρχές.

2.2 Αυθαιρεσία και συνθήκες κράτησης

Μία από τις κύριες περιοχές ανησυχίας της Διεθνούς Αμνηστίας για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα κατά την τελευταία διετία είναι η φερόμενη ως κακομεταχείριση ατόμων κατά τη σύλληψη και την κράτηση.⁴⁵ Σε αυτό το διάστημα, η οργάνωση έχει λάβει πλήθος καταγγελιών που αφορούν κακομεταχείριση κατά τη σύλληψη ή που προκύπτουν από κακές συνθήκες κράτησης, καθώς και ισχυρισμούς που αφορούν την αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση, ιδίως αλλοδαπών υπη-

Spoljar Vrzina και Loes van Willigen (επιμ.), Lexington Books.

⁴⁴ Σε αυτά συγκαταλέγονται οι τοπικά εδρευούσες Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι και Αντιγόνη, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ρατσισμού και Ξενοφοβίας (EUMC), το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά (ERRC) καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ECRI).

⁴⁵ *Europe and Central Asia: Summary of Amnesty International's Concerns in the Region January - June 2004 [Ευρώπη και Κεντρική Ασία: Σύνοψη των Ανησυχιών της Διεθνούς Αμνηστίας στην Περιοχή Ιανουάριος - Ιούνιος 2004]* (AI Index: EUR 01/005/2004), *Europe and Central Asia: Concerns in Europe and Central Asia: July - December 2003 [Ευρώπη και Κεντρική Ασία: Σύνοψη των Ανησυχιών της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία: Ιούλιος - Δεκέμβριος 2003]* (AI Index: EUR 01/001/2004) και *Εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας 2004 και 2005*.

κών. Το 2001, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την Ελλάδα ένοχη παραβίασης των Άρθρων 3 και 5 της ECHR, σε σχέση αντιστοίχως με τις συνθήκες και τη νομιμότητα της κράτησης ενός Σύρου υπηκόου που ανέμενε απέλαση.⁴⁶ Ανησυχίες, συγκεκριμένα σε σχέση με υπερβολικό συνωστισμό και κακές συνθήκες κράτησης, εξέφρασε επίσης η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (CAT) τον Νοέμβριο του 2004.⁴⁷ Μετά τη δημοσίευση αυτών των ανησυχιών, αντιπροσωπευία της Διεθνούς Αμνηστίας επισκέφθηκε αριθμό κέντρων κράτησης αλλοδαπών τον Ιανουάριο του 2005 και σημείωσε κακές συνθήκες κράτησης, που ενδέχεται να ισοδυναμούν με σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.

Τα κέντρα που επισκέφθηκε η οργάνωση ήταν εκείνα στη μεθοριακή περιοχή του Έβρου, συγκεκριμένα στα Βρυσικά, τις Φέρρες (το οποίο είναι επίσης αστυνομικό τμήμα) και το Πέπλο, καθώς και το κέντρο της Αμυδαλέζας στην Αθήνα. Επιπροσθέτως, η οργάνωση επισκέφθηκε δύο μεθοριακά αστυνομικά τμήματα («συνοριακές φυλάξεις») στον Έβρο, συγκεκριμένα στο Διδυμότειχο και το Σουφλί, όπου κρατούνται μετανάστες και αιτούντες άσυλο. Αν και σε κανένα από τα κέντρα που επισκέφθηκαν δεν επιτράπηκε στους απεσταλμένους της Διεθνούς Αμνηστίας πρόσβαση στους ίδιους τους κοιτώνες όπου κρατούνται οι κρατούμενοι, επιτράπηκαν συνεντεύξεις με μερικά από τα κρατούμενα άτομα, καθώς και μία άποψη του εξωτερικού των κτιρίων. Σε όλα τα κέντρα πραγματοποιήθηκαν επίσης συνεντεύξεις με προσωπικό και αστυνομικούς. Συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με αστυνομικούς στις Διευθύνσεις Αλεξανδρούπολης, Ορεστιάδας και Λέσβου, καθώς και με εκπροσώπους της

νομαρχίας Έβρου, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, το οποίο ευθύνεται για τη συντήρηση των κέντρων κράτησης. Άδεια να επισκεφθούν το κέντρο κράτησης στην Παγανή Λέσβου ζητήθηκε από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και από τις τοπικές αρχές, αλλά δεν χορηγήθηκε. Οι απεσταλμένοι μπόρεσαν μόνο να μεταβούν στο κέντρο και να το δουν απ' έξω. Αριθμός παρατηρήσεων που έγιναν κατά τη διάρκεια αυτών των επισκέψεων προκαλούν ανησυχίες, οι σοβαρότερες των οποίων σκιαγραφούνται παρακάτω.

2.2.1 Αυθαιρεσία κράτησης

Παρ' όλο που κανένα από τα κέντρα κράτησης, στα οποία πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις, δεν χαρακτηρίζεται επισήμως ως φυλακή, οι συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργούν είναι αναμφίβολα όμοιες με συνθήκες φυλακής.⁴⁸ Στους κρατούμενους δεν επιτρέπεται πρόσβαση στον έξω κόσμο, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις (π.χ. για επείγοντα ιατρικά περιστατικά, όταν μεταφέρονται υπό αστυνομική συνοδεία στο πλησιέστερο νοσοκομείο). Η πρόσβαση τρίτων στα κέντρα είναι έντονα περιορισμένη: από όλες τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, με τις οποίες συναντήθηκε η Διεθνής Αμνηστία κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα, μόνο η UNHCR ανέφερε απρόσκοπτη πρόσβαση, ενώ το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες ανέφερε ότι επισκέψεις εκπροσώπων του στα

⁴⁶ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Dougoz κατά Ελλάδας* (αίτηση υπ' αριθμόν 40907/98), Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001.

⁴⁷ Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, *Conclusions and recommendations: Greece [Συμπεράσματα και συστάσεις: Ελλάδα]* που δημοσιεύθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2004. (Convention against Torture/C/CR/33/2).

⁴⁸ Το 2003, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή δήλωσε, στο *Opinion on the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community return policy on illegal residents [Γνωμοδότηση για την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με κοινοτική πολιτική επιστροφής των παρανόμως διαμενόντων]* (COM(2002) 564 final), ότι «πρέπει να απαγορεύεται αυστηρά η κράτηση των υποψηφίων για επιστροφή σε φυλακές, αφού οι παράνομοι μετανάστες εν αναμονή απέλασης δεν είναι εγκληματίες» (§ 3.5).

κέντρα είχαν επιτραπεί μόνο αφού είχε προηγουμένως εξασφαλιστεί άδεια από τις κεντρικές αστυνομικές αρχές στην Αθήνα. Καμία άλλη ΜΚΟ δεν ισχυρίστηκε ότι επισκέφθηκε τα κέντρα, παρά τις αναφορές (για παράδειγμα, από το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι) για επανειλημμένα αιτήματα χορήγησης άδειας. Η Διεθνής Αμνηστία αντιλαμβάνεται ότι στους τοπικούς δικηγόρους σε γενικές γραμμές επιτρέπεται να επισκέπτονται κρατούμενους μόνο εφ' όσον παράσχουν τα ονόματα και τα στοιχεία των συγκακρίμων κρατούμενων. Αυτή η πρακτική συνάδει με τους κανονισμούς που διέπουν τις επισκέψεις σε φυλακές. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, δικηγόροι ισχυρίστηκαν ότι δεν τους επιτράπηκε η πρόσβαση στους κρατούμενους, ακόμα και αφού έδωσαν αυτά τα στοιχεία.

Οι πρωταρχικές ανησυχίες της οργάνωσης γύρω από την κράτηση σε αυτά τα κέντρα σχετίζονται με τους λόγους για τους οποίους κρατούνται οι κρατούμενοι. Σύμφωνα με τις αρχές, οι κρατούμενοι στα κέντρα έχουν τεθεί υπό κράτηση με την κατηγορία της παράνομης εισόδου στη χώρα, μετά τη σύλληψή τους (συνήθως στα σύνορα ή σε πόλεις και χωριά κοντά στα σύνορα). Το μέγιστο διάστημα κράτησης είναι τρεις μήνες. Η οργάνωση αντιλαμβάνεται ότι αυτό το μέγιστο διάστημα εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις εκτός εξαιρέσεων.⁴⁹ Επίσημως, πρόκειται για κράτηση εν όψει απέλασης και, μόλις οι κρατούμενοι αφεθούν ελεύθεροι, τους επιδίδονται έγγραφα διοικητικής απέλασης που τους υποχρεώνουν να εγκαταλείψουν τη χώρα οικειοθελώς εντός 15 ημερών. Στην πράξη, η τεράστια πλειονότητα των κρατούμενων κατευθύνονται στην Αθήνα μετά την απελευθέρωσή τους και αποπειρώνται να τακτοποιήσουν εκεί τη νομική τους κατάσταση. Εν όψει των προβλημάτων που υ-

πογραμμίστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο όσον αφορά την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου στις μεθοριακές περιοχές, φαίνεται ότι μεγάλος αριθμός κρατούμενων σε αυτά τα κέντρα στην πραγματικότητα υποβάλλουν αιτήσεις ασύλου στην Αθήνα μετά την απελευθέρωσή τους. Οι υπεύθυνοι στα μεθοριακά κέντρα κράτησης γνωρίζουν αυτήν την τάση και έχουν δηλώσει ότι μερικές φορές βοηθούν 'ευπαθείς' κρατούμενους, μεταξύ άλλων παρέχοντάς τους εισιτήρια για την Αθήνα.⁵⁰ Αυτό υποδεικνύει ότι, τουλάχιστον μερικοί από τους κρατούμενους, ενδέχεται να είναι πρόσφυγες που χρειάζονται διεθνή προστασία και, επομένως, η κράτησή τους με την κατηγορία της παράνομης εισόδου θα μπορούσε να αντιβαίνει στο Άρθρο 31.1 της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες, το οποίο αναφέρει ότι «Αι Συμβαλλόμενοι Χώροι δεν θα επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις εις πρόσφυγας λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής, εάν ούτοι προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο, εν τη εννοία του άρθρου 1, εισέρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδειας, υπό την επιφύλαξιν πάντως ότι ούτοι αφ' ενός μεν θα παρουσιαστούν αμελλητί εις τας αρχάς αφ' ετέρου δε θα δώσουν επαρκείς εξηγήσεις περί της παρανόμου αυτών εισόδου ή διαμονής».

Τα ευρήματα της Διεθνούς Αμνηστίας από τις επισκέψεις της στα κέντρα υποδεικνύουν περαιτέρω ότι ενδέχεται μάλιστα οι κρατούμενοι να εμποδίζονται, άμεσα ή έμμεσα, να αναζητήσουν τέτοια προστασία ακόμα και ενόσω κρατούνται. Όπως δείχνει το παράδειγμα, παραπάνω, της περίπτωσης των Σομαλών κρατούμενων, στις οποίες δόθηκε ψευδώς η εντύπωση ότι θα αποκτούσαν «άδεια παραμονής» μόλις απελευθερώνονταν, φαίνεται ότι αξιοσημείωτος αριθμός προσώπων που κρατούνται δεν εί-

⁴⁹ Στην πραγματικότητα, από συνολικά περίπου 40 ανθρώπους, με τους οποίους συναντήθηκαν εκπρόσωποι της οργάνωσης και οι οποίοι ήταν κρατούμενοι εκείνη τη στιγμή ή είχαν κρατηθεί κάποια στιγμή στο παρελθόν, μόνο δύο (που ανήκαν στη δεύτερη κατηγορία), ανέφεραν κράτηση για συντομότερο χρονικό διάστημα.

⁵⁰ Είναι αντιληπτό ότι τα κριτήρια τέτοιας 'ευπάθειας' είναι ασυνεπή, αλλά η δήλωση αφ' εαυτής υποδεικνύει ότι τουλάχιστον μερικοί από τους κρατούμενους ενδέχεται να θεωρούνται από τους φρουρούς ότι αξίζουν προστασία, ενισχύοντας τις ανησυχίες γύρω από την έλλειψη πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου σε αυτές τις τοποθεσίες.

χαν πληροφορηθεί επαρκώς τους λόγους κράτησής τους και τα δικαιώματά τους κατά την κράτηση, δηλ. σχετικά με το δικαίωμά τους να προβούν σε διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίου όσον αφορά τη νομιμότητα της κράτησής τους και να προσφύγουν κατά της απέλασης για λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή ασύλου. Επιπροσθέτως, η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί για το ότι, μετά την απελευθέρωσή τους με διαταγές απέλασης, οι κρατούμενοι ενδέχεται να στερηθούν το δικαίωμα να προσφύγουν κατά της απέλασης, επειδή δεν τους γνωστοποιήθηκε το γεγονός ότι είναι υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν τη χώρα.

Ένας παράγοντας που συντελεί σε αυτήν την παράλειψη, να μεταδοθούν επαρκώς στους κρατούμενους πληροφορίες όσον αφορά την κράτησή τους, φαίνεται να είναι οι ανεπαρκείς διαθέσιμες υπηρεσίες διερμηνείας. Κατά τη διάρκεια συνεντεύξεων με κρατούμενους και αστυνομικούς στα κέντρα, η αντιπροσωπεία της οργάνωσης έμαθε ότι οι περισσότερες από τις ανάγκες διερμηνείας στα κέντρα καλύπτονται με πρόχειρο τρόπο από άλλους κρατούμενους, που ενδεχομένως μοιράζονται μία κοινή γλώσσα με τους αστυνομικούς (π.χ. τα αγγλικά) και μία άλλη με τον κρατούμενο. Επιπροσθέτως, η οργάνωση ανησυχεί ότι αυτή η έλλειψη πληροφόρησης αντιβαίνει στο διεθνές δίκαιο και τα θεσμικά κείμενα περί δίκαιης δίκης, περιλαμβανομένων των διατάξεων του Άρθρου 9 του ICCPR, που απαιτούν οποιοσδήποτε έχει συλληφθεί, κατηγορηθεί ή τεθεί υπό κράτηση, ο οποίος δεν κατανοεί ή ομιλεί επαρκώς τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι αρχές, έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται σε γλώσσα, την οποία κατανοεί, ποια είναι τα δικαιώματά του και πώς να τα ασκήσει, γιατί συνελήφθη ή τέθηκε υπό κράτηση και ποιες είναι οι τυχόν κατηγορίες σε βάρος του. Δικαιούται επίσης να έχει διερμηνέα για να τον βοηθήσει στις νομικές διαδικασίες μετά τη σύλληψη, δωρεάν αν χρειάζεται. Αυτή η πληροφόρηση είναι ζωτική για να επιτραπεί στο πρόσωπο να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της σύλληψης ή της κράτησής του και, εάν του απαγγελθούν κατηγορίες,

να αρχίσει να προετοιμάζει την υπεράσπισή του.

Η έλλειψη διευκολύνσεων πληροφόρησης και επικοινωνίας στα κέντρα κράτησης, όπου παράτυπα εισελθόντες κρατούνται εν όψει απέλασης, περιορίζει επίσης την πρόσβαση των κρατουμένων σε δικηγόρους και στις διαδικασίες προσδιορισμού ασύλου. Αναφορικά με αυτό, η αντιπροσωπεία της Διεθνούς Αμνηστίας σημείωσε την απουσία οποιασδήποτε πληροφόρησης σχετικά με την προστασία των προσφύγων και τρόπον να την προσπελάσουν (π.χ. φυλλάδια της UNHCR, αριθμούς τηλεφώνου συναφών ΜΚΟ) καθώς και οποιοδήποτε πολύγλωσσου υλικού που να παρέχει πληροφορίες γύρω από τα δικαιώματα των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα.

Αυτή η πρακτική παραβιάζει το Άρθρο 5(2) της ECHR, το οποίο υποχρεώνει τα Κράτη να παρέχουν στους αιτούντες πληροφόρηση ως προς τον λόγο κράτησής τους. Σε μία συναφή υπόθεση, την *Amuur κατά Γαλλίας*, που αφορούσε αιτούντες άσυλο που κρατούνταν στη ζώνη τράνζιτ του αεροδρομίου Ορλύ του Παρισιού, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποφάνθηκε ότι υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 5, αφού οι γαλλικές αρχές δεν προέβλεψαν νομική, ανθρωπιστική και κοινωνική στήριξη.⁵¹ Αυτή η πρακτική μοιάζει

⁵¹ Το Δικαστήριο θεώρησε ότι ο περιορισμός αιτούντων άσυλο ήταν αποδεκτός με βάση το αναντίρρητο κυριαρχικό δικαίωμα ελέγχου της εισόδου και παραμονής αλλοδαπών στο έδαφός τους. Εντούτοις, «αυτός ο περιορισμός, συνοδευόμενος από κατάλληλες εγγυήσεις για τα εν λόγω πρόσωπα, είναι αποδεκτός μόνο προκειμένου να δίδεται η δυνατότητα στα Κράτη να αποτρέπουν την παράνομη μετανάστευση συμμορφούμενα συγχρόνως προς τις διεθνείς υποχρεώσεις τους, ιδίως με βάση τη Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες και την ECHR. Το θεμιτό μέλημα των Κρατών να ματαιώσουν τις ολοένα συχνότερες απόπειρες παράκαμψης των περιορισμών μετανάστευσης δεν πρέπει να στερεί τους αιτούντες άσυλο της προστασίας που παρέχουν αυτές οι Συμβάσεις», *Amuur κατά Γαλλίας*, (απόφαση 25 Ιουνίου 1996, αριθμός αίτησης 19776/92), § 43.

επίσης να υπολείπεται των απαιτήσεων του Άρθρου 35 παράγραφος 3 του σχεδίου οδηγίας της Ε.Ε. για τις διαδικασίες ασύλου, που αναφέρουν ότι, ακόμα και όπου έχουν εφαρμογή συνοριακές διαδικασίες, τα Κράτη-Μέλη θα διασφαλίζουν ότι οι αιτούντες άσυλο πληροφορούνται αμέσως τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, έχουν πρόσβαση σε διερμηνέα και μπορούν να συμβουλευτούν νομικό σύμβουλο.

Η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί επίσης για αναφορές που αφορούν επανειλημμένη κράτηση. Η οργάνωση έχει λάβει πληροφορίες ότι άτομα, που κρατήθηκαν για το μέγιστο διάστημα σε μεθοριακές περιοχές και στη συνέχεια αποπειράθηκαν να υποβάλουν αιτήσεις ασύλου στην Αθήνα, αλλά δεν κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν «κόκκινη κάρτα» (που πιστοποιεί ότι η αίτησή τους ελήφθη και εξετάζεται), συνελήφθησαν από τις αστυνομικές αρχές και τέθηκαν υπό κράτηση για δεύτερη φορά και για άλλους τρεις μήνες. Μία τέτοια περίπτωση είναι εκείνη του Μ.Μ., που παρατέθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο οποίος κρατήθηκε τόσο με την είσοδό του στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 2003, όσο και μετά τη σύλληψή του τον Μάρτιο του 2005, ενώ εκκρεμούσε το αίτημά του να επανεξεταστεί η «διακοπείσα» αίτησή του.

2.2.2 Συνθήκες κράτησης

Κατά τη διάρκεια των επισκέψεων στις εγκαταστάσεις κράτησης, οι απεσταλμένοι της Διεθνούς Αμνηστίας σημείωσαν αριθμό ανησυχιών γύρω από τις συνθήκες κράτησης, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις συνιστούσαν σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Σε όλα τα κέντρα, συνεντεύξεις με κρατούμενους καθώς και με τις τοπικές αστυνομικές αρχές επιβεβαίωσαν ότι ο συνωστισμός συνεχίζει να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα.

Ως αποτέλεσμα, οι αρχές παραλείπουν να παράσχουν συνθήκες διαβίωσης σύμφωνες με το διεθνές δίκαιο και τα διεθνή θεσμικά κείμενα –

όπως εκείνες που σκιαγραφούνται στη Σύσταση (2003)5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα Κράτη-Μέλη για την κράτηση αιτούντων άσυλο. Επιπλέον, η κράτηση κάτω από τέτοιες συνθήκες αντιβαίνει στο γενικό πνεύμα της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ της Ε.Ε. της 27ης Ιανουαρίου 2003, που διατυπώνει ελάχιστα πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο. Αυτή η οδηγία, επιτρέπει στα Κράτη-Μέλη να θέτουν αιτούντες άσυλο υπό κράτηση μόνο κάτω από περιορισμένες συνθήκες, όπως απειλή για τη δημόσια τάξη. Σε κάθε περίπτωση, τα Κράτη θα εξασφαλίζουν επαρκές βιοτικό επίπεδο. Το άρθρο 7 της Οδηγίας, διασφαλίζει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας στο έδαφος του Κράτους-Μέλους υποδοχής. Τα άρθρα 14 και 15 διασφαλίζουν την υποχρέωση των Κρατών-Μελών να παρέχουν κατάλληλο βιοτικό επίπεδο και απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αντιστοίχως. Το Άρθρο 17 προβλέπει συγκεκριμένες εγγυήσεις για ευπαθείς ομάδες όπως εγκυμονούσες, ηλικιωμένα και ανάπηρα πρόσωπα και θύματα τραυματικών εμπειριών. Το Άρθρο 19 διατυπώνει συγκεκριμένες εγγυήσεις για ασυνόδευτους ανήλικους. Η Οδηγία επρόκειτο να ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία στις 6 Φεβρουαρίου 2005. Οι συνθήκες κράτησης που καταγράφηκαν από τους εκπροσώπους της Διεθνούς Αμνηστίας, που επισκέφθηκαν τα κέντρα, αντιβαίνουν σε όλα τα παραπάνω άρθρα.

Σε ορισμένα κέντρα, κρατούμενοι ανέφεραν έλλειψη κλινών και στρωμάτων. Σε σχεδόν όλα τα κέντρα, κρατούμενοι, καθώς και οι φρουροί τους, ανέφεραν προβλήματα υγείας – ιδίως ψώρα– τα οποία οξύνει η έλλειψη συνθηκών υγιεινής. Το περιορισμένο διαθέσιμο ζεστό νερό για λουτρό, που αναφέρθηκε από αριθμό κρατουμένων, είναι άλλο ένα αποτέλεσμα του υπερβολικού συνωστισμού στα κέντρα, ο οποίος περιορίζει τη δυνατότητα τήρησης πρακτικών υγιεινής.

Τα κέντρα κράτησης στα Βρυσικά, το Πέπλο και τη Μυτιλήνη αποτελούνται από παλιά κτιριακά συγκροτήματα που προηγουμένως χρη-

σιμοποιούνταν για άλλους σκοπούς (εκείνο στα Βρυξέλες ήταν πρώην αποθήκη σιτηρών) και μετατράπηκαν κατά τα τελευταία λίγα χρόνια. Και στις τρεις περιπτώσεις, ένα μεγάλο κτίριο χρησιμοποιείται ως ο κύριος χώρος κράτησης, χωρισμένο σε δύο ή τρεις μεγάλους κοιτώνες, ο καθένας από τους οποίους ενδέχεται να στεγάζει 50 άτομα (κατά τον χρόνο των συνεντεύξεων, αστυνομικοί διευθυντές ισχυρίστηκαν ότι συνολικά περίπου 500 άνθρωποι κρατούνταν στην περιοχή της Θράκης, εκ των οποίων 313 κρατούνταν στα Βρυξέλες και περίπου 200 στο Πέπλο (άλλες 17 κρατούμενες κρατούνταν, σύμφωνα με αναφορές, στο κέντρο κράτησης γυναικών στις Φέρες). Κάθε μία από τις αίθουσες κοιτώνων έχει έκταση

περίπου 60 τ.μ.(αν και η έκτασή τους ποικίλλει σε κάποιον βαθμό) και διαθέτει μία ή δύο εγκαταστάσεις με ντους και τουαλέτα – στους κρατούμενους παρέχεται μερίδα ειδών προσωπικής υγιεινής κατά την είσοδό τους στο κέντρο. Κρατούμενοι σε αστυνομικά τμήματα ισχυρίστηκαν ότι κρατούνταν κατά ομάδες των πέντε έως επτά ατόμων σε κελιά διαστάσεων 2 μ. επί 4 μ. Τα κέντρα στελεχώνονται με ενόπλιους φρουρούς, οι οποίοι εδρεύουν σε χωριστά γραφεία εντός του συγκροτήματος (π.χ. Πέπλο) ή εκτός του περιμετρικού φράκτη του κέντρου (π.χ. Βρυξέλες). Οι πτέρυγες διατηρούνται κλειδωμένες, εκτός όταν επιτρέπεται στους κρατούμενους να εισέλθουν στην αυλή.

(Φωτογραφία: Αποψη του κέντρου κράτησης στην Παγανή της Μυτιλήνης © Διεθνής Αμνηστία)

Συνεντεύξεις με κρατούμενους σε διάφορα κέντρα υποδεικνύουν ότι η διάρκεια αυτού του χρόνου ποικίλλει εξαιρετικά, όπως και η έκταση του χώρου της αυλής. Στα Βρυξέλες, όπως και στη Μυτιλήνη, αυτός ο χώρος είναι σχετικά μεγάλος, ενώ στο Πέπλο αποτελείται από μία υπερυψωμένη, τσιμεντένια, στεγασμένη βεράντα, περιφραγμένη με σιδερένια κάγκελα, η οποία εκτείνεται κατά μήκος των περύγων και έχει πλάτος τρία έως τέσσερα μέτρα. Αυτού του είδους ο υπερβολικός συνωστισμός και η έλλειψη εγκαταστάσεων υπολείπονται των διεθνών κατευθυντήριων οδηγιών, όπως διατυπώνονται στους Πρότυπους Ελάχιστους Κανόνες των Η.Ε. για τη Μεταχείριση Φυλακισμένων.

Αν και οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν για προβλήματα που σχετίζονται με τον υπερβολικό συνωστισμό, αναφέροντας μεταξύ αυτών διαδεδομένη κατάθλιψη και τάσεις αυτοκτονίας, μακράν το πλέον επείγον πρόβλημα που τόνισαν ήταν η έλλειψη επικοινωνίας, τόσο με τις οικογένειές τους, όσο και με δικηγόρους. Οι υπεύθυνοι αστυνομικοί στα κέντρα επιβεβαίωσαν την έλλειψη τηλεφωνικών θαλάμων εντός των χώρων κράτησης. Σε ορισμένα από τα κέντρα, τέτοιοι θάλαμοι ευρίσκονταν εκτός των ορίων του κέντρου και οι κρατούμενοι μεταφέρονταν περιστασιακά έξω υπό αστυνομική συνοδεία και τους επιτρεπόταν να χρησιμοποιούν κοντινούς τηλεφωνικούς θαλάμους. Σε άλλες περιπτώσεις, ωστόσο, τέτοιοι θάλαμοι δεν υπήρχαν στη γύρω περιοχή και έτσι οι κρατούμενοι ανέφεραν ότι δεν είχαν κατορθώσει να επικοινωνήσουν με τις οικογένειες και τους συγγενείς τους από τη στιγμή της σύλληψής τους.

Ο Γ.Σ., Ιρακινός υπήκοος 24 ετών, που συνελήφθη και τέθηκε υπό κράτηση μόλις εισήλθε στην Ελλάδα, δήλωσε:

«δεν υπάρχει τηλέφωνο εδώ και δεν έχω μιλήσει με τους γονείς μου από τότε που ήρθα ... δεν ξέρουν εάν είμαι ζωντανός ή νεκρός... η μητέρα μου είναι καρδιοπαθής και δεν έχω κατορθώσει να τηλεφωνήσω

και να την ενημερώσω... δεν πεθάναμε, αλλά εύχομαι να είχα πεθάνει».

Ισχυρίστηκε ότι τον πρώτο μήνα κράτησής του κοιμόταν πάνω σε ένα χαρτόνι και ότι άνθρωποι στον κοιτώνα του είχαν «έντομα» πάνω στο δέρμα τους. Είπε ότι δεν είχαν τίποτε να κάνουν όλη μέρα και ότι περνούσαν πάρα πολύ χρόνο παίζοντας σκάκι με πόνια που είχαν κόψει από χαρτόνι.

Ανησυχίες γύρω από τον υπερβολικό συνωστισμό, καθώς και γύρω από τις κακές συνθήκες στις εγκαταστάσεις κράτησης, εξέφρασε επίσης τον Νοέμβριο του 2004 η CAT στα συμπεράσματα και τις συστάσεις της (*Conclusions and Recommendations: Greece, 10 December 2004 [Συμπεράσματα και Συστάσεις: Ελλάδα, 10 Δεκεμβρίου 2004]*, Convention against Torture/C/CR/33/2). Παρόμοιες ανησυχίες εξέφρασε επίσης η CPT στην έκθεσή της που δημοσιεύθηκε το 2002, αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης σε κέντρα αλλοδαπών στην Αθήνα (*Έκθεση προς την Κυβέρνηση της Ελλάδας για την επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας [CPT] από τις 23 Σεπτεμβρίου έως τις 5 Οκτωβρίου 2001, Στρασβούργο, 20 Νοεμβρίου 2002*). Στην εξέτασή της της αρχικής έκθεσης της Ελλάδας τον Μάρτιο του 2005, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. εξέφρασε ανησυχία ότι «οι αλλοδαποί χωρίς έγγραφα κρατούνται σε υπερσυνωστισμένες εγκαταστάσεις με κακές συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής, δεν πληροφορούνται τα δικαιώματά τους και στερούνται οποιουδήποτε αποτελεσματικού μέσου επικοινωνίας με τις οικογένειες και τους δικηγόρους τους», κατά αθέτηση του Άρθρου 10 του ICCPR. Σε σχέση με αυτό, η Επιτροπή συμπέρανε ότι το Κράτος μέλος πρέπει να διασφαλίσει ότι οι αλλοδαποί χωρίς έγγραφα κρατούνται σε εγκαταστάσεις με επαρκείς συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής, πληροφορούνται τα δικαιώματά τους, περιλαμβανομένου του δικαιώματος να προσφεύγουν και να υποβάλουν καταγγελίες, και τους παρέχονται αποτε-

λεσματικά μέσα επικοινωνίας με τις οικογένειες και τους συνηγόρους τους».

θα χρησιμοποιείτο πλέον για την κράτηση ανθρώπων. Η οργάνωση δεν έλαβε οποιαδήποτε απάντηση από την κυβέρνηση και, αντιθέτως,

Φωτογραφία:

Το εμπορευματοκιβώτιο που χρησιμοποιήθηκε για την κράτηση «παράνομων μεταναστών» στη Χίο (η φωτογραφία ελήφθη στις 19 Απριλίου 2005 από τους διαδηλωτές) © Επιτροπή Αλληλεγγύης στους Πρόσφυγες, Χίος

Τον Μάιο του 2005 η οργάνωση έλαβε περαιτέρω αναφορές γύρω από τις συνθήκες στις οποίες κρατούνταν μετανάστες στη Χίο. Οι αναφορές ισχυρίζονταν ότι στις 19 Απριλίου 2005 αριθμός ανθρώπων που είχαν αφιχθεί στο νησί κατά τις προηγούμενες ημέρες κρατούνταν σε μεταλλικό εμπορευματοκιβώτιο (κορτέινερ) στον χώρο κοντά στο λιμάνι της Χίου. Η κράτηση σε εμπορευματοκιβώτια θα συνιστούσε σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Την ίδια ημέρα τοπικοί ακτιβιστές για τα ανθρώπινα δικαιώματα διαμαρτυρήθηκαν στις αρχές για τις συνθήκες, στις οποίες κρατούνταν οι κρατούμενοι. Η οργάνωση εξέφρασε σοβαρή ανησυχία γύρω από τους ισχυρισμούς των τοπικών ακτιβιστών ότι οι αρχές στη Χίο εφάρμοζαν την κράτηση στο εμπορευματοκιβώτιο ήδη από κάποιο διάστημα. Η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε επιστολή στις αρχές ζητώντας περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με αυτές τις αναφορές, καθώς και διαβεβαιώσεις ότι το εμπορευματοκιβώτιο δεν

έλαβε νεότερες αναφορές τον Ιούνιο ότι μετανάστες είχαν κρατηθεί ξανά στο εμπορευματοκιβώτιο.

2.2.3 Κράτηση παιδιών

Μία άλλη κύρια περιοχή ανησυχίας για την οργάνωση είναι η αναφερόμενη κράτηση ανηλίκων και η μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων ως ενηλίκων παράτυπων μεταναστών από τις αρχές. Σε σχέση με αυτό, η οργάνωση επιδίωξε να επισκεφθεί το κέντρο στη Μυτιλήνη για να διερευνήσει, μεταξύ άλλων, αναφορές ότι τον Δεκέμβριο του 2004 μεγάλος αριθμός παιδιών διαπιστώθηκε ότι κρατούνταν εκεί, παρά τη νομοθεσία που απαιτεί οι ανήλικοι να τίθενται υπό την προστασία του Εισαγγελέα Ανηλίκων. Το Άρθρο 19 της προαναφερθείσας οδηγίας της Ε.Ε. για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο υποχρεώνει τα Κράτη-Μέλη να

διασφαλίζουν την εκπροσώπηση των ασυνόδευτων ανηλίκων από νόμιμο επίτροπο ή από οργάνωση υπεύθυνη για τη μέριμνα και την πρόνοια ανηλίκων, καθώς και να αξιολογεί τακτικά αυτήν την εκπροσώπηση.

Από το 2003, το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, που εδρεύει στην Αθήνα, έχει καταγγείλει 14 περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, που κρατήθηκαν μαζί με ενήλικες επί τρεις μήνες και στη συνέχεια αφέθηκαν ελεύθεροι χωρίς να ενημερωθούν οι εισαγγελείς ανηλίκων και, επομένως, χωρίς να έχει εξασφαλισθεί η ασφάλειά τους. Η ΜΚΟ εξέφρασε επίσης ανησυχία ότι πολλοί ανήλικοι ενδέχεται να έπесαν θύματα εμπορίας ανθρώπων μετά την απελευθέρωσή τους, εξ αιτίας αυτής της παράλειψης να διασφαλιστεί η προστασία τους. Τον Νοέμβριο του 2004, το τοπικό γραφείο της UNHCR εξέδωσε σειρά κατευθυντήριων οδηγιών και συστάσεων προς τις αρχές, που τόνιζαν την απαγόρευση κράτησης παιδιών που διατυπώνεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Άρθρα 22 και 37). Η UNHCR κάλεσε «την Ελληνική Κυβέρνηση να προσαρμόσει την εθνική νομοθεσία στην Οδηγία της Ε.Ε. για τις συνθήκες υποδοχής (που περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους), ειδικότερα όσον αφορά τον διορισμό επιτρόπου» και «τα Υπουργεία Δημόσιας Τάξης, Δικαιοσύνης και Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, μαζί με τον Συνήγορο του Πολίτη, να υιοθετήσουν το σχέδιο κατευθυντήριων οδηγιών της UNHCR για τη μεταχείριση αποχωρισμένων παιδιών που ζητούν άσυλο, περιλαμβανομένης της εδραίωσης ενός συστήματος που θα διασφαλίζει την πρώιμη αναγνώρισή τους και την παραπομπή τους σε αρμόδιους παροχείς υπηρεσιών στην Ελλάδα» (Συστάσεις 11 και 12).⁵² Η UNHCR ανέφερε περαιτέρω ότι:

«μεταξύ 325 ασυνόδευτων / χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών, που καταγράφηκαν ως αιτούντες άσυλο το 2003,

⁵² *Θέσεις της UNHCR για καίρια θέματα της προστασίας των προσφύγων στην Ελλάδα*, Νοέμβριος 2004.

μόνο ελάχιστα στην πράξη διαμένουν και βοηθούνται σε κέντρα υποδοχής στη χώρα. Μόνο είκοσι παιδιά μπορούν να στεγαστούν στο Κέντρο Ανωγείων, που διευθύνεται από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας, χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και αναγνωρίζεται ως εξαιρετική εγκατάσταση και πρότυπη για το είδος της. Επιπλέον, αυξανόμενος αριθμός αποχωρισμένων παιδιών δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια, τίθενται υπό κράτηση και όταν απελευθερώνονται δεν παραπέμπονται σε οποιονδήποτε προστατευτικό θεσμό. Ο τόπος όπου ευρίσκονται τα περισσότερα από αυτά μετά την απελευθέρωσή τους είναι άγνωστος. Συνεχίζουν να υπάρχουν κενά στην ελληνική νομοθεσία για την αναγνώριση των νεοαφικνούμενων προσώπων (συνοδευόμενων ή ασυνόδευτων) κάτω της ηλικίας των 18 ετών, τον διορισμό νόμιμου επιτρόπου και την αναζήτηση μόνιμων λύσεων».

Τον Δεκέμβριο του 2004, μετά από επίσκεψη του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες στο κέντρο κράτησης στη Μυτιλήνη, οι εκπρόσωποι του δήλωσαν ότι είχαν βρει «186 ασυνόδευτους ανηλίκους πρόσφυγες [που κρατούνταν] σε επικίνδυνες και παράνομες συνθήκες, οι οποίες τους στερούν τα βασικά τους δικαιώματα, ακόμα και εκείνα που σχετίζονται με τη στοιχειώδη προστασία τους».⁵³ Η Διεθνής Αμνηστία εξέφρασε ανησυχίες γύρω από αυτές τις αναφορές. Η οργάνωση υπενθυμίζει ότι η κράτηση αυτού του είδους αντιβαίνει στις διατάξεις της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, την οποία η Ελλάδα έχει επικυρώσει.⁵⁴ Συγκεκριμένα, το Άρθρο 22 της

⁵³ «Και Δεύτερο Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων», άρθρο του Στρατή Μπαλάσκα στην τοπική ημερήσια εφημερίδα *Εμπρός*, 19 Ιανουαρίου 2005. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, ο τοπικός νομάρχης ανέφερε ότι περίπου 60 γυναίκες κρατούνταν επίσης στο ίδιο κέντρο.

⁵⁴ Η Ελλάδα έχει επίσης επικυρώσει το Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Παιδιά, για την Ανάμιξη Παιδιών σε Ένοπλες Συγκρούσεις και έχει υπογράψει αλλά δεν έχει επικυρώσει ακόμη το Πρωτόκολλο

Σύμβασης ορίζει ότι στα παιδιά που επιζητούν την προσφυγική ιδιότητα πρέπει να παρέχεται ειδική προστασία.⁵⁵ Επιπροσθέτως, το Άρθρο 37 ορίζει ότι η κράτηση και φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να ασκείται μόνο ως «έσχατο μέτρο» και απαγορεύει την αυθαίρετη και παράνομη κράτηση παιδιών. Η Διεθνής Αμνηστία αντιτίθεται στην αυτόματη / υποχρεωτική κράτηση ανηλίκων λόγω παράνομης εισόδου ή παράτυπης μεταναστευτικής κατάστασης, ενώ αντιτίθεται στην κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων υπό οποιοσδήποτε συνθήκες.⁵⁶ Η οργάνω-

λο για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία.

⁵⁵ Η παρ. 1 αναφέρει ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαιρεί της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη», ενώ η παράγραφος 2 αναφέρει ότι «για το σκοπό αυτόν τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού-πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επάνωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης».

⁵⁶ Η Ομάδα Εργασίας για την Αυθαίρετη Κράτηση έχει δηλώσει ότι τα ασυνόδευτα παιδιά δεν πρέπει

ση θεωρεί ότι η κράτηση αυτού του είδους έχει επιζήμιες επιπτώσεις στη σωματική και ψυχολογική υγεία των κρατούμενων, ότι αντιβαίνει στην αρχή των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού και ότι, επομένως, υπονομεύει σοβαρά την υποχρέωση των κρατών να προστατεύουν τα παιδιά στην επικράτειά τους.

Κατά την επίσκεψη της οργάνωσης στην Ελλάδα, οι απεσταλμένοι επισκέφθηκαν επίσης το κέντρο κράτησης στην Αμυδαλέζα για γυναίκες και ανηλίκους που αναμένουν απέλαση. Κατά τον χρόνο της επίσκεψης, έξι ασυνόδευτοι άρρενες ανήλικοι κρατούνταν στο κέντρο. Οι κρατούμενοι κρατούνταν σε ειδικό κοιτώνα στο κέντρο, ο οποίος ήταν χωρισμένος από την πτέρυγα των γυναικών, σε συνθήκες όμοιες με εκείνες φυλακής. Ο κοιτώνας δεν διέθετε πρόσβαση στον καθαρό αέρα και οι απεσταλμένοι έμαθαν ότι, επειδή ο περιφραγμένος χώρος που είναι διαθέσιμος για τη χρήση των κρατούμενων μπορούσε να προσπελαστεί μόνο από την πτέρυγα των γυναικών, δεν επιτρέπεται ποτέ στους ανηλίκους να βγουν στον καθαρό αέρα. Ένας από τους κρατούμενους⁵⁷ εμφάνιζε σαφή σημάδια άγχους: ιδρωμένες παλάμες, νευρικότητα (σπασμούς των δακτύλων), απροθυμία επικοινωνίας, δυσκολία στη συγκέντρωση, κλάμα κατά διαστήματα. Τόσο κρατούμενοι όσο και φύλακες είπαν στην αντιπροσωπεία ότι το κέντρο επισκεπτόταν για τρεις φορές μία φορά κάθε δύο εβδομάδες και ότι ιατρική μέριμνα είναι διαθέσιμη σε έκτακτα περιστατικά. Ωστόσο, δεν προσφερόταν ψυχολογική στήριξη.⁵⁸ Ο κρατούμενος ανήλικος ισχυ-

ποτέ να τίθενται υπό κράτηση. Βλ. Working Group on Arbitrary Detention, *Report on the Visit of the Working Group to the United Kingdom on the Issue of Immigrants and Asylum-Seekers* [Έκθεση για την Επίσκεψη της Ομάδας Εργασίας στο Ηνωμένο Βασίλειο για το Ζήτημα των Μεταναστών και των Αιτούντων Άσυλο], E/CN.4/1999/63/Add.3, 18 Δεκεμβρίου 1998.

⁵⁷ Τα στοιχεία αναγνώρισης παραλείφθηκαν λόγω του μικρού αριθμού ατόμων σε αυτήν την ομάδα.

⁵⁸ Αυτό ισχύει επίσης για το Κέντρο Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο, όπου η απουσία τέτοιας στήριξης για ευπαθή άτομα όπως γυναίκες μόνες και παιδιά

ρίστηκε περαιτέρω ότι αυτή ήταν η δεύτερη φορά που κρατείτο στην Ελλάδα, αφού είχε τεθεί υπό κράτηση μία φορά μόλις αφίχθηκε και στη συνέχεια ξανά αφού συνελήφθη στην Αθήνα και δεν παρουσίασε έγγραφα που να επιβεβαιώνουν τη νόμιμη διαμονή του στην Ελλάδα (υποστήριξε ότι στην πραγματικότητα ήταν κάτοχος «κόκκινης κάρτας» αλλά την είχε απολέσει και οι αρχές είχαν παραλείψει να διεκπεραιώσουν το αίτημά του στο Τμήμα Αλλοδαπών). Ο ανήλικος φέρεται να διέφυγε από τη μαστιζόμενη από συγκρούσεις χώρα του, αφού χωρίστηκε από τους γονείς του και δεν είχε κατορθώσει να επικοινωνήσει μαζί τους επί μήνες. Τα σχόλιά του κατά τη διάρκεια της συνέντευξης έδειχναν παραίτηση όσον αφορά το μέλλον του:

«Ο πατέρας μου μου είπε ‘πρέπει να γίνεις γιατρός, δεν πρέπει να πολεμήσεις’ – και αυτό είναι που ήθελα να κάνω. Δεν θέλω τίποτα πλέον. Θέλω να με αφήσουν ήσυχο».

2.2.4 Κακομεταχείριση γυναικών κρατουμένων

Τον Ιούλιο του 2004 η ημερήσια εφημερίδα *Ta Néa* ανέφερε ότι μία 13χρονη, θύμα εμπορίας ανθρώπων και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, είχε στην πραγματικότητα κρατηθεί στην Αμυγδαλέζα με διαταγές απέλασης αλλά αφήθηκε ελεύθερη και τοποθετήθηκε σε ειδικό ξενώνα όταν μία ενήλικας κρατούμενη ειδοποίησε τους τοπικούς εκπροσώπους των ‘Γιατρών του Κόσμου’ για το γεγονός ότι η 13χρονη ήταν έγκυος.⁵⁹ Εν όψει της αντίθεσης της Διεθνούς Αμνηστίας στην κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων, η απουσία οποιασδήποτε απόπειρας των αρχών να προστατεύσουν αυτήν την ανήλικη, που τελούσε σε ιδιαίτερος ευπαθή κατάσταση,

αποτελούσε μείζονα πηγή ανησυχίας στην έκθεση της UNHCR για το 2004 (Τσοβίλη και Βουτυρά, ό.π.: 9).

⁵⁹ Βλ. δημοσίευμα του Τάκη Καμπύλη, “Ενστάσεις”, *Ta Néa*, 10 Ιουλίου 2004.

είναι διπλά ανησυχητική. Η οργάνωση δεν διαθέτει καμία πληροφορία για το κατά πόσον έχει κινηθεί ανάκριση για τις συνθήκες που οδήγησαν σε αυτήν την παράνομη κράτηση.

Επιπλέον των ανησυχιών της για τους ανηλίκους που κρατούνται στην Αμυγδαλέζα, η οργάνωση έχει λάβει επίσης ισχυρισμούς αναφορικά με το ίδιο κέντρο κράτησης, οι οποίοι υποδεικνύουν ότι ορισμένοι από τους φρουρούς στο κέντρο ενδέχεται να έχουν επιδοθεί σε πρακτικές που παραβιάζουν κανόνες όσον αφορά τη μεταχείριση των φυλακισμένων. Συγκεκριμένα, η οργάνωση έλαβε ισχυρισμούς ότι εντός του περασμένου έτους, άρρηνες φρουροί στο κέντρο εισήλθαν στους κοιτώνες των γυναικών τη νύχτα, πρόσφεραν οιοπνευματώδη στις κρατούμενες και απαίτησαν σεξουαλικές εύνσεις.⁶⁰ Η οργάνωση δεν έχει πληροφορηθεί κατά πόσον κινήθηκαν τυχόν ανακρίσεις για αυτούς τους ισχυρισμούς.

Τον Μάρτιο του 2005 αριθμός τοπικών ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα διοργάνωσαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας έξω από το κέντρο και ζήτησαν να κλείσει το κέντρο λόγω νεότερων ισχυρισμών για κακομεταχείριση κρατουμένων περιλαμβανομένων του υπερβολικού συνωστισμού, της έλλειψης εγκαταστάσεων, ξυλοδαρμών από αστυνομικούς και βιασμού. Η οργάνωση καλεί τις αρχές να διερευνήσουν αυτούς τους ισχυρισμούς με τρόπο διεξοδικό, έγκαιρο και αμερόληπτο, ο οποίος να διασφαλίσει ότι, εφ’ όσον στοιχειοθετηθούν οι ισχυρισμοί, οι δράστες θα προσαχθούν στη δικαιοσύνη και στα θύματα αυτών των παραβιάσεων θα χορηγηθεί πλήρης αποζημίωση.

Η οργάνωση ανησυχεί επιπροσθέτως για τις πρόνοιες που είναι διαθέσιμες στο κέντρο για παιδιά που κρατούνται στους κοιτώνες των γυναικών μαζί με τις μητέρες τους. Η Διεθνής Αμνηστία θεωρεί ότι η κράτηση ευπαθών αν-

⁶⁰ Σε παρόμοιους ισχυρισμούς προέβη τους προηγούμενους μήνες μία πρώην κρατούμενη σε ρεπορτάζ που ετοιμάστηκε για το εθνικό τηλεοπτικό δίκτυο NET (Κουβαράς, *Τράνζιτ*, μεταδόθηκε στη NET στις 16 Νοεμβρίου 2004).

θρώπων, και ιδίως γυναικών με τα παιδιά τους, δεν είναι απαραίτητη και ότι πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο ως έσχατο μέτρο.⁶¹

2.3 Παράλειψη προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Μερικές από τις υποθέσεις που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω προκαλούν επίσης ανησυχίες για μία ακόμη όψη της παράλειψης του κράτους να προστατεύσει τα δικαιώματα μίας άλλης ιδιαίτερας ευπαθούς ομάδας μεταναστών: γυναικών και παιδιών που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων. Μάλιστα, αριθμός αναφορών που ελήφθησαν κατά τα τελευταία λίγα χρόνια ισχυρίζονται ότι μεγάλο ποσοστό των γυναικών κρατουμένων στην Αμυγδαλέζα είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων. Σε δύο περιπτώσεις, η οργάνωση έμαθε ότι θύματα κρατούνταν ακόμα και αφού είχαν καταθέσει κατά των εμπόρων τους και ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη δικαστικές διαδικασίες και οι περιπτώσεις αυτές αναφέρθηκαν στην ενημέρωσή της προς την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. τον Φεβρουάριο του 2005. Η Διεθνής Αμνηστία χαιρέτισε τη θέσπιση νέας νομοθεσίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της καταναγκαστικής πορνείας («οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής») (Νόμος 3064/2002), η οποία εισήγαγε διατάξεις για την προστασία των θυμάτων που είναι πρόθυμα να καταθέσουν κατά τη διάρκεια της δίκης. Ωστόσο, η οργάνωση συνέχισε να ανησυχεί για τον τρόπο με τον οποίο διασφαλίζεται αυτή η προστασία.

Ειδικότερα, η οργάνωση αναφέρθηκε σε τέσσερις υποθέσεις, στις οποίες δεν παρασχέθηκε σε θύματα εμπορίας ανθρώπων και βιασμού (την Όλγα Μπ., την Τζίνα Μ., την Καμέλια Π.

και την Τατιάνα Α.)⁶² κρατική προστασία κατά τη διάρκεια της δίκης εναντίον των εμπόρων ανθρώπων, παρ' ότι είχαν δεχτεί αριθμό απειλών. Αντιθέτως, η οργάνωση έμαθε ότι εναντίον δύο εξ αυτών των θυμάτων, της Τατιάνα Α. και της Καμέλια Π., εκδόθηκαν διαταγές απέλασης ενόσω βρίσκονταν ακόμα σε εξέλιξη οι διαδικασίες της δίκης. Η οργάνωση σημειώνει ότι, ενώ ο Νόμος 3064/2002 προβλέπει την αναστολή τέτοιων διαταγών απέλασης με διαταγή του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών και έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών (Άρθρο 12.2), οι απελάσεις αυτού του είδους δεν απαγορεύονται απερίφραστα. Η οργάνωση εξέφρασε επίσης ανησυχία για τον χρόνο που μεσολαβεί για την εκδίκαση υποθέσεων εναντίον προσώπων που βαρύνονται με την υποψία της ανάμιξης σε εμπορία ανθρώπων και για τη συμβατότητα αυτής της νομοθεσίας (του Νόμου 3064/2002) με τις νομικές διατάξεις γύρω από τον χρόνο παραγραφής. Η υπόθεση των δύο θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που αναφέρθηκαν παραπάνω, της Τζίνα Μ. και της Καμέλια Π., οι οποίες ήταν ανήλικες κατά τον χρόνο που φέρονται να τελέστηκαν τα αδικήματα το 1998, εκδικάστηκε από το δικαστήριο τον Δεκέμβριο του 2004. Στο μεταξύ κατηγορίες εναντίον εκείνων που βαρύνονταν με την υποψία ότι είχαν διαπράξει αδικήματα προαγωγής και μαστροπείας είχαν εκπέσει λόγω της παρέλευσης πενταετίας (απόφαση υπ' αρ. 2252/2203 του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών). Έχοντας κατά νου τις ανησυχίες που έχει προηγουμένως εκφράσει η οργάνωση σχετικά με τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών στην Ελλάδα, η οργάνωση ανησυχεί ότι τέτοιες παραγραφές ενδέχεται να παρεμποδίζουν την πρόσβαση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στη δικαιοσύνη.

Στην περίπτωση της Όλγας Μπ., η οργάνωση εξέφρασε ανησυχίες το 2003 και το 2004 σχετικά με τις επανειλημμένες παραλείψεις του δικαστηρίου να κλητεύσει τη μηνύτρια να καταθέσει στη δίκη κατά ενός αστυνομικού, τον οποίο είχε κατηγορήσει ότι τη βίασε το

⁶¹ *United Kingdom: Seeking Asylum is Not a Crime: Detention of People who Have Sought Asylum [Ηνωμένο Βασίλειο: Η αναζήτηση ασύλου δεν είναι έγκλημα: Κράτηση ανθρώπων που έχουν αναζητήσει άσυλο]*, AI Index: EUR 45/015/2005.

⁶² Αυτά τα στοιχεία των θυμάτων έχουν γνωρίσει ευρεία δημοσιότητα στον ελληνικό Τύπο.

1998, ενώ εργαζόταν σε ένα μπαρ. Στο αρχικό στάδιο της δίκης, δύο άτομα καταδικάστηκαν για εμπορία ανθρώπων και μαστροπεία το 2003 σε σχέση με τους ισχυρισμούς του θύματος, ενώ στον αστυνομικό επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης δύο ετών με αναστολή για παράβαση καθήκοντος επειδή παρέλειψε να αναφέρει ότι γνώριζε τα αδικήματα εμπορίας ανθρώπων. Τελικά αθωώθηκε για τις κατηγορίες βιασμού το 2004, σε δίκη την οποία παρακολούθησε η μηνύτρια, με το σκεπτικό ότι το θύμα είχε συναινέσει σε σεξουαλική επαφή.⁶³

Ελήφθησαν επίσης αναφορές που αφορούσαν εμπορία παιδιών και την παράλειψη του κράτους να διασφαλίσει την προστασία τους. Συγκεκριμένα, η Διεθνής Αμνηστία εξέφρασε ανησυχία σχετικά με την εξαφάνιση 502 παιδιών, η τεράστια πλειονότητα των οποίων (δηλ. τουλάχιστον 457) ήταν αλλοδαπά, από κρατικό ίδρυμα που είχε επιφορτιστεί με την προστασία τους. Η οργάνωση έλαβε αναφορές ότι, παρά την ανακοίνωση το 1998 ενός προγράμματος για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών του δρόμου, 502 παιδιά, που στεγάζονταν στο ίδρυμα Αγία Βαρβάρα στην Αθήνα στο πλαίσιο προγράμματος για την προστασία των παιδιών, εξαφανίστηκαν μεταξύ 1998 και 2002.⁶⁴ Τα περισσότερα παιδιά ή-

ταν Αλβανοί Ρομά, τα οποία έμποροι ανθρώπων εξανάγκαζαν να εργάζονται ζητιανεύοντας και πουλώντας μικροπράγματα στον δρόμο. Τα παιδιά είχαν μεταφέρει στο ίδρυμα Αγία Βαρβάρα αστυνομικοί του τμήματος ασφαλείας. Τον Μάρτιο του 2004 ο Συνήγορος του Πολίτη εξέδωσε έκθεση που εντόπιζε σειρά κενών στον σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος προστασίας των παιδιών, κενών τα οποία είχαν επιφέρει την εξαφάνιση των παιδιών.⁶⁵ Συγκεκριμένα, η έκθεση συμπεραίνει ότι το πρόγραμμα δεν είχε επιτύχει τους δηλωμένους στόχους του και επομένως να διασφαλίσει ότι τα παιδιά του δρόμου, στα οποία απέβλεπε, δεν θα υποβάλλονταν σε νέα εμπορία ανθρώπων και καταναγκαστική εργασία, πρωταρχικά εξ αιτίας της απουσίας, στα στάδια σχεδιασμού, ρυθμιστικών προβλέψεων για να διασφαλιστεί η επιτυχία του προγράμματος. Η έκθεση σημείωνε ότι στο σχέδιο του προγράμματος δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για οποιαδήποτε μορφής επιπλέον χρηματοδότηση από το κράτος. Ως αποτέλεσμα, το πρόγραμμα εμφάνιζε εξ αρχής έλλειψη των αναγκαίων πόρων, σε εξοπλισμό και προσωπικό, ώστε να αντιμετωπιστούν οι συγκεκριμένες απαιτήσεις του προγράμματος. Τα παιδιά απλώς τα μάζευαν από τον δρόμο αστυνομικοί και τα τοποθετούσαν σε ένα ίδρυμα (Αγία Βαρβάρα), που λειτουργούσε ως οικοτροφείο θηλέων από το 1948 και το οποίο εκείνη τη χρονική περίοδο υπολειτουργούσε. Επιπροσθέτως, οι αρχές δεν είχαν λάβει μέτρα για να προστατεύσουν τα παιδιά στα ιδρύματα από απαγωγή και, ελλείψει προβλέψεων στο σχέδιο για παιδιά άνω των 12 ετών, είχαν παραλείψει να τηρήσουν το όριο ηλικίας που οριζόταν στο σχέδιο. Στις συ-

⁶³ *Greece: Amnesty International calls for re-trial of police officer acquitted of alleged rape of a Ukrainian woman [Ελλάδα: Η Διεθνής Αμνηστία ζητά επανεκδίκαση αστυνομικού που αθωώθηκε για τον φερόμενο ως βιασμό Ουκρανής]* (AI Index: EUR 25/006/2003), λήμματα στα *Europe and Central Asia: Summary of Amnesty International's Concerns in the Region January - June 2004 [Ευρώπη και Κεντρική Ασία: Σύνοψη των Ανησυχιών της Διεθνούς Αμνηστίας στην Περιοχή Ιανουάριος - Ιούνιος 2004]* (AI Index: EUR 01/005/2004), *Europe and Central Asia: Concerns in Europe and Central Asia: July - December 2003 [Ευρώπη και Κεντρική Ασία: Ανησυχίες στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία Ιούλιος - Δεκέμβριος 2003]* (AI Index: EUR 01/001/2004) καθώς και τα λήμματα στις *Εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας 2004 και 2005*.

⁶⁴ Αυτές οι αναφορές δημοσιοποιήθηκαν αρχικά από τη διεθνή ΜΚΟ 'Terres des Hommes' το 2003 (*The trafficking of Albanian children in Greece [Η*

εμπορία Αλβανών παιδιών στην Ελλάδα], Ιανουάριος 2003). Οι ισχυρισμοί που προέβαλε αυτή η έκδοση διερευνήθηκαν στη συνέχεια από τον Συνήγορο του Πολίτη και τα πορίσματα δημοσιεύθηκαν σε έκθεση τον Μάρτιο του 2004.

⁶⁵ *Υλοποίηση του Προγράμματος: 'Προστασία και Κοινωνική Φροντίδα των Παιδιών στο Δρόμο'*, Έκθεση των Γεωργίου Μόσχου, Όλγας Θεμελή, Σταματίνας Πούλου και Σαμάνθας Στρατιδάκη για τον Κύκλο Δικαιωμάτων του Παιδιού, Συνήγορος του Πολίτη, Ελλάδα, Μάρτιος 2004.

στάσεις τους, τόσο ο Συνήγορος του Πολίτη και η ‘Terres des Hommes’ τόνιζαν τη σπουδαιότητα της διασφάλισης της ασφάλειας ανηλίκων σε ιδρυματική μέριμνα και την ανάγκη ουσιαστικών αναθεωρήσεων του πλαισίου νομοθεσίας και πολιτικής για την καταπολέμηση της εμπορίας παιδιών. Συγκεκριμένα, η έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη σημείωνε ότι «το πρόβλημα της παροχής προστασίας και κοινωνικής φροντίδας σε παιδιά-θύματα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω μεμονωμένων και ενδεχομένως ευκαιριακών προγραμμάτων, αλλά στο πλαίσιο μιας ενιαίας και οργανωμένης εθνικής πολιτικής».

Η Διεθνής Αμνηστία έχει παροτρύνει τις ελληνικές αρχές να διενεργήσουν διεξοδική, έγκαιρη και αμερόληπτη δικαστική έρευνα προκειμένου να διακριβώσουν την τύχη και το πού βρίσκονται σήμερα τα αγνοούμενα παιδιά και να διασφαλίσουν την ασφάλειά τους. Μετά από προκαταρκτική εξέταση, την 1η Δεκεμβρίου 2004, ο εισαγγελέας απάγγειλε κατηγορίες σε βαθμό κακουργήματος «κατά παντός υπευθύνου» για την «απαγωγή παιδιών κάτω των 14 ετών». Ορίστηκε ανακριτής για να διενεργήσει την κυρίως ανάκριση. Τον Απρίλιο του 2005 ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη συναντήθηκε με τον Αλβανό Συνήγορο του Πολίτη και τον εφοδίασε με κατάλογο των αγνοουμένων παιδιών. Εκείνος κατέβαλε προσπάθειες για τον εντοπισμό αυτών των παιδιών ή των οικογενειών τους. Η Διεθνής Αμνηστία έχει πληροφορηθεί έκτοτε ότι περισσότερα από δώδεκα παιδιά βρίσκονταν ήδη στην Αλβανία. Επιπροσθέτως, έχει συνταχθεί συμφωνία μεταξύ των ελληνικών και των αλβανικών αρχών όσον αφορά τη συνεργασία στην καταπολέμηση της εμπορίας παιδιών μεταξύ των δύο χωρών και την παροχή αποτελεσματικότερων μηχανισμών για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών, των παιδιών που έχουν υπέρξει θύματα εμπορίας ανθρώπων και των παιδιών που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα εμπορίας ανθρώπων.⁶⁶ Σύμφωνα με πληροφορίες που δη-

μοσιεύθηκαν στον αλβανικό Τύπο τον Αύγουστο του 2005,⁶⁷ η αλβανική Γενική Εισαγγελία απευθύνθηκε στην ελληνική ομόλογό της για αυτήν την υπόθεση πέντε φορές κατά την τελευταία διετία, αλλά δεν έλαβε καμία απάντηση.

2.4 Αστυνομική κακομεταχείριση

Επιπλέον αυτών των παρατηρήσεων, η αντιπροσωπεία της Διεθνούς Αμνηστίας έλαβε επίσης αριθμό καταγγελιών σχετικά με την κακομεταχείριση μεταναστών από αστυνομικούς. Το ευρύτερα δημοσιοποιημένο κρούσμα τέτοιας κακομεταχείρισης συνέβη τον Δεκέμβριο του 2004.

Στις 13 Δεκεμβρίου 2004, αριθμός ανδρών με πολιτική περιβολή εισήλθαν σε ξενώνα στην Αθήνα, όπου διέμεναν Αφغانοί μετανάστες, συστήθηκαν ως αστυνομικοί και επέδειξαν στους Αφγανούς μετανάστες φωτογραφία ενός άλλου άνδρα που είχε προηγουμένως αποδράσει ενώ ήταν κρατούμενος στο αστυνομικό τμήμα Αγίου Παντελεήμονα. Οι Αφغانοί δήλωσαν ότι δεν γνώριζαν τίποτε για τον άνδρα στη φωτογραφία, οπότε οι αστυνομικοί αναφέρεται ότι άρχισαν να τους ξυλοκοπούν. Οι αστυνομικοί επέστρεψαν στον ξενώνα το ίδιο απόγευμα και βράδυ και ξανά μετά τα μεσάνυχτα της 14ης Δεκεμβρίου και το απόγευμα της 15ης Δεκεμβρίου. Την ημέρα της τελευταίας επίσκεψής τους, οι αστυνομικοί έβαλαν τους Αφγανούς σε ένα δωμάτιο και αναφέρεται ότι άρχισαν να τους γρονθοκοπούν, να τους κλω-

---

στασία των ασυνόδευτων παιδιών, των παιδιών που έχουν υπέρξει θύματα εμπορίας ανθρώπων και των παιδιών που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα εμπορίας ανθρώπων.

⁶⁷ “Athina si përgjigjet Tiranës për zhdukjen e 300 fëmijëve”, *Metropol*, 31 Αυγούστου 2005.

---

⁶⁶ Σχέδιο Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Αλβανικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας για την προ-

ου Παντελεήμονα. Ο 17χρονος είπε ότι τον μετέφεραν στο υπόγειο και τον κράτησαν εκεί επί μία ώρα. Οι τέσσερις αστυνομικοί τον ρώτησαν σχετικά με το πρόσωπο που αναζητούσαν και φέρονται να τον ξυλοκόπησαν βιαιότατα, να τον απείλησαν με όπλο, να τον έγδυσαν και να τον φωτογράφησαν με κινητό τηλέφωνο. Κατά το διάστημα αυτό όλοι γελοούσαν και τον κορόιδευαν με βρισιές. Είπε ότι ένας από τους αστυνομικούς έδινε τις διαταγές και οι άλλοι τρεις τις εκτελούσαν. Εκπρόσωποι της Διεθνούς Αμνηστίας και άλλων ΜΚΟ, κατά την επίσκεψή τους στο κτίριο το απόγευμα της 15^{ης} Δεκεμβρίου, είδαν τραύματα, τα οποία οι Αφγανοί άνδρες λένε ότι προκλήθηκαν από τους αστυνομικούς. Ένας γιατρός από το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων εξέτασε τους Αφγανούς και θεώρησε ότι τα τραύματα ήταν αποτέλεσμα σοβαρού ξυλοδαρμού τόσο με οξέα όσο και με αμβλέα όργανα. Φωτογραφίες των ξυλοκοπημένων ανδρών διοχετεύθηκαν στον Τύπο.

Κατά τον χρόνο εκείνο, όλοι οι εν λόγω Αφγανοί βρίσκονταν στη διαδικασία επιδίωξης ασύλου στην Ελλάδα. Ελάχιστοι από αυτούς είχαν «κόκκινη κάρτα», πολλοί κατείχαν προκαταρκτικά έγγραφα, ενώ σε άλλους, που είχαν έρθει από τη Μυτιλήνη μετά από τρίμηνη κράτηση, δεν είχε ακόμη επιτραπεί να υποβάλουν αιτήσεις ασύλου. Επιπροσθέτως, μερικοί είχαν επιστραφεί από άλλες ευρωπαϊκές χώρες σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου II και δεν διέθεταν κανένα νόμιμο έγγραφο ενώ οι αιτήσεις άλλων είχαν απορριφθεί. Επιπλέον αυτής της κακομεταχείρισης, οι αστυνομικοί επίσης πήραν πιστοποιητικά έγγραφα από τρεις από τους Αφγανούς και δεν τους τα επέστρεψαν. Εξ αιτίας αυτού, και εξ αιτίας της απουσίας εγγράφων στις περιπτώσεις ανθρώπων των δύο τελευταίων κατηγοριών, πολλά από τα θύματα ήταν στην πράξη «πρόσωπα χωρίς έγγραφα» και επομένως σε εξαιρετικά ευπαθή θέση. Παρ' όλο που διαμαρτυρήθηκαν σε δικηγόρους και ακτιβιστές για κακομεταχείριση από τους αστυνομικούς κατά τη διάρκεια αυτών των περιστατικών, αρνήθηκαν να υποβάλουν επίσημες μηνύσεις ή να παράσχουν αποδεικτι-

Φωτογραφία:

Μία από τις φωτογραφίες που δημοσιεύτηκαν στον τύπο, φανερώνει τραύματα στο πόδι ενός θύματος © Διεθνής Αμνηστία

τσούν και να τους χτυπούν με τα κλομπ τους. Ένας αστυνομικός φέρεται να έβγαλε το περίστροφό του και να απείλησε ένα από τα θύματα με εκτέλεση. Μετά από αυτό, οι αστυνομικοί μετέφεραν δύο από τους άνδρες χωριστά στο τοπικό αστυνομικό τμήμα και τους κακομεταχειρίστηκαν εκεί. Ένας από αυτούς ανέφερε ότι οι αστυνομικοί στο τμήμα τον ξυλοκόπησαν με ένα κομμάτι λάστιχο στις πατούσες, τον περιέλουσαν με παγωμένο νερό, έφτυσαν στο στόμα του και του συνέστρεψαν τα γεννητικά όργανα. Ο άλλος ήταν ανήλικος, τον οποίο οι αστυνομικοί εντόπισαν έξω από το κτίριο στις 2 μ.μ. εκείνη την ημέρα και, σημαδεύοντάς τον με περίστροφο, τον έσυραν στο έδαφος και τον πήγαν στο αστυνομικό τμήμα Αγί-

κά στοιχεία της κακοποίησης που είχαν υποστεί, από τον φόβο αντεκδίκησης.

Στη συνέχεια κινήθηκε ένορκη διοικητική εξέταση (ΕΔΕ) ενώ σε βάρος δύο αστυνομικών απαγγέλθηκαν κατηγορίες με βάση το Άρθρο 137 του Ποινικού Κώδικα, που απαγορεύει τα βασανιστήρια. Η ΕΔΕ είχε ολοκληρωθεί μέχρι τον Μάιο του 2005, όμως τα αποτελέσματα δεν δημοσιοποιήθηκαν. Εκείνη τη χρονική στιγμή βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη ποινική ανάκριση. Η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε επιστολή στις αρχές παροτρύνοντάς τις να διασφαλίσουν ότι, εφ' όσον συγκεντρώνονταν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, οι ύποπτοι ως δράστες αυτών των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα οδηγούνταν στη δικαιοσύνη. Η οργάνωση είχε επίσης λάβει πληροφορίες ότι, παρά τους ισχυρισμούς για κακομεταχείριση αριθμού ανηλίκων, ο Εισαγγελέας Ανηλίκων δεν είχε αναμειχθεί στην ανάκριση.

Με απόφαση-ορόσημο τον Οκτώβριο του 2004, το ναυτοδικείο Χανίων Κρήτης έκρινε πέντε Έλληνες λιμενικούς ενόχους σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης ομάδας μεταναστών το 2001, με βάση το Άρθρο 137 του Ποινικού Κώδικα. Σε όλους τους λιμενικούς επιβλήθηκαν ποινές με αναστολή.⁶⁸

Σε άλλη δίκη το ίδιο έτος, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών έκανε δεκτή, στις 13 Οκτωβρίου 2004, την πρόταση του Εισαγγελέα να μην παραπέμψει σε δίκη τρεις αστυνομικούς, οι οποίοι κατηγορούνταν για κακομεταχείριση δύο μεταναστών πακιστανικής καταγωγής στην Αθήνα το 2000. Το περιστατι-

κό μαγνητοσκοπήθηκε και μεταδόθηκε στο δελτίο ειδήσεων ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού στην Ελλάδα τον Δεκέμβριο του 2000.⁶⁹ Τα πλάνα που μεταδόθηκαν έδειχναν έναν αστυνομικό να ξυλοκοπεί, να γρονθοκοπεί και να εξυβρίζει έναν από τους μετανάστες, οι οποίοι φορούσαν χειροπέδες, ενώ οι άλλοι δύο αστυνομικοί στέκονταν σε κοντινή απόσταση παρακολουθώντας και γελώντας. Ο εικονολήπτης, που κατέγραψε το περιστατικό, υποστήριξε επίσης ότι είχε δει έναν τέταρτο αστυνομικό να γρονθοκοπεί τον δεύτερο μετανάστη μέσα στο περιπολικό της αστυνομίας. Μετά από αυτήν τη δημοσιότητα, οι Δικηγόροι Χωρίς Σύνορα, μία ΜΚΟ, κατέθεσαν στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Αθηνών μήνυση κατά των αστυνομικών, που φέρονταν να ευθύνονται για την κακομεταχείριση, με βάση το Άρθρο 137 (§§ 1 και 2) του Ποινικού Κώδικα και διεξήχθη ποινική ανάκριση. Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, στην απόφαση που εξέδωσε για μη παραπομπή των τριών αστυνομικών σε δίκη, παρέθετε στοιχεία από την πρόταση του Εισαγγελέα, η οποία ανέφερε ότι ένας αστυνομικός «ενώ επιχειρούσε να επιβιάσει στο όχημα... τον 1^ο εκ των συλληφθέντων, τον χτύπησε όλως ελαφρώς με το δεξί του χέρι στην ομοπλάτη», ότι «προ της εισόδου του Τμήματος... [ο ίδιος αστυνομικός] χτύπησε τον ανωτέρω συλληφθέντα άνευ λόγου και αιτίας με το αριστερό του πόδι στην κοιλιακή χώρα, χωρίς να προκαλέσει σ' αυτόν τραυματισμό ή να επηρεάσει τη σωματική του ακεραιότητα», καθώς και ότι ένας άλλος αστυνομικός «με το δεξί του χέρι κτύπησε μια φορά αυτόν ανεπαίσθητα, όλως ελαφρά στο οπίσθιο μέρος της κεφαλής του, χωρίς να προκαλέσει σ' αυτόν τραύματα ή να επηρεάσει την σωματική του ακεραιότητα», ενώ ένας τρίτος αστυνομικός «με το δεξί του χέρι κτύπησε αυτόν στο δεξί του μάγουλο».

⁶⁸ Ένας από τους λιμενικούς, ο Στυλιανός Δανδουλάκης, κρίθηκε ένοχος σεξουαλικής κακοποίησης ενός άνδρα στην τουαλέτα. Καταδικάστηκε σε φυλάκιση 30 μηνών με πενταετή αναστολή. Στον Κωνσταντίνο Βαρδάκη, που κατηγορείτο ότι υποκίνησε τον Δανδουλάκη, επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης 12 μηνών με αναστολή. Οι Ιωάννης Φλωράκης, Ιωάννης Λεφάκης και Αθανάσιος Μουμτζής κατηγορούνταν για σωματική κακοποίηση πολλών από τους μετανάστες. Και στους τρεις επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης 18 μηνών με αναστολή.

⁶⁹ Μεταδόθηκε στο κεντρικό δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού 'Alpha' στις 16 Δεκεμβρίου 2000.

2.5 Υπερβολική χρήση βίας και επίμονη κακομεταχείριση Αλβανών υπηκόων

Η οργάνωση έχει λάβει σειρά περαιτέρω ισχυρισμών που σχετίζονται με την κακομεταχείριση μεταναστών που κρατούνται από την ελληνική αστυνομία. Μεταξύ αυτών, εξαιρετικά μεγάλος αριθμός των φερομένων ως θυμάτων είναι Αλβανοί μετανάστες που εργάζονται ή αναζητούν εργασία στην Ελλάδα. Πολλοί συνελήφθησαν από αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις σε μεθοριακές περιοχές καθώς προσπαθούσαν να εισέλθουν κρυφά στην Ελλάδα πεζή από ορεινά μονοπάτια. Άλλοι ήταν μετανάστες που είχαν βρει απασχόληση ή εποχιακή εργασία και που τέθηκαν υπό κράτηση κατά τη διάρκεια συνήθων ελέγχων εγγράφων ή σε οργανωμένες αστυνομικές μαζικές συλλήψεις παράτυπων μεταναστών (στην καθομιλουμένη αναφέρονται ως «σκούπες»), προτού απελαθθούν διά της βίας (επαναπροωθηθούν) από τις ελληνικές αρχές στην Αλβανία.⁷⁰ Τον Φεβρουάριο του 2001, ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη επέκρινε τη συνοπτική απέλαση Αλβανών στις τελευταίες αυτές συνθήκες ως παράνομη και ταπεινωτική: «Από τη στιγμή που ο μετανάστης εγκαταστάθηκε κάπου, υπάρχει ρυθμισμένη από το νόμο διαδικασία απέλασης. Η επαναπροώθηση είναι παράνομη».⁷¹

Επιπλέον των ανησυχιών της σχετικά με ισχυρισμούς περί αστυνομικής κακομεταχείρισης, η Διεθνής Αμνηστία έχει επίσης θέσει υπ' όψη των ελληνικών αρχών τις ανησυχίες της αναφορικά με μερικά περιστατικά, στα οποία Έλληνες μέλη των σωμάτων ασφαλείας φέρονται να χρησιμοποίησαν πυροβόλα όπλα εναντίον άοπλων Αλβανών πολιτών που είχαν εισέλθει στην Ελλάδα κρυφά. Και οι δύο παραπάνω πε-

ριοχές ανησυχίας είχαν προηγουμένως τεκμηριωθεί στην κοινή έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας / Διεθνούς Ομοσπονδίας Ελσίνκι, που δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2002, *Greece: In the Shadow of Impunity – Ill-treatment and the misuse of firearms [Ελλάδα: Στη σκιά της ατιμωρησίας – Κακομεταχείριση και κακή χρήση πυροβόλων όπλων]* (AI Index: EUR 25/022/2002).

Μετά τη δημοσίευση εκείνης της έκθεσης, η Διεθνής Αμνηστία έχει πληροφορηθεί τουλάχιστον τρία περιστατικά, όπου Έλληνες συνοροφύλακες ή άλλοι αστυνομικοί φέρονται να κατέφυγαν στη χρήση πυροβόλων όπλων εναντίον Αλβανών πολιτών, κατά τα φαινόμενα κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και των διεθνών θεσμικών κειμένων. Η Αρχή 9 των Βασικών Αρχών των Η.Ε. για τη Χρήση Βίας και Πυροβόλων Όπλων από Αξιωματούχους Επιβολής του Νόμου απαγορεύει τη χρήση πυροβόλων όπλων εναντίον προσώπων, παρεκτός «σε αυτοάμυνα ή υπεράσπιση άλλων έναντι της επικείμενης απειλής θανάτου ή σοβαρού τραυματισμού, για να αποτραπεί η διάπραξη ι-δαιτέρως σοβαρού εγκλήματος που περιλαμβάνει σοβαρή απειλή για τη ζωή, για να συλληφθεί πρόσωπο που εμφανίζει τέτοια απειλή και αντιστέκεται στην εξουσία τους, ή για να αποτραπεί η απόδρασή του ή της, και μόνο όταν λιγότερο ακραία μέσα είναι ανεπαρκή για να επιτευχθούν αυτοί οι σκοποί. Σε κάθε περίπτωση, εσκεμμένη θανατηφόρος χρήση πυροβόλων όπλων μπορεί να γίνει μόνο όταν είναι αυστηρώς αναπόφευκτη προκειμένου να προστατευθεί η ζωή».⁷² Η οργάνωση σημειώνει τη θέσπιση νέας ελληνικής νομοθεσίας για τη χρήση πυροβόλων όπλων (Νόμος 3169 του Ιουλίου 2003), η οποία αποσκοπούσε να διευκρινίσει και να περιορίσει τις συνθήκες, στις οποίες τα μέλη των σωμάτων ασφαλείας μπορούν να καταφύγουν σε οπλοχρησία, σύμφωνα

⁷⁰ Αυτή η διαδικασία διεξάγεται με βάση ρήτρα «Επανεισδοχής» στο πλαίσιο της Συμφωνίας Αστυνομικής Συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδας και της Αλβανίας.

⁷¹ Σε συνέντευξη που δημοσιεύθηκε στην Ελευθεροτυπία, 5 Φεβρουαρίου 2001.

⁷² Βασικές Αρχές των Η.Ε. για τη Χρήση Βίας και Πυροβόλων Όπλων από Αξιωματούχους Επιβολής του Νόμου, που υιοθετήθηκαν από το Όγδοο Συνέδριο των Η.Ε. για την Πρόληψη της Εγκληματικότητας και τη Μεταχείριση των Παραβατών τον Σεπτέμβριο του 1990.

με το διεθνές δίκαιο και τα διεθνή θεσμικά κείμενα, διατηρεί όμως ανησυχίες όσον αφορά τις εγγυήσεις που εγγυώνται την εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας.

Στο σοβαρότερο από αυτά τα περιστατικά, ένας 18χρονος Αλβανός υπήκοος πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε από συνοροφύλακα. Ο Vullnet Bytyçi [Βούλνιετ Μπίτιτσι], από το χωριό Μις-Χας [Μουτς-Χας] στην επαρχία Χας [Χας] της Αλβανίας, πυροβολήθηκε το βράδυ της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 2003 ενώ διέσχιζε κρυφά τα σύνορα προς την Ελλάδα μαζί με πέντε άλλους Αλβανούς πολίτες σε αναζήτηση εργασίας. Σύμφωνα με επίσημες εκθέσεις, την ομάδα εντόπισαν τρεις συνοροφύλακες, οι οποίοι τους κάλεσαν να σταματήσουν. Τέσσερα μέλη της ομάδας συμμορφώθηκαν και συνελήφθησαν, ενώ ο Vullnet Bytyçi και άλλος ένας άνδρας τράπηκαν σε φυγή. Ένας από τους φύλακες πυροβόλησε προς το μέρος τους, τραυματίζοντας θανάσιμα τον Vullnet Bytyçi, ο θάνατος του οποίου διαπιστώθηκε με την εισαγωγή του στο νοσοκομείο της Καστοριάς το ίδιο εκείνο βράδυ. Στις 14 Οκτωβρίου 2003, η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε επιστολή στις ελληνικές αρχές εκφράζοντας την ανησυχία της ότι αυτό το περιστατικό έδειχνε ότι οι συνοροφύλακες συνέχιζαν ενδεχομένως να χρησιμοποιούν πυροβόλα όπλα ως μέσο απώθησης των ανθρώπων που επιδίωκαν να εισέλθουν κρυφά στην Ελλάδα, ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες αυτοί οι τελευταίοι δεν αποτελούσαν επικείμενη απειλή θανάτου ή σοβαρού τραυματισμού.

Στον Παύλο Παπαγεωργιάδη, τον εν λόγω συνοροφύλακα, απαγγέλθηκε αρχικά η κατηγορία της «ανθρωποκτονίας από αμέλεια με ενδεχόμενο δόλο» – κατηγορία η οποία στη συνέχεια μετατράπηκε στο ελαφρύτερο αδίκημα της «ανθρωποκτονίας από αμέλεια». Η Διεθνής Αμνηστία απέστειλε ξανά επιστολή στις αρχές στις 27 Οκτωβρίου 2004 και τις πρότρυνε να προβούν σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για να διασφαλίσουν ότι η δίκη θα συμμορφωνόταν με το διεθνές δίκαιο και τα θεσμικά κείμενα περί δίκαιης δίκης, περιλαμ-

βανομένης της διασφάλισης ότι οι καταθέσεις όλων των μαρτύρων θα εξετάζονταν διεξοδικά. Η οργάνωση πληροφορήθηκε έκτοτε ότι στους γονείς του Vullnet Bytyçi, καθώς και σε κρίσιμης σημασίας μάρτυρες που ήταν με τον Vullnet Bytyçi τη νύχτα του περιστατικού, δεν δόθηκε άδεια εισόδου στην Ελλάδα για να παρακολουθήσουν τη δίκη και να δώσουν στοιχεία. Στις 8 Ιουνίου 2005 το Πλημμελειοδικείο Καστοριάς έκρινε τον Παύλο Παπαγεωργιάδη ένοχο ανθρωποκτονίας από αμέλεια και τον καταδίκασε σε ποινή φυλάκισης δύο ετών και τριών μηνών με αναστολή. Το Δικαστήριο επίσης καταδίκασε ερήμην έναν από τους νεαρούς που είχαν διασχίσει τα σύνορα με τον Vullnet Bytyçi για «παράνομη είσοδο» και του επέβαλε ποινή τρίμηνης φυλάκισης με τριετή αναστολή και πρόστιμο 1500 ευρώ.

Αφού πληροφορήθηκε από τα αλβανικά μέσα ενημέρωσης τον θάνατο από πυροβολισμό του Vullnet Bytyçi, ο Gani Rama [Γκάνι Ράμα], 35χρονος από το χωριό Mafsheq [Μάφσεκ], επαρχία Krujë [Κρούγιε], πληροφορήθηκε τον Τύπο ότι μερικούς μήνες πριν είχε και ο ίδιος δεχτεί πυροβολισμό από Έλληνες αστυνομικούς.⁷³ Σύμφωνα με την αφήγησή του, είχε περάσει κρυφά στην Ελλάδα στις 25 Μαΐου 2003 και δύο ημέρες αργότερα, ενώ βρισκόταν στην περιοχή της Βέροιας (βόρεια Ελλάδα), Έλληνες αστυνομικοί τον πυροβόλησαν, τραυματίζοντάς τον στο μπράτσο, αφού δεν ανταποκρίθηκε στην έκκλησή τους να σταματήσει. Στη συνέχεια τον συνέλαβαν και τον μετέφεραν στο νοσοκομείο της Έδεσσας για περίθαλψη. Φαίνεται ότι στη συνέχεια καταδικάστηκε από ελληνικό δικαστήριο για «παράνομη είσοδο» και του επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης με αναστολή προτού απελαθεί στην Αλβανία. Στις 29 Σεπτεμβρίου 2003, ο Gani Rama υποβλήθηκε σε ιατρική εξέταση στα Τίρανα από ιατρό του Αλβανικού Κέντρου Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων και Τραύματος (ARCT), ο οποίος επιβεβαίωσε τα σημάδια τραύματος από σφαίρα στο δεξιό του μπράτσο.

⁷³ *Gazeta Shqiptare*, 29 Σεπτεμβρίου 2003.

Το τρίτο τέτοιο περιστατικό αφορούσε τον Çlirim Aliu [Τσλίριμ Αλίου], 30 ετών, από το χωριό Rapajë [Ραναγιέ], επαρχία Vlorë [Βλόρε], ο οποίος εισήλθε στην Ελλάδα κρυφά στις αρχές Απριλίου 2005. Σύμφωνα με την αφήγησή του «Είχαμε σχεδόν φτάσει στα Τρίκαλα ... [όταν] η ελληνική αστυνομία μας αντιλήφθηκε επειδή είχαμε ανάψει φωτιά δίπλα στις σιδηροδρομικές γραμμές ... προσπαθήσαμε να διαφύγουμε τρέχοντας, αλλά δεν τα καταφέραμε, γιατί οι αστυνομικοί άνοιξαν πυρ. Σταματήσαμε γιατί θα μπορούσαν να μας είχαν σκοτώσει. Αρχισαν να μας χτυπούν – μας γρονθοκοπούσαν και μας κλωτσούσαν και μας χτυπούσαν με τις λαβές των πιστολιών τους. Μου έριξαν μια δυνατή κλωτσιά στο στομάχι και έχασα τις αισθήσεις μου. ... Δεν ξέρω τι συνέβη μετά. Όταν ξαναβρήκα τις αισθήσεις μου ήμουν στο νοσοκομείο [της Καλαμπάκας] ... και είδα ότι είχα ένα τραύμα στο στομάχι. Από τους γιατρούς και μερικούς ασθενείς στο νοσοκομείο έμαθα ότι οι αστυνομικοί με είχαν μεταφέρει επείγοντως στο χειρουργείο γιατί είχα διάτρηση στομάχου». Όταν ο Çlirim Aliu ανέρωσε επιστράφηκε από την ελληνική αστυνομία στην Αλβανία στο συνοριακό σημείο εισόδου Kapshticë [Καψτίτσε] όπου στις 16 Απριλίου έδωσε κατάθεση όσον αφορά αυτά τα γεγονότα, η οποία διαβιβάστηκε στην Εισαγγελία Κορζέ [Κορυτσάς]. Η ουλή από την εγχείρησή του στο στομάχι και μερικοί μώλωπες αναφέρεται ότι ήταν ακόμα ορατά.⁷⁴

Ο τύπος των ισχυρισμών για αστυνομική κακομεταχείριση που έκανε ο Çlirim Aliu εμφανίζονται επανειλημμένα σε άλλες αναφορές, κάτι που δείχνει ότι οι αστυνομικοί σε τέτοιες περιστάσεις συχνά δεν περιορίζονται στην ελάχιστη απαραίτητη βία που απαιτείται για τη σύλληψη, αλλά «τιμωρούν» τους μετανάστες, που αποπειράθηκαν να αποφύγουν ή με άλλο τρόπο να αντισταθούν στη σύλληψη, ξυλοκοπώντας τους βάνουσα αφού έχουν αιχμαλωτιστεί και τεθεί υπό έλεγχο – με άλλα λόγια σε

περιστάσεις στις οποίες δεν υφίσταται πλέον δικαιολογία για τη χρήση βίας.

Οι υποθέσεις, που σκιαγραφούνται παρακάτω, είναι μόνο μερικά από τα περιστατικά, τα οποία πληροφορήθηκε η Διεθνής Αμνηστία μεταξύ Σεπτεμβρίου 2003 και Απριλίου 2005, σε γενικές γραμμές από δημοσιεύματα στον αλβανικό Τύπο. Πρέπει να τονιστεί ότι αυτά τα δημοσιεύματα βασίζονταν σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις σε γραπτές καταθέσεις, τις οποίες τα φερόμενα ως θύματα έδωσαν στην αλβανική αστυνομία και τις εισαγγελικές αρχές μετά τη βίαιη επιστροφή τους από τις ελληνικές αρχές στην Αλβανία.

Τις πρώτες πρωινές ώρες της 15ης Σεπτεμβρίου 2003, ο Ligor Halili [Λίγκορ Χαλίλι] (43 ετών), ο αδελφός του Mili Halili [Μίλι Χαλίλι] (41 ετών), και ένας φίλος τους, ο Rrahman Pashollari [Ραχμάν Πασολάρι] (62 ετών), τρεις άνδρες από την επαρχία Elbasan [Ελμπασάν], επέστρεφαν πεζή στην Αλβανία από την Ελλάδα αφού εργάστηκαν επί 10 ημέρες για έναν αγρότη στην περιοχή των Πρεσπών κοντά στα σύνορα. Σύμφωνα με την αφήγησή τους, κοντά στο χωριό Μικρολίμνη ήρθαν αντιμέτωποι με περίπολο της ελληνικής αστυνομίας (έξι αστυνομικούς που φορούσαν στολές παραλλαγής), οι οποίοι τους διέταξαν να ξαπλώσουν στο έδαφος και άρχισαν να τους κλωτσούν και να τους χτυπούν βάνουσα με κλομπ. Επίσης ερεύνησαν τις τσέπες τους και κατέσχεσαν τα χρήματα που είχαν κερδίσει. Στη συνέχεια οι τρεις άνδρες μεταφέρθηκαν στο αστυνομικό τμήμα Πύλης, όπου κρατήθηκαν επί λίγες ώρες προτού επιστραφούν στην Αλβανία στο συνοριακό σημείο εισόδου Kapshticë. Αφού επέστρεψε με λεωφορείο στο Elbasan, ο Ligor Halili εισήχθη επείγοντως στο νοσοκομείο παραπονούμενος για έντονους πόνους στο στομάχι και ναυτία. Την ίδια ημέρα (15 Σεπτεμβρίου) υποβλήθηκε σε εγχείρηση για την αφαίρεση της σπλήνας του που είχε υποστεί ρήξη. (Ο αδελφός του και ο φίλος του έλαβαν πρώτες βοήθειες για μώλωπες). Ασυνήθιστο είναι το γεγονός ότι το αλβανικό Υπουργείο Εξωτερικών διαμαρτυρήθηκε επισήμως στην ελληνι-

⁷⁴ Δημοσιεύματα στις *Gazeta Shiptare* και *Shekulli* της 17^{ης} Απριλίου 2005.

κή πρεσβεία για αυτό το περιστατικό και αναφέρεται πως έλαβε διαβεβαιώσεις, ότι οι ελληνικές αρχές θα εντόπιζαν τους αστυνομικούς που φέρονταν να ευθύνονται και θα τους καθιστούσαν υπόλογους. Το περιστατικό ερευνήθηκε επίσης από τον Αλβανό Συνήγορο του Πολίτη, ο οποίος τον Μάρτιο του 2004 ανέφερε ότι οι Έλληνες αστυνομικοί ήταν αντικείμενο ανάκρισης. Ωστόσο, η Διεθνής Αμνηστία δεν έχει πληροφορηθεί την έκβαση οποιασδήποτε τέτοιας ανάκρισης.⁷⁵

Φωτογραφία:

Ο Λιγκόρ Χαλίλι μετά από εγχείριση στην οποία υπεβλήθη για την αφαίρεση της σπλήνας του που είχε υποστεί ρήξη © Albanian Rehabilitation Centre for Torture and Trauma

Ένα αποτέλεσμα του παραπάνω περιστατικού ήταν ότι οι Αλβανοί συνοροφύλακες διατάχθηκαν να εφαρμόζουν δραστήρια τις εντολές να λαμβάνουν καταθέσεις από οποιουσδήποτε τυχόν επιστρέφοντες Αλβανούς υπηκόους επιθυμούσαν να καταγγείλουν την υπερβολική χρήση βίας ή κακομεταχείριση στην Ελλάδα (ή που εμφάνιζαν σαφή σημάδια τραυματισμού) και να διαβιβάζουν αυτές τις καταθέσεις στην Εισαγγελία Κορζέ. Όπου αρμόζει, οι αλβανικές αστυνομικές ή εισαγγελικές αρχές παρείχαν στα θύματα έγγραφο που τα εξουσιοδοτούσε να υποβληθούν σε ιατροδικαστική εξέταση. Ω-

⁷⁵ Δημοσιεύματα στον αλβανικό Τύπο, συνεντεύξεις που πραγματοποίησαν το ARCT και η Αλβανική Ομάδα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (AHRG), και Ετήσια Έκθεση του Αλβανού Συνηγόρου του Πολίτη για το 2003, η οποία παρουσιάστηκε στη Βουλή τον Μάρτιο του 2004.

στόσο, στην πράξη, φαίνεται ότι αυτή η διαδικασία σπανίως οδηγεί, αν οδηγεί ποτέ, σε ανάκριση από τις ελληνικές αρχές, αν και τέτοιες περιπτώσεις αναφέρεται ότι θίγονται τακτικά από τις αλβανικές αστυνομικές αρχές στις μεθοριακές περιοχές σε συναντήσεις με τους Έλληνες ομολόγους τους.

Οι ακόλουθοι ισχυρισμοί για κακομεταχείριση έγιναν από μία μητέρα την Kozeta Çorani [Κοζέτα Τσοπάνι], 36 ετών από τα Τίρανα. Συνελήφθη νωρίς στις 17 Νοεμβρίου 2004 αφού διέσχισε τα σύνορα και εισήλθε στην Ελλάδα μαζί με τις δύο μικρές κόρες της με σκοπό να συναντήσει συγγενείς που ήδη ζούσαν στην Ελλάδα. Μετά τη σύλληψή της μεταφέρθηκε στο αστυνομικό τμήμα Καστοριάς. Ισχυρίστηκε ότι η ίδια και οι κόρες της κρατήθηκαν σε κελί χωρίς θέρμανση, δίπλα στην κοινόχρηστη τουαλέτα, η οποία ήταν διαρκώς βουλωμένη και ανέδιδε αποπνικτική δυσωδία. Κοιμήθηκαν στο δάπεδο μόνο με κουβέρτες για σκέπασμα και δεν τους δόθηκε νερό ή τροφή. Ισχυρίστηκε επίσης ότι ένας ανώτερος αξιωματικός τη χτύπησε στο πρόσωπο και την κλώτσησε στα πόδια ενώ την ανέκρινε. Μερικοί άλλοι αστυνομικοί που ήταν παρόντες γελούσαν και την κοροΐδευαν. Σύμφωνα με την αφήγησή της, την ίδια ημέρα καταδικάστηκε για «παράνομη είσοδο» σε δίκη που διάρκεσε περίπου πέντε λεπτά, στην οποία δεν την υπερασπίστηκε δικηγόρος, αν και ήταν παρών Αλβανός διερμηνέας. Στις 19 Νοεμβρίου η ίδια και οι κόρες της επιστράφηκαν διά της βίας στην Αλβανία. Εκεί έδωσε κατάθεση στην αστυνομία στο Devoll [Ντέβολ] και υποβλήθηκε σε ιατροδικαστική εξέταση, η οποία αναφέρεται ότι κατέγραψε μώλωπες στα πόδια της.⁷⁶

Έχουν επίσης ληφθεί αναφορές για αστυνομική κακομεταχείριση Αλβανών μεταναστών σε αστικά κέντρα. Αριθμός αυτών των περιστατικών φαίνεται ότι έλαβαν χώρα μετά από αστυνομικούς ελέγχους των εγγράφων των μεταναστών σε ορισμένες περιπτώσεις τα έγγραφα

⁷⁶ Δημοσιεύματα στον αλβανικό Τύπο στις 20 και 21 Νοεμβρίου 2004· συνέντευξη από την Αλβανική Επιτροπή Ελσίνκι (AHC) στις 23 Νοεμβρίου 2004.

που παρουσιάστηκαν φέρονται να ήταν εντάξει.

☞ Τον Νοέμβριο του 2003, ο Shpëtim Shabani [Σπέτιμ Σαμπάνι], 28 ετών από το Fier-Shegani [Φιερ-Σεγκάνι], επαρχία Lushnjë [Λούσνιε], έπινε καφέ σε ένα μπαρ στο Αγρίνιο όταν τρεις αστυνομικοί με στολές παραλλαγής μπήκαν μέσα, έλεγξαν τα χαρτιά του, τα οποία λέει ότι ήταν εντάξει, και μετά του ζήτησαν να τους ακολουθήσει έξω, όπου φέρονται να του επιτέθηκαν σε κοινή θέα. «Άρχισαν να με χτυπούν με τις λαβές των όπλων τους, να με γρονθοκοπούν και να με κλωτσούν· με έριξαν στο έδαφος και συνέχισαν να με χτυπούν χωρίς εξήγηση μέχρι που ένα αστυνομικό αυτοκίνητο ήρθε και με πήρε». Κρατήθηκε επί τρεις ημέρες σε αστυνομικό τμήμα στην Οινόη προτού επιστραφεί διά της βίας στην Αλβανία, όπου ο ίδιος και άλλοι δύο άνδρες, οι Albert Prifti [Άλμπερτ Πρίφτι] και Vetiak Mane [Βέτιακ Μάνε] (παράτυποι μετανάστες που συνελήφθησαν χωριστά) έδωσαν καταθέσεις στην αλβανική αστυνομία σχετικά με την κακομεταχείρισή τους στην Ελλάδα.⁷⁷

☞ Ο Alfons Cenika [Αλφόνς Τσένικα], 30 ετών, κάτοικος του Λαζ [Λατζ], επιστράφηκε διά της βίας στο συνοριακό σημείο εισόδου Kapshticë στις 30 Μαρτίου 2005, όπου κατήγγειλε ότι είχε ξυλοκοπηθεί εντονότατα και τραυματιστεί από Έλληνες αστυνομικούς. Σύμφωνα με την αφήγησή του, εργαζόταν σε αγροκτήματα στην περιοχή της Λάρισας, όταν τον σταμάτησαν Έλληνες αστυνομικοί ενώ κατευθυνόταν στην εργασία του και ζήτησαν τα έγγραφά του. «Δεν είχα άδεια παραμονής, αλλά ήμουν στη διαδικασία που προσπαθούσα να αποκτήσω». Μεταφέρθηκε στο αστυνομικό τμήμα Καρδίτσας: «Εκεί με κακοποίησαν βάνουσα δύο Έλληνες αστυνομικοί – με γρονθοκοπούσαν και με κλωτσούσαν και με χτυπούσαν με λαστιχένια κλομπ μέχρι που έχασα τις αισθήσεις μου. Όταν συνήλθα είδα ότι βρίσκόμουν στο νοσοκομείο. Ήθελα να επικοινωνήσω με τον εξάδελφό μου, αλλά δεν με άφη-

ναν. Την επόμενη ημέρα με έφεραν στο Kapshticë». Στο Kapshticë, Αλβανοί αστυνομικοί έλαβαν την κατάθεσή του και φωτογράφησαν τα τραύματά του (μώλωπες στην πλάτη και το στήθος, τα χέρια και τα πόδια). Στη συνέχεια μεταφέρθηκε σε νοσοκομείο στο Bilisht [Μπλιστ] για ιατρικές εξετάσεις και περίθαλψη.⁷⁸

Άλλες αναφορές που ελήφθησαν για κακομεταχείριση Αλβανών μεταναστών από αστυνομικούς υποδεικνύουν ότι μερικά από αυτά τα περιστατικά ενδεχομένως είχαν ως κίνητρο την ξενοφοβία και το ρατσισμό:

☞ Ο Gurali Dikellari [Γκούραλι Ντικελάρι], 43χρονος πατέρας δύο παιδιών από το Pogradec [Πόγραδετς], και ο Besnik Leka [Μπέσνικ Λέκα], 19χρονος από το Durrës [Δυρράχιο], εισήλθαν στην Ελλάδα κρυφά μέσω ΠΓΔΜ το βράδυ της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2003. Σύμφωνα με τον Gurali Dikellari, τα ελληνικά του έγγραφα ήταν εντάξει αλλά το αλβανικό του διαβατήριο είχε λήξει. Όχι μακριά από τους Ευζώνους, οι δυο τους και μία μικρή ομάδα Μαροκινών συνελήφθησαν από Έλληνες αστυνομικούς, οι οποίοι τους διέταξαν όλους να ξαπλώσουν στο έδαφος και άρχισαν να τους χτυπούν και να τους κλωτσούν. Σε συνέντευξή του προς τα αλβανικά μέσα ενημέρωσης ο Gurali Dikellari ανέφερε: «Μας χτύπησαν άγρια, λέγοντάς μας: ‘Θέλετε Μεγάλη Αλβανία. Θέλετε Τσαμουριά». Ο Gurali Dikellari έχασε στιγμιαία τις αισθήσεις του μετά από ένα ιδιαίτερα οξύ χτύπημα στα γεννητικά όργανα. Στη συνέχεια τους μετέφεραν στο τοπικό αστυνομικό τμήμα όπου, σύμφωνα με τον Gurali Dikellari, οι αστυνομικοί έλεγξαν τους φακέλους τους σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και επιβεβαίωσαν ότι τα έγγραφά τους ήταν εντάξει. Το πρωί ο Gurali Dikellari είχε πυρετό και υπέφερε από έντονο πρήξιμο στην περιοχή των γεννητικών οργάνων. Μεταφέρθηκε από το αστυνομικό τμήμα σε νοσοκομείο, όπου του χορηγήθηκαν ηρεμιστικά αφού επιβεβαίωσε ότι δεν είχε αρκετά χρήματα για εγχείριση. Ο ί-

⁷⁷ Shekulli, 13 Νοεμβρίου 2005

⁷⁸ Shekulli, 1^η Απριλίου 2005

διος και ο Besnik Lika επιστράφηκαν διά της βίας στις 14 Δεκεμβρίου 2003 στο συνοριακό σημείο εισόδου Kapshticë. Στη συνέχεια εξετάστηκαν από ιατροδικαστή από το Κορçë ο οποίος διαπίστωσε ότι ο Besnik Leka έφερε τραύματα σε ένα πλευρό και στο ένα πόδι. Ο ιατρός συνέστησε επίσης ο Gurali Dikelari να επιστρέψει στο Rogradec για να χειρουργηθεί. Ένας χειρουργός στο νοσοκομείο του Rogradec πληροφόρησε τον Τύπο την επομένη ότι ο Gurali Dikellari είχε υποβληθεί σε χειρουργική για εσωτερική αιμορραγία, τραύμα που προήλθε από κλωτσιές στα γεννητικά όργανα.⁷⁹

☞ Ο Artan Kaculi [Αρτάν Κατσούλι], 21 ετών, από το χωριό Rushkull [Ρουσκούλ], επαρχία Durrës, διέσχισε κρυφά τα σύνορα και εισήλθε στην Ελλάδα πεζή, μαζί με τον αδελφό του, τη νύχτα της 30^{ης}/31^{ης} Οκτωβρίου 2004. Γνώριζε καλά τη διαδρομή, έχοντας προηγουμένως περάσει διαστήματα μέχρι και 18 μηνών εργαζόμενος στην Ελλάδα. Νωρίς το πρωί της 31^{ης} Οκτωβρίου έγινε αντιληπτός από περίπολο της ελληνικής αστυνομίας: «Ετρεξα και μπήκα σε ένα δάσος στα περίχωρα της Φλώρινας, αλλά οι αστυνομικοί κατάφεραν να με πιάσουν. Ήταν θυμωμένοι και άρχισαν να με χτυπούν. ... Με γρονθοκοπούσαν, με κλωτσούσαν και με χτυπούσαν με λαστιχένια κλομπ. Κειτόμουν στο έδαφος ουρλιάζοντας, αλλά εκείνοι με χτυπούσαν ανελέητα. Φοβόμουν ότι θα μου έσπαγαν το πόδι ή το χέρι και κουλουριάστηκα και κάλυψα το κεφάλι με τα χέρια μου. Μπορεί να με σκότωναν, αλλά κατά καλή μου τύχη ήρθε ένας από τους ανωτέρους τους και τους είπε να σταματήσουν να με χτυπούν. Με πήγαν στο αστυνομικό κελί, όπου με κράτησαν μια νύχτα και μια μέρα ... και από το αστυνομικό τμήμα Φλώρινας με πήγαν στο Kapshticë [συνοριακό σημείο εισόδου]». Σύμφωνα με συνέντευξη που έδωσε ο Artan Kaculi στην εφημερίδα *Shekulli*, καθώς τον συλλάμβαναν οι αστυνομικοί φώναζαν: «Πέταξε κάτω το πιστόλι σου, τη χειροβομβίδα,

ό,τι έχεις πάνω σου» [ήταν άοπλος] και μετά τον χτύπησαν, λέγοντας: «Καταραμένη Αλβανέ, θα σε σκοτώσουμε!» Έφτασε στο Kapshticë το βράδυ της 1^{ης} Νοεμβρίου 2004, όπου Αλβανοί αστυνομικοί, οι οποίοι παρατήρησαν ότι ήταν μωλωπισμένος και τραυματισμένος, του πήραν κατάθεση και τον οδήγησαν στο νοσοκομείο της Κορçë. Αφού δέχτηκε πρώτες βοήθειες επέστρεψε σπίτι, το τελευταίο κομμάτι του ταξιδιού πεζή, παρά τα τραύματά του, διότι δεν είχε τα χρήματα να πληρώσει για μεταφορά. Αργότερα σχολίασε στη *Shekulli*: «Γιατί έπρεπε να με κακοποιήσουν; Δεν είμαι εγκληματίας, μόνο ένας φτωχός άνθρωπος που αναγκάστηκε να διασχίσει τα σύνορα για να βγάλει το ψωμί του. Γιατί έπρεπε να με βρίσουν; Είμαι περήφανος που είμαι Αλβανός. Αν ήθελαν να με δικάσουν επειδή πέρασα τα σύνορα παράνομα, εντάξει». Στις 5 Νοεμβρίου 2004, όταν εκπρόσωπος της Αλβανικής Επιτροπής Ελσίνκι (ΑΗΚ) έλαβε συνέντευξη από τον Artan Kaculi, ήταν ακόμη ορατοί μώλωπες στο κεφάλι και σε μέρη του σώματός του, ένιωθε πόνο όταν σηκωνόταν ή καθόταν και δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει το αριστερό του χέρι. Παραπονέθηκε ότι δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να αγοράσει φάρμακα.⁸⁰

☞ Τη νύχτα της 21^{ης} Μαρτίου 2004 ο Valter Begolli [Βάλτερ Μπέγκολι], 43 ετών, από το χωριό Menkulas [Μένκουλας] (επαρχία Devoll), κοντά στα ελληνικά σύνορα, διέσχισε κατά λάθος τα σύνορα αναζητώντας τον 13χρονο γιο του, ο οποίος είχε εξαφανιστεί μερικές ώρες νωρίτερα. Μόλις πέρασε τα σύνορα έγινε αντιληπτός από μία ελληνική περίπολο συνοροφυλάκων, οι οποίοι του φώναζαν να σταματήσει. Φοβήθηκε και προσπάθησε να επιστρέψει τρέχοντας σε αλβανικό έδαφος, αλλά οι συνοροφύλακες έστειλαν πίσω του τα σκυλιά τους, που του επιτέθηκαν και τον δάγκωσαν. Όταν οι συνοροφύλακες τον έφτασαν, μάζεψαν τα σκυλιά αλλά, σύμφωνα με τον Valter Begoli, στη συνέχεια τον γρονθοκόπησαν και τον κλώττησαν και φέρονται να τον ανάγκασαν να πει ότι η Μακεδονία είναι ελλη-

⁷⁹ *Koha Jone*, *Shekulli* και *Panorama*, 16 Δεκεμβρίου 2003; *Shekulli*, 17 Δεκεμβρίου 2003.

⁸⁰ *Shekulli*, *Korrieri*, *Panorama*, 3 Νοεμβρίου 2004.

νική. Έχασε τις αισθήσεις του και μεταφέρθηκε πρώτα σε ένα αστυνομικό τμήμα και μετά στο νοσοκομείο της Καστοριάς, όπου παρέμεινε επί δύο ημέρες προτού επιστραφεί στην Αλβανία. Στο σπίτι βρήκε τον γιο του να τον περιμένει.⁸¹

☞ Ο Reshat Bullari [Ρεσάτ Μπουλάρι], 27 ετών, από το χωριό Cengelas [Τσένγκελας], επαρχία Peqin [Πέκιν], ξεκίνησε για την Ελλάδα στις 25 Ιανουαρίου 2005 και σύμφωνα με αναφορές υπέστη κακομεταχείριση από αστυνομικούς στα Ιωάννινα κατά τη διάρκεια αστυνομικού ελέγχου. Ανέφερε ότι τρεις αστυνομικοί τον έσυραν από το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε, τον ξυλοκόπησαν, τραυματίζοντάς τον στο ένα πόδι και τον έβρισαν, λέγοντας «Μας πιάνετε ομήρους, είστε εθνικιστές».⁸² Στη συνέχεια τον πήγαν στο αστυνομικό τμήμα, όπου κρατήθηκε μέχρι την επομένη. Κατά τη διάρκεια της νύχτας το πόδι του πρήστηκε πολύ αλλά τα αιτήματά του να δει γιατρό φαίνεται ότι αγνοήθηκαν. Την επομένη επιστράφηκε διά της βίας στο συνοριακό σημείο εισόδου Kakavijë [Κακαβιάς]. Ένας οδηγός από το Gjirokastër [Αργυρόκαστρο] τον μετέφερε στο νοσοκομείο της Lushnjë, όπου δέχτηκε πρώτες βοήθειες και από εκεί η οικογένειά του τον μετέφερε στο Elbasan για περαιτέρω νοσοκομειακή περίθαλψη για τραύματα στο πόδι και σε ένα πλευρό.⁸³

Άλλες αναφορές ρατσιστικής βίας από αστυνομικούς και μη κρατικούς παράγοντες εναντίον Αλβανών ελήφθησαν μετά από προκριματικό αγώνα του Παγκοσμίου Κυπέλλου μεταξύ

⁸¹ *Korrieri, Shekulli, Gazeta Shqiptare, Panorama*, 26 Μαρτίου 2004.

⁸² Πρόκειται πιθανότατα για αναφορά σε τρία περιστατικά τα τελευταία χρόνια, όπου Αλβανοί υπήκοοι πραγματοποίησαν πειρατείες σε λεωφορεία στην Ελλάδα. Σε μία περίπτωση (15 Δεκεμβρίου 2004) οι πειρατές ήταν δύο Αλβανοί υπήκοοι που ζήτησαν ασφαλή μετάβαση στη Ρωσία με αντάλλαγμα τους επιβάτες του λεωφορείου, τους οποίους είχαν πάρει ομήρους. Οι πειρατές παραδόθηκαν αργότερα την ίδια ημέρα. Δύο παρόμοιες πειρατείες είχαν επίσης πραγματοποιηθεί το 1999.

⁸³ *Korrieri, Koha Jone*, 2 Φεβρουαρίου 2005

των εθνικών ομάδων της Αλβανίας και της Ελλάδας στις 4 Σεπτεμβρίου 2004 στα Τίρανα. Σύμφωνα με δημοσιεύματα στον αλβανικό Τύπο, περίπου 60 Αλβανοί δέχτηκαν περίθαλψη για τραύματα σε νοσοκομεία των Αθηνών εκείνη την ημέρα.

☞ Ο Olsi Lako [Όλσι Λάκο], από τα Τίρανα, φέρεται να ξυλοκοπήθηκε από Έλληνες αστυνομικούς μετά το τέλος του αγώνα, τον οποίο παρακολούθησε στο Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών στην Αθήνα. Σύμφωνα με την αφήγησή του: «οι αστυνομικοί είχαν αποκλείσει τον δρόμο και δεν επέτρεπαν στον κόσμο να πάει στην Ομόνοια. Βλέποντας ότι το πλήθος προχωρούσε, οι αστυνομικοί άρχισαν να χτυπούν όσους βρίσκονταν εμπρός. Πήγα μπροστά και ζήτησα από τους αστυνομικούς να σταματήσουν να χτυπούν. Εκείνοι σταμάτησαν. Όμως έκανα μερικά βήματα ακόμα και ξαφνικά ένα αυτοκίνητο σταμάτησε μπροστά μου. Τέσσερις άνδρες βγήκαν και άρχισαν να με χτυπούν απάνθρωπα σε όλο μου το σώμα. Όταν σταμάτησαν, αστυνομικοί από το σώμα των Ειδικών Δυνάμεων έφτασαν και άρχισαν να με χτυπούν. Έσκισαν το κόκκινο μπουφάν⁸⁴ που φορούσα και το έδεσαν γύρω από τον λαιμό μου – παρά λίγο να με στραγγαλίσουν». Παρ' όλο που ήταν τραυματισμένος και αιμορραγούσε, τον μετέφεραν σε αστυνομικό τμήμα. Αργότερα οι φίλοι του τον πήγαν στο νοσοκομείο όπου ανέφερε ότι είδε άλλους Αλβανούς με τραύματα από μαχαίρι και μώλωπες από ξυλοδαρμό.

☞ Ο Kristo Xhibro [Κρίστο Τσίμπρο] ισχυρίστηκε: «Μόλις τελείωσε ο αγώνας, εγώ και ο αδελφός μου κατευθυνθήκαμε προς την Ομόνοια. Είχα μία αλβανική σημαία γύρω από τον λαιμό μου. Ένας αστυνομικός την πήρε με τη βία. Άλλοι αστυνομικοί με χτυπούσαν με κλομπ και με κλωτσούσαν. Έπεσα στο έδαφος. Οι αστυνομικοί έφυγαν εγκαταλείποντάς με σε μία ομάδα Ελλήνων, που με χτύπησαν ανελέητα ... Ένα ασθενοφόρο αρχικά δεν ήθελε να με βοηθήσει, αλλά μετά με πήγε στο Λαϊκό νοσο-

⁸⁴ Το κόκκινο είναι το μείζων χρώμα στην αλβανική σημαία.

κομείο». Ο Kristo Xhibro αναφέρεται ότι υπέστη τραύματα στο πρόσωπο και έσπασαν τα δύο μπροστινά του δόντια.

2.6 Συμπέρασμα

Αυτό το κεφάλαιο σκιαγράφησε ανησυχίες που έθεσε τα τελευταία χρόνια η Διεθνής Αμνηστία υπ' όψη εθνικών και διεθνών οργάνων και οι οποίες σχετίζονται με παραβιάσεις των δικαιωμάτων στη ζωή και στη σωματική ακεραιότητα από μέλη των σωμάτων ασφαλείας (αστυνομικούς και στρατιώτες που διεξήγαν καθήκοντα φύλαξης συνόρων), οι οποίες διαπράχθηκαν εναντίον μεταναστών. Ελήφθησαν επίσης υποθέσεις κακομεταχείρισης Ελλήνων πολιτών, αλλά ήταν σχετικά λίγες σε αριθμό και έχουν αντιμετωπιστεί αλλού.

Σύμφωνα με την έκθεση που υπέβαλε η Ελλάδα στην Επιτροπή των Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων τον Φεβρουάριο του 2004,⁸⁵ κατά το διάστημα μεταξύ 1996 και 2000, έγιναν 163 καταγγελίες για κακομεταχείριση, από τις οποίες 24 (15%) κατέληξαν στην επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων μετά από εσωτερική ένορκη διοικητική εξέταση (ΕΔΕ).

Σε έκθεση που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 2004, με θέμα την εσωτερική διοικητική εξέταση καταγγελιών εναντίον αστυνομικών, ο Συνήγορος του Πολίτη κατέγραφε 164 υποθέσεις καταγγελιών που υποβλήθηκαν στον Συνήγορο του Πολίτη μεταξύ 2000 και 2004, 25 από τις οποίες αφορούσαν κακομεταχείριση. Από αυτές τις υποθέσεις, 17 (68%) απορρίφθηκαν αφού οι εσωτερικές εξετάσεις συμπέραναν ότι δεν υπήρχαν ενδείξεις αδικοπραγίας. Από τις υπόλοιπες, τρεις υποθέσεις εξετάζονταν ακόμη ενώ πειθαρχικές κυρώσεις είχαν επιβληθεί σε πέντε υποθέσεις (20%), αν και σε μία από αυτές ο κατηγορούμενος τελικά απαλλάχθηκε στην αναθεώρηση.⁸⁶ Η έκθεση σημεί-

ωσε ότι πολλές από τις καταγγελίες κακομεταχείρισης, που είχε παραπέμψει στις αστυνομικές αρχές, είχαν απορριφθεί από αυτές ως αβάσιμες, παρ' όλο που κατά την άποψή του η αυθεντικότητα των καταγγελιών υποστηριζόταν από την αξιοπιστία τους και την αφηγηματική τους συνεκτικότητα και, πάνω απ' όλα, από έγγραφα και άλλα πειστήρια, όπως ιατρικά πιστοποιητικά κρατικών νοσοκομείων που επιβεβαίωναν πρόσφατα τραύματα και είχαν εκδοθεί λίγο μετά την απελευθέρωση του καταγγέλλοντος από αστυνομικό τμήμα.

Μεταξύ άλλων προβλημάτων, η έκθεση σημείωνε την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών στην προθυμία των αστυνομικών αρχών να διερευνήσουν καταγγελίες εναντίον αστυνομικών, την οποία έκρινε δικαιολογημένη από την έλλειψη ζέσης που επιδείκνυαν οι ανακριτικές αστυνομικές αρχές σε ορισμένες από τις εσωτερικές έρευνες που εξέτασε. Η έκθεση σημείωνε επίσης ότι «όχι σπάνια, η συμπεριφορά κάποιων στελεχών της ΕΛ.ΑΣ. υπερβαίνει τα όρια της έλλειψης επαγγελματισμού και εισέρχεται σαφώς στον χώρο όχι απλώς του υπηρεσιακώς αντικανονικού αλλά και αυτής καθ' εαυτής της παραβατικότητας. ... λ.χ. συμμετοχή αστυνομικών σε δίκτυα 'προστασίας' καταστημάτων, έκδοσης πλαστών πιστοποιητικών, διακίνησης αλλοδαπών γυναικών ... [καθώς και] στον σκοτεινό, εν πολλοίς, αριθμό παραβατικών συμπεριφορών που εκδηλώνονται κατά την επαφή του απλού πολίτη –και σε βάρος των δικαιωμάτων αυτού– με ενέργειες αστυνομικής, ιδίως με τη μορφή της αδικαιολόγητης προσφυγής σε μέτρα φυσικού καταναγκασμού».

Εν όψει των πληροφοριών που παρουσιάστηκαν σε αυτό το κεφάλαιο, η Διεθνής Αμνηστία συνεχίζει να ανησυχεί σχετικά με την παράλειψη των αρχών να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονται από αστυνομικούς, θεσμοθετώντας έγκαιρες, αποτελεσματικές και αμερόληπτες έρευνες των ισχυρισμών τέτοιων παραβιάσεων και οδηγώντας τους δράστες στη δικαιοσύνη.

⁸⁵ Convention against Torture/C/61/Add.1

⁸⁶ Πειθαρχική – Διοικητική Διερεύνηση Καταγγελιών σε Βάρος Αστυνομικών Υπαλλήλων, Ειδική Έκθεση που συντάχθηκε από τον Ανδρέα Τάκη κ.ά., Συνήγορος του Πολίτη, Ιούλιος 2004.

3. Η ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για το ίδιο και την οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας, συγχρόνως δε και το δικαίωμα της συνεχούς βελτιώσεως των συνθηκών διαβίωσής του»

Άρθρο 11, Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR)

«Τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν να απαγορεύσουν και να εξαλείψουν τις φυλετικές διακρίσεις σε όλες τις μορφές τους και να εγγυώνται το δικαίωμα του καθενός, χωρίς διακρίσεις ως προς τη φυλή, το χρώμα, την εθνική ή εθνοτική προέλευση, στην ισότητα ενώπιον του νόμου, ιδίως ως προς την απόλαυση ... του δικαιώματος στη στέγαση»

Άρθρο 5, Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων

«Η πρακτικής της αναγκαστικής έξωσης συνιστά μείζονα παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ιδίως του δικαιώματος σε επαρκή στέγαση»

Άρθρο 1, Ψήφισμα της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου 1993/77

3.1 Εισαγωγή

Τα δύο προηγούμενα κεφάλαια τεκμηρίωσαν μία σειρά παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου που διαπράχθηκαν από τις αρχές σε βάρος αιτούντων άσυλο και μεταναστών στην Ελλάδα. Το παρόν κεφάλαιο εστιάζεται στο μη σεβασμό εκ μέρους των αρχών των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των Ρομά, και ιδίως του δικαιώματος σε επαρκή στέγαση.

Σύμφωνα με επίσημα έγγραφα, όπως το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (ΟΠΔ), ο πληθυσμός των Ρομά στην Ελλάδα αριθμούσε περίπου 300.000 άτομα, ήτοι ποσοστό 3,5% περίπου επί του συνολικού πληθυσμού. Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) υπολόγισε, το 2001, ότι το 15% περίπου αυτού του πληθυσμού (40.000) διαμένει σε αντίσκηνα, η εκτίμηση αυτή ωστόσο αφορά μόνο τους Έλληνες πολί-

τες⁸⁷. Οι Ρομά, στη συντριπτική τους πλειονότητα, είναι χριστιανοί (ορθόδοξοι), ενώ περίπου 35.000 άτομα είναι μέλη της επίσημα αναγνωρισμένης «μουσουλμανικής μειονότητας», η οποία προστατεύεται από τη Συνθήκη της Λωζάνης (βλ. επόμενο κεφάλαιο). Οι χριστιανοί Ρομά απέκτησαν για πρώτη φορά ελληνική υπηκοότητα στα μέσα της δεκαετίας του 1970, καθώς παλαιότερα θεωρούνταν 'αλλοδαποί α-θιγγανικής καταγωγής'⁸⁸.

Επί του παρόντος, το ΟΠΔ συνιστά το κύριο πολιτικό έγγραφο αναφοράς που πραγματεύεται την αντιμετώπιση των Ρομά από τις αρχές. Το ΟΠΔ περιλαμβάνει ειδικές κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά που διαμένουν σε αντίσκηνα,

⁸⁷ Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα, 29 Νοεμβρίου 2001 (εισηγήτρια: Λένα Διβάνη)

⁸⁸ *Cleaning Operations: Excluding Roma in Greece [Επιχειρήσεις καθαριότητας: Ο αποκλεισμός των Ρομά στην Ελλάδα]*, Country Report Series No. 12, ERRC και GHM, Απρίλιος 2003

όπως ότι 'μέχρι το τέλος του 2005 κανένας Έλληνας Ρομ δεν θα διαμένει σε αντίσκηνα ή αυτοσχέδια καταλύματα' (στόχος 3.γ.α, ΟΠΔ). Εκτός από το ανησυχητικό γεγονός ότι το ΟΠΔ δεν δίνει έμφαση στη δημιουργία χώρων προσωρινής διαμονής για τους Ρομά που επιλέγουν να είναι μετακινούμενοι, οι αναφορές που λαμβάνει η Διεθνής Αμνηστία τα τελευταία χρόνια σχετικά με τις πρακτικές αναγκαστικής εξώσεως εντείνουν τον προβληματισμό για τις επιπτώσεις της υλοποίησης αυτών των κατευθυντήριων γραμμών στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η Διεθνής Αμνηστία αναγνωρίζει το γεγονός ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι τοπικές αρχές κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες για τη μετεγκατάσταση των Ρομά σε προκατασκευασμένες κατοικίες, σε εναλλακτικές τοποθεσίες, μετά την εξώσή τους. Ωστόσο, η οργάνωση ανησυχεί για την αδυναμία των αρχών να τηρήσουν τις απαραίτητες διαδικασίες προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι εξώσεις δεν ισοδυναμούν με αναγκαστικές εξώσεις. Τέτοιες διαδικασίες περιλαμβάνουν έγκαιρη προειδοποίηση, εξέταση από κοινού με την εμπλεκόμενη κοινότητα των εναλλακτικών επιλογών στέγασης, επαρκή επανορθωτικά μέτρα, μεταξύ άλλων και της τήρησης των διαδικαστικών εγγυήσεων όσον αφορά τα ειδοποιητήρια εξώσεως, και σεβασμός του δικαιώματος σε κάποιου βαθμού ασφάλεια κατοχής του ακινήτου για όλους, ανεξαρτήτως της «νομιμότητας» της κατοικίας. Επιπλέον, η οργάνωση ανησυχεί για τις αναφορές που έλαβε, σύμφωνα με τις οποίες σε αρκετές περιπτώσεις οι κάτοικοι στις γειτονιές των προτεινόμενων τοποθεσιών άσκησαν πίεση για να ανατραπεί η απόφαση εγκατάστασης των Ρομά στην περιοχή τους, ενώ πολλές φορές προέβησαν σε δημόσιες δηλώσεις δυνάμενες να υποκινήσουν πράξεις ρατσισμού. Επίσης, ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι οι αρχές υπέκυψαν σε τέτοιες πιέσεις, με αποτέλεσμα τα μέλη των κοινοτήτων Ρομά να διαβιούν σε πρόχειρα και ακατάλληλα καταλύματα, ενώ μερικές φορές υποχρεώθηκαν να καταβάλουν οι ίδιοι το κόστος της μετεγκατάστασής τους.

Στο πλαίσιο του ICESCR, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να σέβεται το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση, που περιλαμβάνει και την απαγόρευση των αναγκαστικών εξώσεων, όπως προβλέπει το Άρθρο 11(1) του Συμφώνου. Οι εξώσεις μπορούν να πραγματοποιούνται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και πρέπει να πληρούν μία σειρά από αυστηρές προϋποθέσεις, σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο Αρ. 7 της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, πρέπει να υπάρχει ειδική αιτιολόγηση για κάθε έξωση και να έχει προηγηθεί η εξέταση από κοινού με την εμπλεκόμενη κοινότητα όλων των εναλλακτικών επιλογών αντί της εξώσεως. Σε περίπτωση εξώσεως, η ενδιαφερόμενη κοινότητα πρέπει να έχει ειδοποιηθεί εγκαίρως και να έχει τη δυνατότητα να προσβάλλει τους λόγους της εξώσής της.

Οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν επίσης ότι κανείς δεν πρέπει να μένει άστεγος ως αποτέλεσμα εξώσεως και ότι η εναλλακτική στέγαση πρέπει να παρέχεται σε μέρος που να βρίσκεται όσο το δυνατόν εγγύτερα στον τοποεργασίας ή εκπαίδευσης ενός ατόμου. Παράλληλα, η τοποθεσία αυτή πρέπει να εξασφαλίζει επαρκή πρόσβαση σε βασικές υποδομές και υπηρεσίες. Όλες οι εξώσεις πρέπει να διενεργούνται με σεβασμό στο άτομο.

3.2 Το νομοθετικό πλαίσιο

Υπό αυτές τις συνθήκες, μείζον εμπόδιο στην αποτελεσματικότητα των αρχών να λαμβάνουν μέτρα για την αντιμετώπιση ανάλογων ρατσιστικών δηλώσεων συνιστά η απουσία νομοθεσίας που να συμμορφώνεται με τους διεθνείς κανόνες για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων. Μέχρι πρόσφατα, βασικό νομοθέτημα για την καταπολέμηση των διακρίσεων ήταν ο Νόμος 927/1979, όπως τροποποιήθηκε από τους Ν 1419/1984 και 2910/2001, ο οποίος ποινικοποιεί ανοιχτά τις διακρίσεις για φυλετικούς, εθνοτικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Ο Νόμος περιλαμβάνει άρθρα που απαγορεύουν πράξεις

ή ενέργειες που μπορεί να προκαλέσουν διακρίσεις για φυλετικούς/ θρησκευτικούς λόγους, την έκφραση προσβλητικών ιδεών για φυλετικούς/ θρησκευτικούς λόγους και τις φυλετικές/ θρησκευτικές διακρίσεις κατά την παροχή υπηρεσιών ή αγαθών από ιδιώτες.⁸⁹ Ανησυχία προκαλούν οι περιορισμοί αυτής της νομοθεσίας, δεδομένου ότι δεν διασφαλίζει ρητώς τη φυλετική και εθνοτική ισότητα. Προς το παρόν, οι περιπτώσεις διάκρισης βάσει του εν λόγω νόμου είτε αναφέρονται στο Συνήγορο του Πολίτη εφόσον η πράξη διάκρισης έχει διαπραχθεί από κρατικούς φορείς, είτε χρησιμοποιούνται για την κίνηση νομικών διαδικασιών εφόσον οι δράστες είναι μη κρατικοί φορείς.⁹⁰

Επιπλέον, το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν έχει υπογράψει ή επικυρώσει μία σειρά σχετικών ευρωπαϊκών συνθηκών ορθώνει ένα ακόμη εμπόδιο στην προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά. Όσον αφορά το διεθνές δίκαιο, η Ελλάδα δεσμεύεται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και το ICESCR να σέβεται τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των Ρομά στην επικράτειά της. Ωστόσο, αρκετές συνθήκες, οι οποίες περιλαμβάνουν λεπτομερείς διατάξεις όσον αφορά την προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων δεν έχουν ακόμη επικυρωθεί. Μέχρι σήμερα, η Ελλάδα δεν έχει υπογράψει:

- το Πρωτόκολλο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου περί αναγνώρισης ορισμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών πέραν αυτών που περιλαμβάνονται ήδη στη Σύμβαση και στο πρώτο πρωτόκολλο αυτής·
- τον Ευρωπαϊκό Χάρτη των Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών·

- τη Σύμβαση για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Έχει υπογράψει, αλλά δεν έχει επικυρώσει:

- τη Σύμβαση πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων·
- τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη·
- τα Πρωτόκολλα 12 και 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου·
- το πρόσθετο πρωτόκολλο της Σύμβασης για την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο, το οποίο αφορά την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικού και ξενοφοβικού χαρακτήρα οι οποίες διαπράττονται με τη χρήση συστημάτων πληροφορικής.

Η κατάσταση που δημιουργείται από τα εν λόγω κενά στην εθνική νομοθεσία, όσον αφορά συγκεκριμένες διατάξεις που προστατεύουν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των μειονοτικών ομάδων στην Ελλάδα, έχει δυσμενείς επιπτώσεις ιδίως για τον πληθυσμό των Ρομά. Η κατάσταση επιδεινώνεται από το γεγονός ότι οι αρχές εφαρμόζουν ορισμένα τμήματα της εθνικής νομοθεσίας με τρόπους που παραβιάζουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα αυτής της ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, μία υπουργική απόφαση (γνωστή ως Υγειονομική Διάταξη), η οποία εγκρίθηκε το 1983 και αφορά τους πλανόδιους Ρομά, χρησιμοποιήθηκε από τις αρχές, σε αρκετές περιπτώσεις, εις βάρος πλανόδιων και μη ομάδων Ρομά, για την απαγγελία κατηγοριών εναντίον μεμονωμένων ατόμων, με αποτέλεσμα τα εν λόγω άτομα να καθίστανται ευάλωτα σε αστυνομικές συλλήψεις, και να εξαναγκάζονται σε μετεγκατάσταση σε περιοχές εκτός της δικαιοδοσίας των αντίστοιχων αστυνομικών τμημάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην πραγματικότητα αυτός ο κανονισμός τροποποιήθηκε το 2003, επειδή θεωρήθηκε ότι ει-

⁸⁹ Ιωάννης Κτιστάκης και Νικόλαος Σιταρόπουλος, έκθεση για την Ελλάδα προς τη Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Τμήμα κατά των Διακρίσεων και Σχέσεων με την Κοινωνία των Πολιτών, *Executive Summary: Greece [Περίληψη: Ελλάδα]*, 22 Ιουνίου 2004.

⁹⁰ Κτιστάκης και Σιταρόπουλος, ο.π.

σήγαγε διακρίσεις.⁹¹ Ως προς το σημείο αυτό, οι εκπρόσωποι του ελληνικού κράτους έχουν ρητά παραδεχθεί, ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ότι: *Όσον αφορά το περιεχόμενο της υγειονομικής διάταξης και τις υποχρεώσεις που απορρέουν εξ αυτής, το κράτος ποτέ δεν αμφισβήτησε το γεγονός ότι ορισμένα τμήματα της εν λόγω διάταξης μπορεί να λειτουργήσουν τελικά ως παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού [...]. Για το λόγο αυτό, το κράτος προέβη στην ουσιαστική τροποποίηση της διάταξης [...].*⁹² Οι αναφορές που λαμβάνει η Διεθνής Αμνηστία την τελευταία διετία υποδεικνύουν ότι παρά την τροποποίηση, ο εν λόγω Νόμος εξακολουθεί να εφαρμόζεται από τις αστυνομικές αρχές με τρόπους που παραβιάζουν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των Ρομά.

Επιπλέον, η Διεθνής Αμνηστία έχει επίσης λάβει πληροφορίες οι οποίες καταδεικνύουν ότι εκπρόσωποι αστυνομικών και δικαστικών αρχών χρησιμοποίησαν ρατσιστικά σχόλια σε βάρος των Ρομά κατά τη διαδικασία εξέτασης καταγγελιών που έκαναν μέλη των κοινοτήτων Ρομά. Οι εν λόγω περιπτώσεις, που αναφέρονται πιο κάτω, καταδεικνύουν περαιτέρω την ανάγκη αναθεώρησης του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου, ούτως ώστε να εισαχθεί μία νέα νομοθεσία που θα εγγυάται τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των Ρομά σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες, και παράλληλα θα καταπολεμά τις προκαταλήψεις που ενδέχεται να φέρουν οι εκπρόσωποι κρατικών θεσμικών οργάνων.

⁹¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, *ERRC κατά Ελλάδα*, απόφαση της 8ης Ιουνίου 2005. Παρατηρήσεις της ελληνικής κυβέρνησης για την ουσία της συλλογικής προσφυγής 15/2003, Έγγραφο αριθ. 70600, Αθήνα, 14 Νοεμβρίου 2003, σελ. 3.

⁹² Έγγραφο του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικών Ασφαλίσεων προς τη Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, αριθ. 70545, 5 Νοεμβρίου 2004, σελ. 30

3.3 Εφαρμογή, Ερμηνεία και Επιβολή του Διεθνούς Δικαίου

Την τελευταία διετία, αρκετοί διεθνείς οργανισμοί έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για την αδυναμία της Ελλάδας να σεβαστεί το δικαίωμα των Ρομά στη στέγαση.

Στις 11 Ιουνίου 2003, σε μία επιστολή επείγουσας έκκλησης, ο ειδικός εισηγητής των Η.Ε. για την επαρκή στέγαση ως συστατικό στοιχείο του δικαιώματος σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, ζητούσε πληροφορίες για τις καταγγελθείσες αναγκαστικές εξώσεις που διέπραξαν οι δημοτικές αρχές σε βάρος μελών της κοινότητας Ρομά που κατοικεί στον Ασπρόπυργο, στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Στην επιστολή του, ο ειδικός εισηγητής εξέφρασε την ανησυχία του για αυτές τις βίαιες εξώσεις που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες που συνδέονται με την απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε τρεχούμενο νερό και άλλες κοινωφελείς υποδομές πρώτης ανάγκης.⁹³ Οι αρχές απάντησαν ένα μήνα αργότερα, με μία επιστολή η οποία περιελάμβανε γενικές πληροφορίες για την κατάσταση στέγασης των Ρομά στην Ελλάδα, καθώς και για το ΟΠΔ, ένα πλαίσιο πολιτικής που τέθηκε σε ισχύ το 1996 προκειμένου να δοθεί λύση στα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες Ρομά σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση, η κοινωνική ασφάλιση και η στέγαση.

Στην πραγματικότητα, οι εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κέντρου για τα Δικαιώματα των Ρομά (ERRC) και του Ελληνικού Παρατηρητηρίου

⁹³ Για μία περίληψη αυτής της κοινοποίησης, βλ. «Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, Miloon Kothari, Addendum: Summary of information transmitted to Governments and replies received» E/CN.4/2005/48/Add.1, 17 Ιανουαρίου 2005.

των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) καταδεικνύουν ότι στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία, πολλές ομάδες Ρομά έχουν υποστεί αναγκαστική έξωση από τους καταυλισμούς τους.⁹⁴ Σε μία έκθεση για τα δικαιώματα των Ρομά και των Σίντι που δημοσιεύτηκε το 2003, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ODIHR) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) αναφέρονται τα εξής: «Η Ελλάδα αποτελεί δυστυχώς κακό παράδειγμα σε αυτόν τον τομέα [ως ένα από τα]... παλαιά κράτη μέλη της Ε.Ε. που δημιούργησαν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και τις κατευθυντήριες γραμμές του Ελσίνκι για τα νέα κράτη μέλη, [που] δεν συμμορφώνονται με τους εν λόγω κανόνες στην ίδια τους τη χώρα».⁹⁵

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), στην έκθεσή της για την Ελλάδα της 5ης Δεκεμβρίου 2003, εξέφρασε την ανησυχία της «ενόψει των ισχυρισμών που διατυπώθηκαν ότι έχουν λάβει χώρα αναγκαστικές μαζικές εξώσεις οικογενειών Ρομά χωρίς να προτείνεται καμία εναλλακτική πρόταση για τη μετεγκατάστασή τους». Επίσης, βρήκε «ιδιαίτερα ανησυχητικές τις αναφορές ότι ορισμένες εξώσεις είναι παράνομες ή/και ακολουθούνται πάραυτα από την ισοπέδωση των καταυλισμών με μπουλντόζα, αν και παραμένουν ακόμη εκεί όλα τα υπάρχοντα των οικογενειών». Η ECRI συνέστησε «στις ελληνικές αρχές όχι μόνο να διατηρήσουν αμείωτες, αλλά μάλιστα να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την κατάργηση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων στις οποίες υπόκεινται οι Ρομά». Επίσης, παρότρυνε «τις ελληνικές αρχές να ευαισθητοποιήσουν τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως τους δήμους ή τους τοπι-

κούς διαχειριστικούς φορείς, ως προς την ανάγκη να σέβονται τα δικαιώματα και τον πολιτισμό των Ρομά» και «να επιβάλλουν κυρώσεις σε δημοτικούς συμβούλους που προβαίνουν στη διατύπωση ρατσιστικών δηλώσεων ή δεν συμμορφώνονται με τους κανονισμούς και τις αποφάσεις που τους δεσμεύουν».⁹⁶

Η Επιτροπή των Η.Ε. για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (CESCR), αφού εξέτασε την έκθεση της Ελλάδας για το 2004 δήλωσε ότι «εκφράζει την έντονη ανησυχία της σχετικά με πολλαπλές αναφορές παράνομων κατεδαφίσεων κατοικιών καθώς και αναγκαστικών εξώσεων Ρομά από τους οικισμούς τους από δημοτικές αρχές, [...] πολλές φορές χωρίς την καταβολή επαρκούς αποζημίωσης ή παροχή εναλλακτικής στέγασης».⁹⁷ Επιπλέον, η Επιτροπή συνέστησε στην Ελλάδα να «λάβει μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει για όλους τους Ρομά, συμπεριλαμβανομένων των πλανόδιων καθώς και των Ρομά που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα, επαρκή και οικονομικά προσιτή στέγαση κατοχυρωμένη νομικά, πρόσβαση σε πόσιμο νερό, επαρκή αποχέτευση, ηλεκτροδότηση και άλλες κοινωφελείς υποδομές και υπηρεσίες που να συνάδουν με τις ιδιαίτερες πολιτισμικές τους ανάγκες». Τέλος, η CESCR συνέστησε στο κράτος να εξασφαλίσει ότι εκπρόσωποι των Ρομά θα συμμετέχουν στην αξιολόγηση του ΟΠΔ και ζήτησε πληροφορίες «σχετικά με τα πρακτικά αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος, καθώς και της εφαρμογής του σε Ρομά μη ελληνικής υπηκοότητας που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια του κράτους-μέλους».

⁹⁴ Για μία πρόσφατη έκθεση που συνοψίζει αυτά τα περιστατικά, καθώς και άλλες καταστάσεις που επιδεινώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά στην Ελλάδα, βλέπε *Επιχειρήσεις καθαριότητας: Ο αποκλεισμός των Ρομά στην Ελλάδα* Αριθ. 12, ERRC και GHM, Απρίλιος 2003.

⁹⁵ OSCE Supplementary Human Dimension Meeting on Roma and Sinti: Report, Βιέννη, 10-11 Απριλίου 2003, σελ.51.

⁹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Τρίτη έκθεση για την Ελλάδα της 5ης Δεκεμβρίου 2003*, Στρασβούργο, 8 Ιουνίου 2004, έγγραφο αναφοράς αριθ.: CRI (2004) 24.

⁹⁷ CESCR, *Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights : Greece [Καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα: Ελλάδα]*, 07/06/2004, E/C.12/1/Add.97.

Τον Ιούνιο του 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ECSR), σε μία απόφαση-ορόσημο μετά από συλλογική προσφυγή (*ERRC κατά Ελλάδας*), κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι πολιτικές της Ελλάδας στα θέματα στέγασης των Ρομά παραβιάζουν το Άρθρο 16 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη.⁹⁸ Η Επιτροπή διαπίστωσε τον ανεπαρκή αριθμό κατοικιών αποδεκτής ποιότητας για την αντιμετώπιση των αναγκών των εγκατεστημένων Ρομά, την έλλειψη οργανωμένων χώρων προσωρινής διαμονής για Ρομά που επιλέγουν ή είναι υποχρεωμένοι να είναι μετακινούμενοι, και τις συστηματικές αναγκαστικές εξώσεις Ρομά από καταυλισμούς ή κατοικίες όπου διαμένουν παράνομα. Η Επιτροπή Υπουργών, η οποία ενέκρινε την απόφαση, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα δεν έχει λάβει επαρκή μέτρα για να βελτιώσει της συνθήκες διαβίωσης των Ρομά και ότι τα μέτρα που ελήφθησαν δεν έχουν ακόμη κατορθώσει να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του Χάρτη, κυρίως λόγω των ανεπαρκών μέσων για τη συγκράτηση ή την τιμωρία των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης... [και] ότι σημαντικός αριθμός Ρομά ζει σε συνθήκες που δεν πληρούν ούτε τους ελάχιστους κανόνες, και επομένως η κατάσταση αποτελεί παραβίαση της υποχρέωσης για την προώθηση του δικαιώματος των οικογενειών σε επαρκή στέγαση όπως ορίζει το Άρθρο 16 [του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη] (ResChS(2005)11: § 42). Η Επιτροπή Υπουργών έκανε επίσης ειδική αναφορά στο ΟΠΔ, επισημαίνοντας την προσπάθεια αναθεώρησής του από τις αρχές, προκειμένου να επιτευχθεί πιο αποτελεσματικός συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων εταίρων, καθώς και στην Υγειονομική Διάταξη για την Οργανωμένη Εγκατάσταση Πλανοδίων Νομάδων, επισημαίνοντας ότι τόσο η αρχική της έκδοση το 1983 όσο και η τροποποιημένη διάταξη του 2003 οδήγησαν σε έλλειψη χώρων όπου να μπορούν Ρομά να κατασκηνώνουν (§ 46).

⁹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Συλλογική προσφυγή αριθ. 15/2003, *ERRC κατά Ελλάδας*, απόφαση που εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 8 Ιουνίου 2005, ResChS(2005)11.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο εστιάζονται στην ανησυχία που έχει εκφράσει η οργάνωση για τις αναγκαστικές εξώσεις ομάδων Ρομά από δύο τοποθεσίες στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και στην Πάτρα το 2004 και το 2005. Οι εν λόγω αναγκαστικές εξώσεις φαίνεται να συνδέονται με τις προετοιμασίες της χώρας ενόψει της διεξαγωγής των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 – αμφότερες οι τοποθεσίες είχαν επιλεγεί ως Ολυμπιακοί χώροι και η έξωση στην Αθήνα είχε λάβει χώρα προτού ξεκινήσουν τα έργα για την ανέγερση Ολυμπιακών υποδομών στο χώρο⁹⁹. Από την άλλη πλευρά, η Πάτρα έχει επίσης επιλεγεί ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2006, και οι σχετικές πολεοδομικές προετοιμασίες της πόλης για τη διοργάνωση των πολιτιστικών εκδηλώσεων έχουν ξεκινήσει από το 2001. Προκειμένου να εξετάσει αναφορές σχετικά με τις αναγκαστικές εξώσεις των Ρομά από συγκεκριμένες περιοχές στην Αθήνα και στην Πάτρα, η αντιπροσωπία της Διεθνούς Αμνηστίας επισκέφθηκε αριθμό καταυλισμών κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στη χώρα, τον Ιανουάριο του 2005.

Η αντιπροσωπία επισκέφθηκε τους καταυλισμούς του Μακρυγιάννη και του Ρηγανόκαμμου στην περιοχή της Πάτρας, και τους καταυλισμούς στην Αγία Παρασκευή, στο Μαρούσι και στον Ασπρόπυργο στην ευρύτερη περιοχή Αθηνών. Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται στοιχεία που συγκεντρώθηκαν στην εν λόγω έρευνα και εστιάζονται στην καταγραφή των πρακτικών αναγκαστικής έξωσης που ακολουθούν οι αρχές καθώς και στην αποτυχία τους να προασπίσουν το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση για τους Ρομά που διαμένουν στην Ελλάδα. Αφού εξέφρασε την ανησυχία της για τις περιπτώσεις που αναφέρονται εδώ, η οργάνωση πληροφορήθηκε ότι Ρομά που κατοικούσαν στην περιοχή του Βοτανικού, στην Αθήνα, έλαβαν εντολή έξωσης, καθώς ο

⁹⁹ Βλέπε έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας *Greece: Preparing for the Olympic Games: Evicting the Roma [Ελλάδα: Προετοιμασία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες: Εξώσεις σε βάρος των Ρομά]* (AI Index: EUR 25/004/2004).

χώρος είχε προταθεί ως τοποθεσία για την κατασκευή νέου γηπέδου για την ομάδα του Παναθηναϊκού. Παράλληλα, το εν λόγω γήπεδο αποτελεί μία από τις αθλητικές εγκαταστάσεις που περιλαμβάνονται στην επίσημη πρόταση της Ελλάδας για την διεκδίκηση του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου του 2012. Σύμφωνα με πληροφορίες που ελήφθησαν τον Αύγουστο του 2005, 70 οικογένειες Ρομά απειλήθηκαν με αναγκαστική έξωση από το Βοτανικό χωρίς να τους έχουν προταθεί εναλλακτικές λύσεις μετεγκατάστασης.

Φωτογραφίες:

Ρομά που κατοικούν στην περιοχή του Βοτανικού, στην Αθήνα, απειλούνται με έξωση (πάνω) από τις κατοικίες τους (κάτω) © ΕΠΣΕ

3.4 Μη Εφαρμογή των Συμβολαίων Μετεγκατάστασης

Τον Ιούλιο του 2004, η Διεθνής Αμνηστία εξέφρασε την ανησυχία της για τη μη εφαρμογή από τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης στην ευρύτερη περιοχή Αθηνών ενός συμβολαίου που είχαν συνάψει με τις κοινότητες των Ρομά, βάσει της οποίας οι Ρομά είχαν συγκατατεθεί στη μετεγκατάστασή τους. Η οργάνωση πληροφορήθηκε ότι την 1η Αυγούστου 2002, στο πλαίσιο των προετοιμασιών για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ο Δήμαρχος Αμαρουσίου και ένας εκπρόσωπος μίας ομάδας 50 οικογενειών Ρομά, εκ των οποίων ορισμένες κατοικούσαν στην περιοχή για περισσότερο από 30 χρόνια, υπέγραψαν συμβόλαιο που όριζε ότι οι οικογένειες θα εγκατέλειπαν τις εστίες τους υπό την προϋπόθεση ότι θα ελάμβαναν ένα επίδομα, προκειμένου αυτές να πληρώσουν το ενοίκιο για τις νέες οικίες που θα μίσθωναν. Το μέτρο αυτό θα ήταν προσωρινό, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τους όρους του συμβολαίου, ο Δήμος Αμαρουσίου ανέλαβε να βρει ένα οικόπεδο και να μεταφέρει τους Ρομά σε βαρέος τύπου προκατασκευασμένες κατοικίες, ενώ θα κατέβαλε προσπάθειες για τη μόνιμη εγκατάστασή τους σε οικίες/ διαμερίσματα.¹⁰⁰ Βασικό κίνητρο πίσω από τη σύναψη του συμβολαίου ήταν η ανάγκη εκκένωσης της έκτασης όπου διέμεναν οι Ρομά, με στόχο τη διαπλάτυνση ενός δρόμου και την κατασκευή χώρου στάθμευσης για το παρακείμενο Ολυμπιακό στάδιο.

Το συμβόλαιο, το οποίο αφορούσε συνολικά 137 άτομα, εξασφάλιζε ένα μηνιαίο επίδομα για κάθε οικογένεια, ενώ το ύψος του επιδόματος θα ήταν ανάλογο με το μέγεθος της οικογένειας. Μετά από μικρό χρονικό διάστημα οι οικογένειες μετακόμισαν σε ενοικιαζόμενα καταλύματα ή σε καταλύματα που είχαν ενοικιάσει άλλα μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους.

¹⁰⁰ Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το συμβόλαιο δεν επεκτάθηκε για να καλύψει τους Ρομά αλβανικής καταγωγής που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα, και που πριν από κάποια χρόνια έστησαν έναν καταυλισμό δίπλα στον καταυλισμό των Ελλήνων Ρομά.

Ωστόσο, υπήρξαν αναφορές ότι μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 είχαν ήδη αρχίσει να γίνονται καταγγελίες για μη καταβολή του επιδόματος ή καθυστερήσεις στην καταβολή του. Ορισμένες οικογένειες ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ενόσω αναζητούσαν νέα κατοικία, και ότι όταν τελικά έβρισκαν ένα σπίτι, το έχαναν λόγω έλλειψης πόρων, ως αποτέλεσμα της μη έγκαιρης καταβολής του επιδόματος ενοικίου από το Δήμο Αμαρουσίου. Το γεγονός αυτό ώθησε το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ), τη ΜΚΟ που παρακολουθεί τις εξελίξεις στην υπόθεση αυτή, να υποβάλει μηνυτήρια αναφορά στον προϊστάμενο της Εισαγγελίας Πρωτοδικών, ο οποίος διέταξε δύο προκαταρκτικές εξετάσεις για τη διερεύνηση των ισχυρισμών¹⁰¹. Τόσο οι Ρομά όσο και τα μέλη του ΕΠΣΕ κλήθηκαν για κατάθεση. Παρά την παρέμβαση, την επιμονή των οικογενειών και τη μεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη και του πρώην αναπληρωτή υπουργού Εσωτερικών, οι τοπικές αρχές δεν τήρησαν, έως του Ιουλίου του 2004, τις δεσμεύσεις τους, ενώ οι αρμόδιες αρχές δεν παρενέβησαν, αφήνοντας κάποιες οικογένειες ουσιαστικά άστεγες αφού δεν είχαν χρήματα να πληρώσουν ενοίκιο. Η Διεθνής Αμνηστία εκφράζει την ανησυχία της για το γεγονός ότι οι ελληνικές αρχές, εκδιώκοντας καταναγκαστικά τους Ρομά από τους καταυλισμούς τους και μη διευκολύνοντας τη μετακίνησή τους σε εναλλακτικά κατάλληλα καταλύματα, παραβίασαν το άρθρο 11 του ICESCR, καθώς και τους στόχους του ΟΠΑ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιπτώσεων της μη τήρησης των συμφωνιών του συμβολαίου στην καθημερινότητα των Ρομά είναι η ιστορία του Προκόπη Νικολάου, ενός εκ των ατόμων που υπέστησαν έξωση, ο οποίος ενημέρωσε τις τοπικές οργανώσεις για την υπόθεσή του. Ο Προκόπης Νικολάου έχει δύο μικρά αγόρια και ένα μωρό κοριτσάκι. Για να ζήσει την οικογένειά του, πουλά φρούτα και λαχανικά εποχής, γκι τα Χριστούγεννα και παλιοσίδερα. Αφότου εκδιώχθηκε από τον καταυλισμό, ο Προκόπης Νικολάου έπρεπε να βρίσκει χρήματα κάθε μήνα για να πληρώνει το μερίδιό του στο ενοίκιο, στους λογαριασμούς νερού και ηλεκτρικού. Μοιραζόταν το καινούργιο του σπίτι με τους πεθερούς του, την κοινιάδα του και τα δύο μικρά παιδιά της, καθώς και άλλους φίλους ή συγγενείς που χρειάζονταν μία στέγη. Ο Προκόπης Νικολάου έγινε εκ των πραγμάτων εκπρόσωπος της ομάδας των οικογενειών με τη βοήθεια του ΕΠΣΕ έστειλε επιστολές σε εφημερίδες περιγράφοντας την κατάστασή τους, πήγαινε συχνά στο γραφείο του Δημάρχου για να διεκδικήσει τα οφειλόμενα χρήματα, και κατέθεσε ενώπιον του δικαστικού υπαλλήλου που διενεργούσε προκαταρκτική εξέταση για το ζήτημα της μη έγκαιρης καταβολής των επιδομάτων. Επίσης, παραχώρησε πολυάριθμες συνεντεύξεις σε ελληνικά και ξένα μέσα ενημέρωσης, αναδεικνύοντας τα προβλήματα των Ρομά ως αποτέλεσμα της μη εφαρμογής του συμβολαίου με το Δήμο Αμαρουσίου.

¹⁰¹ Η Διεθνής Αμνηστία αναγνωρίζει τη βοήθεια που της παρήγαγε το ΕΠΣΕ θέτοντας υπ' όψη της στοιχεία σχετικά με τις ανησυχίες που εκθέτονται εδώ.

Φωτογραφία:

Συνοικισμός όπου στεγάζονται Ρομά που έχουν υποστεί αναγκαστική έξωση από τις κατοικίες τους στο Μαρούσι (Ιανουάριος 2005) © Διεθνής Αμνηστία

Ο Δήμαρχος παραδέχθηκε ότι υπήρξαν σοβαρές καθυστερήσεις στην καταβολή των μηνιαίων επιδομάτων ενοικίου. Σύμφωνα με τις πηγές της Διεθνούς Αμνηστίας, μόνο 14 οικογένειες είχαν εισπράξει το επίδομα μέχρι τις αρχές Ιουλίου 2004, ενώ οι υπόλοιπες 36 οικογένειες δεν έχουν εισπράξει επίδομα από τον Νοέμβριο του 2003. Ο Δήμος ισχυρίστηκε ότι βασικός λόγος για αυτές τις καθυστερήσεις ήταν το γεγονός ότι το Υπουργείο Εσωτερικών (το οποίο δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος) δεν είχε χορηγήσει στο Δήμο τους απαραίτητους πόρους. Ακόμη, ο Δήμος επεσήμανε ότι «σύντομα» θα ήταν σε θέση να ενημερώσει τους Ρομά για την περιοχή της μετεγκατάστασης. Επιπλέον, δήλωσε ότι οι Ρομά θα έπρεπε να προβούν στην υποβολή αιτήσεων για λήψη δανείου που είχε προβλεφθεί ειδικά για τους Έλληνες Ρομά. Στη συνέχεια, ο Δήμος σύμφωνα με αναφορές θα χρησιμοποιούσε τα χρήματα για την ανέγερση κατοικιών για τους Ρομά. Ο Δήμος ανέλαβε επίσης να αποπληρώσει τα δάνεια που θα χορηγούνταν στους Ρομά.

Παρά τις εν λόγω δεσμεύσεις, ο Δήμαρχος Αμαρουσίου, σύμφωνα με αναφορές, ενημέρωσε τους Ρομά ότι δεν αναμένονταν περαιτέρω οικονομικές ενισχύσεις μέχρις ότου όλες οι οικογένειες υποβάλουν αιτήσεις για δάνεια – ένας όρος που δεν περιλαμβανόταν στο αρχικό συμβόλαιο, και ο οποίος δεν είχε ακόμη εγκριθεί από το Δημοτικό Συμβούλιο Αμαρουσίου και το Ελεγκτικό Συνέδριο.¹⁰² Οι Ρομά ανησυχούσαν διότι ενώ επρόκειτο να αναλάβουν μία σημαντική οικονομική επιβάρυνση, η μοναδική εγγύηση που θα είχαν ήταν ένα έγγραφο από το Δήμαρχο σύμφωνα με το οποίο ο Δήμος θα αποπλήρωνε το δάνειο για λογαριασμό τους.

Κατά τη διάρκεια συνάντησης με τις πληγείσες οικογένειες Ρομά τον Ιανουάριο του 2005, η Διεθνής Αμνηστία ενημερώθηκε ότι οι τοπικές αρχές του Αμαρουσίου δεν είχαν ακόμη συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις τους βάσει της

¹⁰² Συνεντεύξεις με οικογένειες Ρομά, Ιανουάριος 2005.

συμφωνίας, παρά τις διαβεβαιώσεις που είχε λάβει η οργάνωση τον Σεπτέμβριο του 2004 από το Δήμο για «άμεση» επίλυση του προβλήματος. Πιο συγκεκριμένα, η οργάνωση ενημερώθηκε ότι το επίδομα ενοικίου δεν είχε ακόμη καταβληθεί, τον Ιανουάριο του 2005, για τους προηγούμενους οκτώ μήνες, και ότι οι οικογένειες δεν είχαν λάβει ακόμη νέα για τη διάθεση των οικοπέδων για μόνιμη εγκατάσταση. Επιπλέον, η οργάνωση ενημερώθηκε ότι μόνο το ένα τέταρτο των οικογενειών κατόρθωσε να εξασφαλίσει προσωρινά ενοικιαζόμενα καταλύματα, και ότι λόγω της καθυστερημένης καταβολής των επιδομάτων, οι μισές από αυτές τις οικογένειες δέχονταν απειλές για έξωση. Τον Αύγουστο 2005, ο Δήμος Αμαρουσίου δεν είχε ακόμη ενημερώσει τους Ρομά για τον τόπο μετεγκατάστασής τους.

3.5 Αναγκαστικές Εξώσεις Ρομά στην Πάτρα

Τα καλοκαίρια του 2004 και 2005, η Διεθνής Αμνηστία ενημερώθηκε για μία σειρά από απόπειρες, καθώς και για αναγκαστικές εξώσεις, που διαπράχθηκαν σε βάρος κοινοτήτων Ρομά στην Πάτρα. Επίσης, η οργάνωση βρισκόταν σε επαφή με τοπικές ΜΚΟ, όπως το ΕΠΣΕ και το Συντονιστή Οργανώσεων και Κοινοτήτων για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ρομά στην Ελλάδα (ΣΟΚΑΔΡΕ), που παρακολουθούν τις απόπειρες εξώσεως αλλά και τις αναγκαστικές εξώσεις.

Οι Ρομά της Πάτρας, που διαμένουν σε αντίσκηνα, αποτελούν την τρίτη μεγαλύτερη αστική κοινότητα των Ρομά στην Ελλάδα. Συγκεντρώνονται σε τρεις περιοχές: Ρηγανόκαμπος, Ακτή Δυμαίων και Μακρυγιάννη. Σύμφωνα με τα ευρήματα έρευνας που διεξήγαγε ο Δήμος Πατρέων τον Οκτώβριο του 2001, στο Ρηγανόκαμπο διέμεναν 15 οικογένειες Ελλήνων Ρομά, στην Ακτή Δυμαίων 29 και στη συνοικία Μακρυγιάννη 8. Σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποίησαν οι τοπικές αρχές το 2001, στο πλαίσιο της προετοιμασίας του ΟΠΔ, οι Ρομά των καταυλισμών Ρηγανόκαμπου και Μακρυγιάννη ήταν εγκατεστημένοι σε αυτές

τις περιοχές για πολλά χρόνια, ενώ οι Ρομά που διέμεναν στην Ακτή Δυμαίων ήταν περιπλανώμενοι επιπλέον, 15 έως 20 οικογένειες Αλβανών Ρομά είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή του Ρηγανόκαμπου απέναντι από τον καταυλισμό των Ελλήνων Ρομά, σε διάφορα χρονικά σημεία από το 1999. Σύμφωνα με πιο πρόσφατο έγγραφο, το καλοκαίρι του 2004 στο Ρηγανόκαμπο διέμεναν 19 οικογένειες Ελλήνων Ρομά και 35 οικογένειες Αλβανών Ρομά. Το οικόπεδο όπου είχαν εγκατασταθεί οι Αλβανοί Ρομά ανήκει στο Πανεπιστήμιο Πατρών, ενώ το οικόπεδο όπου οι Έλληνες Ρομά είχαν χτίσει τα καταλύματά τους, απέναντι από το οικόπεδο του Πανεπιστημίου, ανήκει στην Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου. Τον Ιανουάριο του 2004, ο διευθυντής του τομέα Ποιότητα Ζωής του γραφείου του πρωθυπουργού μίλησε στα τοπικά μέσα ενημέρωσης σχετικά με τον καταυλισμό και τον περιέγραψε ως το «χειρότερο καταυλισμό από τους 75 συνολικά που υπάρχουν διασκορπισμένοι σε διάφορα σημεία της χώρας», προσθέτοντας ότι οι συνθήκες διαβίωσης «προσβάλλουν την ανθρωπιά μας» και ότι οι κάτοικοι θα μεταφέρονταν σύντομα σε καινούργια λυόμενα σπίτια σε άλλη τοποθεσία.¹⁰³

Η πρώτη καταγεγραμμένη αναγκαστική έξωση των Ρομά που διέμεναν στο Ρηγανόκαμπο έλαβε χώρα στις 29 Αυγούστου 2001, όταν κατεδαφίστηκαν δύο παραπήγματα. Σύμφωνα με τις τοπικές αρχές, το συνεργείο κατεδαφίσεων ήταν ένα «συνεργείο καθαριότητας» που είχε προσληφθεί από τη δημοτική αρχή για να καθαρίσει την περιοχή. Οι Ρομά κάτοικοι δεν είχαν ειδοποιηθεί, ως εκ τούτου δεν κατόρθωσαν να σταματήσουν την αναγκαστική έξωση. Λίγο μετά την έξωση, ένας άνδρας Ρομά πέθανε από καρδιακή προσβολή λόγω του σοκ που όπως λέγεται υπέστη όταν είδε την οικία της οικογένειάς του να καταστρέφεται.

Στις 17 Αυγούστου 2004, μία δεύτερη αναγκαστική έξωση έλαβε χώρα στο Ρηγανόκαμπο, με αποκλειστικό στόχο τον καταυλισμό των

¹⁰³ *Ελευθεροτυπία*, 15 Ιανουαρίου 2004.

Αλβανών Ρομά.¹⁰⁴ Εκείνη την περίοδο οι Ρομά απουσίαζαν από τον καταυλισμό, απασχολούμενοι σε εποχικές εργασίες σε άλλες περιοχές της χώρας. Απαντώντας στα ερωτήματα του ΕΠΣΕ, οι αρχές ισχυρίστηκαν ότι αυτή η απουσία ήταν απόδειξη του γεγονότος ότι οι Ρομά είχαν εγκατασταθεί αλλού, ότι τα παραπήγματα τους κατεδαφίστηκαν στο πλαίσιο μίας «επιχείρησης καθαριότητας» και ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις συνιστούσαν

«συντονισμένη δράση, σε συνεργασία με την Αστυνομική Διεύθυνση της Πάτρας που έχει ως στόχο την εκδίωξη των αλβανόφωνων τσιγγάνων, οι οποίοι, εκτός από το γεγονός ότι διαιωνίζουν το πρόβλημα [των απάνθρωπων συνθηκών διαβίωσης], ήταν παράνομοι στη χώρα μας και αποτελούσαν την κύρια πηγή προέλευσης των παιδιών των φαναριών. 35 οικογένειες αλβανόφωνων τσιγγάνων εκδιώχθηκαν, παραπήγματα κατεδαφίστηκαν και η συνολική έκταση περίπου 70.000m² καθαρίστηκε προκειμένου να αναπλαστεί, προς όφελος των κατοίκων της περιοχής».¹⁰⁵

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο νόμιμος ιδιοκτήτης αυτής της έκτασης, δηλαδή το Πανεπιστήμιο Πατρών, δεν είχε ζητήσει την έξωση. Σύμφωνα με ρεπορτάζ, ο Δήμος Πατρέων είχε ενημερώσει τους Ρομά για την εν λόγω επιχείρηση και είχε ουσιαστικά εκδώσει τελεσίγραφο. Απ' όσο γνωρίζει η Διεθνής Αμνηστία, δεν είχε προταθεί εναλλακτική λύση στέγασης. Οι Αλβανοί Ρομά, ωστόσο, αρνούνται ότι είχαν ενημερωθεί για την επιχείρηση. Οι αρχές δεν προσκόμισαν έγγραφα που να αποδεικνύουν ότι είχαν επιδοθεί εντολές έξωσης στους Ρομά. Οκτώ από αυτές τις οικογένειες Αλβανών Ρομά προχώρησαν στο στήσιμο των αντίσκηνων ή των παραπηγμάτων τους σε δύο παρακείμε-

νους καταυλισμούς (όπου βρίσκονταν ήδη εγκατεστημένοι Έλληνες Ρομά) στη συνοικία Μακρυγιάννη. Επισημαίνεται ότι περίπου 15 οικογένειες Ελλήνων Ρομά, οι οποίες διέμεναν μόνιμα μέχρι εκείνη τη στιγμή στην Ακτή Δυμαίων, μεταφέρθηκαν στη συνοικία Μακρυγιάννη, κατόπιν συμφωνίας με τις τοπικές αρχές.

Η Επιτροπή των Η.Ε. για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων διευκρινίζει, στο Γενικό Σχόλιό της Αρ. 30 με τίτλο «Διακρίσεις κατά μη-υπηκόων», ότι τα κράτη πρέπει να «καταργήσουν κάθε εμπόδιο που καθιστά προβληματική την απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων από μη-υπηκόους και ιδιαίτερα στα πεδία της εκπαίδευσης, στέγασης, απασχόλησης και υγείας» καθώς και να «εξασφαλίσουν την ισότιμη απόλαυση του δικαιώματος σε επαρκή στέγαση τόσο στους υπηκόους τους όσο και στους μη-υπηκόους, ιδιαίτερα με το να αποφεύγουν τον οικιστικό διαχωρισμό και να εξασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες παροχής στέγασης δεν καταφεύγουν σε πρακτικές που συνεπάγονται διακρίσεις».

Φωτογραφία:

Κατεδάφιση του καταυλισμού στο Ρηγανόκαμπο, 24 Ιουνίου 2005 © ΕΠΣΕ

Από τότε που οι οικογένειες των Αλβανών Ρομά εγκαταστάθηκαν σε αυτούς τους δύο γειτονικούς καταυλισμούς στη συνοικία Μακρυγιάννη, αστυνομικοί ασκούν πιέσεις σύμφωνα

¹⁰⁴ Στην πραγματικότητα, αναφέρθηκε ότι σε δύο οικογένειες Ελλήνων Ρομά που διέμεναν στο ίδιο οικόπεδο δόθηκε οικονομική ενίσχυση για να ξαναστήσουν τα παραπήγματα τους στο απέναντι οικόπεδο, όπου διέμεναν οι υπόλοιποι Έλληνες Ρομά.

¹⁰⁵ Έγγραφο του Δήμου Πατρέων, ΕΠΣΕ αριθ. 13/351, 9 Σεπτεμβρίου 2004

με αναφορές τόσο στους Αλβανούς όσο και στους Έλληνες Ρομά που ήταν ήδη εγκατεστημένοι εκεί, για να φύγουν. Στις 30 Οκτωβρίου 2004, μία μπουλντόζα, που είχε νοικιάσει η δημοτική αρχή και συνοδευόταν από την αστυνομία, προχώρησε στην κατεδάφιση τεσσάρων παρατηγμάτων. Στη συνέχεια, το συνεργείο κατεδάφισης ανάγκασε και τις άλλες οικογένειες Ρομά να αποσυναρμολογήσουν τα παραπήγματά τους. Σύμφωνα με δελτίο τύπου που εξέδωσε ο Δήμος Πατρέων στις 4 Οκτωβρίου 2004, η επιχείρηση δεν είχε ως στόχο τους Αλβανούς Ρομά, αφού ο Δήμος δεν είχε ενημερωθεί επισήμως για την παρουσία τους στον καταυλισμό. Η επιχείρηση αφορούσε την «... απομάκρυνση των τσιγγάνων που δεν είναι εγγεγραμμένοι στα δημοτολόγια της Πάτρας», οι οποίοι έπρεπε να επιστρέψουν στους δήμους όπου είναι εγγεγραμμένοι για να διεκδικήσουν επιδόματα. Παρά τους ισχυρισμούς των τοπικών αρχών ότι οι εξώσεις δεν είχαν ως στόχο τους Αλβανούς κατοίκους της συνοικίας Μακρυγιάννη, η Διεθνής Αμνηστία εξακολουθεί να ανησυχεί έντονα για τη δήλωση του Δήμου Πατρέων, και πιο συγκεκριμένα ότι οι επιχειρήσεις στόχευαν άμεσα στη αναγκαστική έξωση των Ελλήνων Ρομά της περιοχής. Αυτή η δήλωση υποδηλώνει ότι οι αρχές παραβίασαν το άρθρο 11 του ICESCR.¹⁰⁶

Σε μία μεταγενέστερη απόπειρα βίαιης έξωσης των κοινοτήτων Ρομά από τη συνοικία Μακρυγιάννη στις 14 Ιανουαρίου 2005, ο Νομάρχης Αχαΐας ζήτησε από τον αντιεισαγγελέα Εφετών της Πάτρας, καθώς και από το Δήμο Πατρέων και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, να διευκολύνουν τον καθαρισμό της συνοικίας Μακρυγιάννη, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτό που ισχυρίζεται ότι αποτελεί «ανεξέλεγκτο καταυλισμό αθίγγανων [Ρομά], Ελλήνων και μη». Ένα μήνα αργότερα, με τη μεσολάβηση της Κτηματικής Υπηρεσίας του Δημοσίου, επιδόθηκαν έξι πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής σε ισάριθμες οικογένειες Ελλή-

νων Ρομά που ζούσαν στην περιοχή. Στις 2 Μαρτίου, ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Πατρών υποστήριξε ότι στους Ρομά δεν θα έπρεπε να επιτραπεί η διενέργεια περαιτέρω διακατοχικών πράξεων (πχ. ανέγερση άλλου παραπήγματος) στο ακίνητο το οποίο καταπατούσαν, δεν αποφάσισε όμως την έξωσή τους. Οι Ρομά κατέθεσαν αίτηση λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά της αναγκαστικής έξωσης και η υπόθεση αναμενόταν να εκδικαστεί τον Σεπτέμβριο του 2005. Επιπλέον, οι έξι οικογένειες Ρομά κλήθηκαν να εμφανιστούν, στις 24 Μαΐου 2005, ενώπιον τοπικού πταισματοδίκη σχετικά με μία προκαταρκτική έρευνα για φερόμενη παραβίαση της Υγειονομικής Διάταξης του 1983.

Τον Ιούνιο του 2005, η Διεθνής Αμνηστία εξέφρασε την ανησυχία της όταν ενημερώθηκε ότι 11 από τα 20 παραπήγματα που ανήκαν σε Αλβανούς Ρομά είχαν ισοπεδωθεί.¹⁰⁷ Δέκα από τα παραπήγματα ήταν άδεια εκείνη την περίοδο, επειδή οι ιδιοκτήτες τους είχαν βρει προσωρινή απασχόληση στη Ζάκυνθο, ενώ ένα περιείχε τα υπάρχοντα της οικογένειας. Οι τοπικές αρχές ισχυρίστηκαν ότι είχαν «καθαρίσει» εγκαταλελειμμένα παραπήγματα. Ωστόσο, οι Ρομά που ήταν παρόντες στην περιοχή εκείνη την ώρα αρνήθηκαν τους ισχυρισμούς των αρχών ότι είχαν ερωτηθεί από το συνεργείο «καθαρισμού» σχετικά με το ποια παραπήγματα έπρεπε να κατεδαφιστούν. Οι αρχές δεν έδωσαν απάντηση στις σχετικές επισημάνσεις.

Η οργάνωση πληροφορήθηκε επίσης ότι στις 7 Ιουνίου 2005, η αστυνομία επισκέφθηκε τους καταυλισμούς του Ρηγανόκαμπου, του Μακρυγιάννη και του Πετρωτού (μία τοποθεσία κοντά στο Μακρυγιάννη) και ενημέρωσε τους κατοίκους ότι ο Δήμος ήθελε τα στοιχεία τους (αριθμό ταυτότητας και μέγεθος οικογένειας), προκειμένου να προχωρήσει με τα σχέδια μετεγκατάστασής τους. Η αστυνομία, σύμφωνα με αναφορές, ερωτήθηκε και αρνήθηκε ότι τα

¹⁰⁶ Έπειτα από εκτεταμένη κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης, δόθηκε άδεια στους Αλβανούς Ρομά να μετεγκατασταθούν σε δύο καταυλισμούς στην περιοχή Μακρυγιάννη.

¹⁰⁷ *Greece: Albanian Roma targeted for Evictions and Attacks [Ελλάδα: Οι Αλβανοί Ρομά στο στόχαστρο εξώσεων και επιθέσεων]* (AI Index: EUR 25/011/2005)

εν λόγω στοιχεία θα χρησιμοποιούνταν για να απαγγελθούν κατηγορίες εναντίον των Ρομά. Ωστόσο, σε μεταγενέστερη επικοινωνία με το ΣΟΚΑΔΡΕ, ο υποδιοικητής του 5ου αστυνομικού τμήματος (αρμόδιου για την περιοχή) δήλωσε ότι 10 οικογένειες Ρομά είχαν ενημερωθεί ότι είχαν απαγγελθεί κατηγορίες εναντίον τους βάσει της Υγειονομικής Διάταξης του 1983. Οι εν λόγω δράσεις αντίκεινται στην απόφαση της CECSR, στην υπόθεση της *ERRC κατά Ελλάδας* που αναφέρθηκε πιο πάνω. Δύο εβδομάδες αργότερα, στις 25 Ιουνίου, εκπρόσωποι της αστυνομίας και της τοπικής δημό-

σιας επιχείρησης ηλεκτρισμού επισκέφτηκαν τον καταυλισμό του Ρηγανόκαμπου και έκοψαν το ηλεκτρικό. Το ΕΠΣΕ, η ΜΚΟ που παρακολουθεί τις εξελίξεις, εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι τέτοιες μέθοδοι απαγγελίας κατηγοριών κατά οικογενειών Ρομά είχαν επίσης εφαρμοστεί από τις τοπικές αρχές στους καταυλισμούς των Αθηνών, προτού οι κάτοικοι συμφωνήσουν για τη μετεγκατάστασή τους σε απομακρυσμένες τοποθεσίες. Σύμφωνα με πληροφορίες του ΕΠΣΕ, οι Ρομά της Πάτρας δεν ερωτήθηκαν ποτέ για τα σχέδια μετεγκατάστασης των αρχών.

Φωτογραφία:

Ο καταυλισμός των Ελλήνων Ρομά στο Ρηγανόκαμπο Πάτρας τον Ιανουάριο του 2005 © Διεθνής Αμνηστία

3.6 Ρατσισμός και διακρίσεις σε βάρος Ρομά

Εκτός από τις ανησυχίες για τον τρόπο που επιβλήθηκαν οι αναγκαστικές εξώσεις σε βάρος του πληθυσμού Ρομά, χωρίς να δοθούν εγγυήσεις εναλλακτικής στέγασης, η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί επίσης για το επαναλαμβανόμενο μοτίβο αποκλεισμού των Ρομά από διαδικασίες διαβούλευσης μέσω των οποίων οι αρχές αφενός αποφασίζουν και εκτελούν τις εξώσεις, και αφετέρου εφαρμόζουν πολιτικές μετεγκατάστασης. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι ακόμη πιο ανησυχητικό το γεγονός ότι οι ενώσεις των κατοίκων, που εκφράζουν ρατσιστικές απόψεις για τις εν λόγω πολιτικές, φαίνεται να ασκούν σημαντική πίεση στον τρόπο διαμόρφωσης αυτών των πολιτικών. Η διαδικασία διαβούλευσης φαίνεται να ασκεί διακρίσεις σε βάρος των Ρομά σε δύο μέτωπα: τόσο μέσω του αποκλεισμού τους από αυτή, όσο και μέσω της αποτυχίας των αρχών να αντιμετωπίσουν πρακτικές μη κρατικών φορέων που φαίνεται να υποκινούν φυλετικές διακρίσεις. Στην παρούσα ενότητα της έκθεσης παρατίθενται παραδείγματα για αυτή την τελευταία ανησυχία.

Τον Νοέμβριο του 2001, η τοπική ημερήσια εφημερίδα *Πελοπόννησος* δημοσίευσε Επιστολή Διαμαρτυρίας, την οποία είχαν προσυπογράψει 1200 κάτοικοι της περιοχής που γειτνιάζει με τον καταυλισμό του Ρηγανόκαμπου, από τον οποίο οι Αλβανοί Ρομά είχαν αναγκαστικά εκδιωχθεί δύο μήνες νωρίτερα. Η επιστολή αποκαλούσε τους Ρομά *αθίγγανους*¹⁰⁸ και τους κατηγορούσε για παράνομη είσοδο σε κήπους, βεβήλωση του τοπικού νεκροταφείου, βωμολοχίες και άσκηση βίας. Η επιστολή έκανε επίσης αναφορά για «αυξημένη μόλυνση» από την εγκατάσταση παροχών πόσιμου νερού στον καταυλισμό των Ρομά από τις αρχές, και

προειδοποιούσε ότι «ποιαδήποτε αναβολή ή καθυστέρηση στην επίλυση του προβλήματος που αντιμετωπίζουμε θα οδηγήσει σε δυναμικές κινητοποιήσεις στις περιοχές Εγλυκάδας, Περίβολας, Νέου Σουλίου – Ρηγανόκαμπου».¹⁰⁹ Τον Μάρτιο του 2002, δύο κάτοικοι και εκπρόσωποι του καταυλισμού του Ρηγανόκαμπου, η Μαρία Βασιλάρη και η Ελευθερία Γεωργοπούλου, υπέβαλαν μηνυτήρια αναφορά κατά των ατόμων που υπέγραφαν την επιστολή. Ένα χρόνο αργότερα, ο εισαγγελέας απαγγείλε κατηγορία κατά των συγγραφέων της επιστολής και του ιδιοκτήτη και εκδότη της εφημερίδας για τη δημόσια διατύπωση προσβλητικών ιδεών (Ν 927/1973), ωστόσο θεώρησε ότι η Επιστολή Διαμαρτυρίας δεν συνιστούσε υποκίνηση σε διάκριση, μίσος ή βία δυνάμει του άρθρου 1 του Ν 927/1979 όπως ισχυρίζονταν οι δύο γυναίκες. Τον Ιούνιο του 2003, το τοπικό Τριμελές Πλημμελειοδικείο απάλλαξε τους κατηγορούμενους από την κατηγορία παραβίασης του άρθρου 2 του αντιρατσιστικού νόμου με την αιτιολογία ότι *υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με... την πρόθεση προσβολής των εναγουσών με τη χρήση των εκφράσεων που αναφέρονται στην απαγγελία κατηγορίας*.¹¹⁰ Κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, η δικαστής σύμφωνα με αναφορές έκανε προκατειλημμένα σχόλια για τους Ρομά: σε απάντηση ενός σχολίου που διατύπωσε ο συνήγορος υπεράσπισης ότι οι Ρομά διαπράττουν πολλά εγκλήματα, είπε 'είναι αλήθεια' και πρόσθεσε ότι υπάρχουν 'πολλές υποθέσεις που αναμένουν την εκδίκασή τους με κατηγορούμενους Ρομά στα δικαστήρια της Πάτρας'. Επίσης, όταν μία από τις ενάγουσες δήλωσε ότι θεωρούσε την επιστολή διαμαρτυρίας προσβλητική για το άτομό της, η δικαστής της απάντησε 'πρέπει όμως να το παραδεχτείτε, ότι εσείς οι Ρομά όντως κλέβετε.'

¹⁰⁸ Απαξιώτικος όρος αναφοράς στους Ρομά, που ωστόσο δεν εξυπακούει πάντοτε την καθαρά υβριστική χρεία του όρου *γύφτοι*.

¹⁰⁹ Επιστολή Διαμαρτυρίας-Καταγγελίας προς τον Κοσμήτορα του Πανεπιστημίου Πατρών και το Πρυτανικό Συμβούλιο του Πανεπιστημίου Πατρών, εφημερίδα *Πελοπόννησος*, 17 Ιανουαρίου 2001.

¹¹⁰ Πρακτικά και Απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Πατρών, Απόφαση αριθ. 3080/2003

Σε ένα πιο πρόσφατο συμβάν, υπήρξαν αναφορές ότι τη νύχτα της 21ης Ιουνίου 2005 κάποια άτομα που επέβαιναν σε μοτοσικλέτες πέταξαν μία τουλάχιστον βόμβα μολότοφ εναντίον Αλβανών Ρομά που διαμένουν στη συνοικία Μακρυγιάννη. Έγινε καταγγελία και η αστυνομία κατέγραψε το συμβάν, αλλά σύμφωνα με αναφορές δεν ξεκίνησε έρευνα (μεταξύ άλλων, διενέργεια επιτόπιας ιατροδικαστικής έρευνας και λήψη καταθέσεων από αυτόπτες μάρτυρες). Οι Ρομά ανέφεραν επίσης μία δεύτερη επίθεση το επόμενο βράδυ, κατά την οποία μοτοσικλετιστές έριξαν κροτίδες μέσα στο χώρο του καταυλισμού και πάλι η αστυνομία δεν διεξήγαγε έρευνες. Η τοπική αστυνομία, σύμφωνα με αναφορές, δεν παρενέβη ούτε σε ένα άλλο συμβάν: στις 10 Ιανουαρίου 2005, ένας άνδρας Ρομά που βρισκόταν έξω από τοπικό τηλεοπτικό σταθμό δέχθηκε επίθεση από κάποια άτομα. Το τηλεοπτικό συνεργείο του σταθμού βιντεοσκόπησε την επίθεση, καθώς και τη μη παρέμβαση των αστυνομικών που βρίσκονταν εκεί κοντά.

Στις 10 Ιουνίου 2004, ιδιοκτήτες εστιατορίων και καφετεριών στην κεντρική πλατεία της Πάτρας έστειλαν μία επιστολή στην ένωσή τους, δια της οποίας διαμαρτύρονταν για την «ακραία» κατάσταση που επικρατούσε στην πλατεία, όπου

‘δεκάδες νεαροί *αθίγγανοι* ζητιάνοι ... ρυπαίνουν [την πλατεία] με απορρίμματα ... αποδεύουν στην παιδική χαρά, στο σιντριβάνι και όπου αλλού θέλουν. Αυτοί οι μικροί ζητιάνοι, εκτός από το γεγονός ότι τους εκμεταλλεύονται, διαπράττουν επίσης μικροκλοπές σε βάρος των πελατών μας και επιχειρούν, εκβιάζοντάς τους με τον ήχο των τύμπανων, να τους αποσπάσουν χρήματα ή ο,τιδήποτε άλλο, σε μία προσπάθεια να «αυξήσουν» τα κέρδη τους’.

Αργότερα, τα τοπικά μέσα ενημέρωσης ανέφεραν ότι, μετά από την εν λόγω επιστολή, εκπρόσωποι των υπογραφόντων συναντήθηκαν με τις δημοτικές και αστυνομικές αρχές και α-

ποφασίστηκε μεταξύ άλλων να αυξηθούν οι περιπολίες της αστυνομίας στην πλατεία, η οποία όπως ειπώθηκε «κατακλύζεται το απόγευμά από *αθίγγανους*», ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων. Τον Δεκέμβριο του 2004, το ΕΠΣΕ υπέβαλε μηνυτήρια αναφορά για λογαριασμό των Ρομά κατά των υπογραφόντων και των αρχών για παράβαση του Ν 927/1979 – η αστυνομία απάντησε ότι δεν υπήρχαν βάσιμοι λόγοι για τη διενέργεια έρευνας, δεδομένου ότι το ίδιο το γραφείο του Εισαγγελέα είχε διατάξει αυτά τα μέτρα.¹¹¹ Εν τω μεταξύ, η ένωση των καταστηματαρχών απέστειλε μία δεύτερη επιστολή στις αρχές, τον Μάιο του 2005, παροτρύνοντάς τις να καθαρίσουν την πλατεία από τα σκουπίδια και τις κουτσουλές των πουλιών, χωρίς να κάνουν αναφορά στους Ρομά, οι οποίοι είχαν σταματήσει να συχναίνουν στην πλατεία λόγω των κινητοποιήσεων της αστυνομίας το προηγούμενο έτος. Μέχρι σήμερα, οι αρχές δεν έχουν λάβει μέτρα για αυτή τη δεύτερη επιστολή.

Η Διεθνής Αμνηστία έχει επίσης λάβει αναφορές για κακομεταχείριση νεαρών Ρομά από τις αστυνομικές αρχές¹¹² και για ανεπαρκή πρόσβαση Ελλήνων Ρομά στην εκπαίδευση.¹¹³

¹¹¹ Επιπλέον, η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε ότι τον Φεβρουάριο του 2004, η Αστυνομική Διεύθυνση Αχαΐας εξέδωσε μία εγκύκλιο με τίτλο «Προτεινόμενα μέτρα για τους καταστηματαρχες ενόψει των προσεχών εορτασμών του καρναβαλιού», η οποία περιελάμβανε οδηγίες προς τους καταστηματαρχες να «μην ανταλλάσσουν χρήματα με ιδιώτες, και κυρίως με γύφτους» (σημείο 4). Ακολούθησε δημόσια κατακραυγή και η εγκύκλιος αποσύρθηκε. Η αστυνομία εξέφρασε τη λύπη της για το συμβάν και επέβαλε αδιευκρίνιστες πειθαρχικές ποινές στους εμπλεκόμενους αστυνομικούς υπαλλήλους.

¹¹² Ανησυχίες που προκύπτουν από τέτοιες αναφορές διατυπώθηκαν στις αρχές του 2004, ιδίως σχετικά με τη δίκη δύο αστυνομικών για τη φερόμενη κακοποίηση δύο νεαρών Ρομά το 2001 – βλέπε *Greece: The alleged ill-treatment of two young Roma, Theodoros Stephanou and Nikos Theodoropoulos, by police on the island of Cephalonia* [Ελλάδα: Η φερόμενη κακοποίηση δύο

3.7 Συμπέρασμα

Η Διεθνής Αμνηστία έχει καταγράψει αριθμό σοβαρών ανησυχιών που αφορούν την αποτυχία της Ελλάδας να συμμορφωθεί με το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα στις πρακτικές που εφαρμόζει απέναντι στις κοινότητες Ρομά που ζουν στην επικράτειά της.¹¹⁴ Οι ανησυχίες αυτές αφορούν δύο πλευρές του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- (α) καταπατήσεις των οικονομικών, κοινωνικών, και πολιτιστικών δικαιωμάτων
- (β) διακρίσεις.

Σ' αυτή τη βάση, η οργάνωση εξέφρασε έντονη ανησυχία για αναφορές που λήφθηκαν κατά τις οποίες τα οικονομικά, κοινωνικά, και πολιτιστικά δικαιώματα συγκεκριμένων κοινοτήτων Ρομά καταπατούνται. Πιο συγκεκριμένα, η οργάνωση επισήμανε ότι διαφαίνεται ένα μοτίβο, με στόχο την κατεδάφιση των σπιτιών των Αλβανών Ρομά, και παρότρυνε τις ελληνι-

---

νεαρών Ρομά, του Θεόδωρου Στεφάνου και του Νίκου Θεοδωρόπουλου, από την αστυνομία στην Κεφαλονιά] (AI Index: EUR 25/005/2001) και ενότητα 'Ελλάδα' στην έκθεση *Europe and Central Asia: Summary of Amnesty International's Concerns in the Region January - June 2004* [Ευρώπη και Κεντρική Αμερική: Σύνοψη των Ανησυχιών της Διεθνούς Αμνηστίας στην Περιοχή, Ιανουάριος - Ιούλιος 2004] (AI Index: EUR 01/005/2004). Τον Οκτώβριο του 2004, τρεις τοπικές οργανώσεις σε συνεργασία με την Παγκόσμια Οργάνωση κατά των Βασανιστηρίων συνέταξαν έναν κατάλογο με 23 υποθέσεις κακομεταχείρισης Ρομά από την αστυνομία, ο οποίος περιλαμβάνεται σε μία έκθεση με τίτλο *State Violence in Greece: An Alternative Report to the United Nations Committee against Torture* [Κρατική βία στην Ελλάδα: Μία εναλλακτική έκθεση προς την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των Η.Ε.]

¹¹³ Για τις ανησυχίες της Διεθνούς Αμνηστίας σχετικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση, βλέπε ενότητα 'Ελλάδα' στην *Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας 2004*.

¹¹⁴ *Ελλάδα: Οι Αλβανοί Ρομά στο στόχαστρο εξώσεων και επιθέσεων* (AI Index: EUR 25/011/2005), Ιούλιος 2005.

κές αρχές, τον Ιούλιο του 2005, να συμπεριλάβουν στα μέτρα μετεγκατάστασης των οικογενειών Ρομά αυτούς που δεν είναι Έλληνες υπήκοοι, ιδίως τους Αλβανούς Ρομά που διαμένουν νόμιμα στη χώρα.

Επίσης, η Διεθνής Αμνηστία ζήτησε τη διεξαγωγή έρευνας για τις επιθέσεις εναντίον των Ρομά του Ρηγανόκαμπου, επισημαίνοντας ότι μη διεξάγοντας έρευνες, η ελληνική αστυνομία ενθαρρύνει τους επιτιθέμενους σε πράξεις διάκρισης κατά του πληθυσμού Ρομά, ιδίως κατά των Αλβανών Ρομά, και ότι οι ελληνικές αρχές διαιωνίζουν τις διακρίσεις όταν δεν συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους να διερευνήσουν τους ισχυρισμούς εναντίον της αστυνομίας.

Με βάση τις πληροφορίες που αναφέρθηκαν σε αυτό το κεφάλαιο, η Διεθνής Αμνηστία φρονεί ότι οι αρχές παραβιάζουν τις υποχρεώσεις της χώρας να εξαλείψει κάθε μορφή φυλετικών διακρίσεων. Η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί ιδιαίτερα για το γεγονός ότι οι πρακτικές των αναγκαστικών εξώσεων που περιγράφηκαν έχουν ως στόχο να εξαναγκάσουν τους Ρομά να εκκενώσουν τους καταυλισμούς τους χωρίς εναλλακτική λύση στέγασης κατηγορώντας τους για παραβίαση της Υγειονομικής Διάταξης, η οποία σύμφωνα με τις κρατικές αρχές εισάγει διακρίσεις

4. ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΗΘΗ: Η (ΜΗ) ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

«Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση ή τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών»

Άρθρο 18, ICCPR

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να... εγγυηθούν το δικαίωμα του καθενός, χωρίς διακρίσεις ως προς τη φυλή, το χρώμα, την εθνική ή εθνοτική προέλευση, για ισότητα ενώπιον του νόμου, ιδίως ως προς την απόλαυση... του δικαιώματος στην εθνικότητα... του δικαιώματος στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης»

Άρθρο 5, Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων

4.1 Εισαγωγή

Μία διαρκής ανησυχία των παρατηρητών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσον αφορά τις ελληνικές πολιτικές για τις περιθωριοποιημένες ομάδες, κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, είναι το κατευθυντήριο πλαίσιο της πολιτικής απέναντι στις μειονότητες. Βάση αυτού του πλαισίου είναι η παραδοχή του κράτους ότι «η μόνη επίσημα αναγνωρισμένη μειονότητα στην Ελλάδα είναι η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης», όπως αναφέρεται πρόσφατα στην πρώτη έκθεση της χώρας προς την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.¹¹⁵ Πράγματι, η «μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης» αποτελεί τη μοναδική ομάδα Ελλήνων πολιτών που έχουν συγκεκριμένα αναγνωρισμένα δικαιώματα ως μέλη μειονότητας – τα εν λόγω δικαιώματα παραχωρήθηκαν στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923.¹¹⁶ Έκτοτε, αρκετές α-

κόμη ομάδες Ελλήνων πολιτών έχουν διεκδικήσει το δικαίωμά τους στη μειονοτική προστασία. Οι πιο γνωστές υποθέσεις ήταν οι περιπτώσεις ομάδων ατόμων που διαμένουν στην περιοχή της Φλώρινας και διεκδίκησαν το δικαίωμά τους να αυτοπροσδιορίζονται ως «Μακεδόνες», και μέλη της ανωτέρω αναγνωρισμένης μειονότητας που διεκδίκησαν το δικαίωμά τους να αυτοπροσδιορίζονται ως «Τούρκοι».¹¹⁷ Σε απάντηση αυτών των διεκδικήσεων

θόδοξων μειονοτήτων ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία αντίστοιχα (Άρθρο 142). Παράρτημα της Συνθήκης ήταν η Σύμβαση για την ανταλλαγή των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών, που είχε υπογραφεί νωρίτερα, στις 30 Ιανουαρίου 1923, η οποία επίσης όριζε ως ομάδες εξαιρούμενες της ανταλλαγής τους «Έλληνες κατοίκους της Κωνσταντινούπολης» και τους «Μουσουλμάνους κατοίκους της δυτικής Θράκης», καθώς και τους κατοίκους της Ίμβρου και της Τενέδου (Άρθρο 2 της Σύμβασης, Άρθρο 14 της Συνθήκης). Μία σειρά άρθρων στην Συνθήκη ορίζουν ότι οι ομάδες που εξαιρούνται από την ανταλλαγή πρέπει να απολαμβάνουν τα ίδια αστικά και πολιτικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες, καθώς και επιπλέον προστασία των δικαιωμάτων τους στους τομείς της γλώσσας και της θρησκείας (Άρθρα 37-45).

¹¹⁷ Οι εκτιμήσεις για το μειονοτικό πληθυσμό στη Θράκη αναφέρουν την ύπαρξη 100.000 περίπου ατόμων, εκ των οποίων οι μισοί θεωρούνται 'Τούρκοι' και οι άλλοι μισοί περιλαμβάνουν ομάδες 'Πο-

¹¹⁵ Έγγραφο Η.Ε. CCPR/C/GRC/2004/1, σελ.165

¹¹⁶ Πρόκειται για τη Συνθήκη που έδωσε επίσημα τέλος στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Συνθήκη υπεγράφη στις 24 Ιουλίου 1923 ανάμεσα στους συμμάχους και στην Τουρκία και ρύθμιζε τα σύνορα (Άρθρα 1-45), το οθωμανικό δημόσιο χρέος (Άρθρα 46-57) και άλλα θέματα, μεταξύ άλλων την υποχρεωτική ανταλλαγή μουσουλμανικών και ορ-

το ελληνικό κράτος αρνήθηκε την ύπαρξη άλλων μειονοτήτων εκτός της «μουσουλμανικής», εντός της επικράτειάς του. Αυτή η διαμάχη είχε αντίκτυπο στην ικανότητα του κράτους να συμμορφώνεται με την υποχρέωσή του να σέβεται, να προασπίζει και να εκπληρώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων, με αποτέλεσμα να υιοθετεί πολιτικές θέσεις που αντίκεινται στην επίσημη πολιτική στον τομέα, κυρίως όσον αφορά το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι.

Η Διεθνής Αμνηστία φρονεί ότι η ύπαρξη μίας μειονότητας είναι θέμα προσδιορισμού ενός γεγονότος βάσει λογικών και αντικειμενικών κριτηρίων. Παρότι δεν υπάρχει διεθνώς αναγνωρισμένος ορισμός της μειονότητας, οι αυθαίρετες διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε αναγνώριση και μη ενέχουν το στοιχείο της διάκρισης, και επομένως τα κράτη μέλη πρέπει να αποφεύγουν να καταρτίζουν λίστες των ομάδων για τις οποίες ισχύουν μειονοτικά δικαιώματα, καθώς οι λίστες είναι συνήθως περιοριστικές. Η ένταξη σε μία μειονότητα πρέπει να γίνεται κατ' επιλογή, και το υποκειμενικό κριτήριο του μέλους δεν πρέπει να χρησιμοποιείται, προκειμένου να αποφεύγεται η δια της βίας αφομοίωση ατόμων σε ομάδες. Ελλείψει άλλων κριτηρίων, η ύπαρξη μίας μειονότητας πρέπει να καθορίζεται από τον αυτοπροσδιορισμό.¹¹⁸ Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή των

Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έχει δηλώσει, στο Γενικό Σχόλιό της Αρ. 23, ότι «η ύπαρξη μιας εθνοτικής, θρησκευτικής ή γλωσσικής μειονότητας σε ένα δεδομένο κράτος μέλος δεν εξαρτάται από απόφαση αυτού του κράτους μέλους, αλλά απαιτείται να διαπιστώνεται με αντικειμενικά κριτήρια».¹¹⁹

Η παρούσα ενότητα της έκθεσης υπογραμμίζει τις πρόσφατες εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας διετίας, η Διεθνής Αμνηστία έχει λάβει πληροφορίες σχετικά με τα εν λόγω ζητήματα από τοπικές καθώς και διεθνείς ΜΚΟ, από φορείς παρακολούθησης και άτομα που ανήκουν σε μη επίσημα αναγνωρισμένες μειονοτικές ομάδες. Κατά την επίσκεψη που πραγματοποίησε η αντιπροσωπία της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα, τον Ιανουάριο του 2005, οι εκπρόσωποι της ήρθαν επίσης σε επαφή με μέλη και εκπροσώπους της «μουσουλμανικής» μειονότητας στη Θράκη. Η οργάνωση κατόρθωσε να συγκεντρώσει πληροφορίες για περαιτέρω παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που απορρέουν από την αδυναμία του κράτους να παρέχει αποκατάσταση σε θύματα διακρίσεων που διαπράχθηκαν βάσει νόμων που έχουν πλέον καταργηθεί. Τα ευρήματα περιλαμβάνονται επίσης στο παρόν κεφάλαιο της έκθεσης.

μάκων' και 'Ρομά' (σύμφωνα με τους ντόπιους, καθώς και με την επίσημη ορολογία), εκ των οποίων όμως πολλά μέλη αυτοχαρακτηρίζονται ως Τούρκοι. Οι εκτιμήσεις για το «μακεδονικό» πληθυσμό εμφανίζουν μεγαλύτερες αποκλίσεις: οι αρχές υπολογίζουν ότι οι 'σλαβόφωνοι' είναι περίπου 10.000, ενώ εκτιμήσεις από διεθνείς μακεδονικές οργανώσεις φτάνουν έως και τα 200.000 άτομα.

¹¹⁸ Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) δήλωσε, στη Γενική Σύστασή της Αρ. 24 ότι «αρκετά κράτη μέλη αναγνωρίζουν την παρουσία στην επικράτειά τους κάποιων εθνικών ή εθνοτικών ομάδων ή ιθαγενών λαών, ενώ αγνοούν άλλες ομάδες. Θα πρέπει να εφαρμόζονται ομοιόμορφα σε όλες τις ομάδες ορισμένα κριτήρια, ιδίως ο αριθμός των ανθρώπων που τις αποτελούν και το να έχουν αυτοί οι άνθρωποι φυλή, γλώσσα ή

κουλτούρα διαφορετική από την πλειονότητα ή από άλλες ομάδες του πληθυσμού». Βάσει αυτών, στο Γενικό Σχόλιο Αρ. 8, δηλώνει ότι «έχοντας εξετάσει εκθέσεις από κράτη μέλη που αφορούν πληροφόρηση γύρω από τους τρόπους με τους οποίους άτομα προσδιορίζονται ως μέλη μιας ιδιαίτερης φυλετικής ή εθνοτικής ομάδας ή ομάδων, [η CERD] είναι της γνώμης ότι αυτός ο προσδιορισμός θα βασιζόταν, αν δεν υφίσταται δικαιολόγηση για το αντίθετο, στον αυτοπροσδιορισμό του εν λόγω ατόμου».

¹¹⁹ Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, *General Comment No. 23: The rights of minorities (Art. 27) [Γενικό Σχόλιο Αρ. 23: Τα δικαιώματα των μειονοτήτων]*: 8 Απριλίου 94. CCPR/C/21/Rev.1/Add.5: § 5.2.

4.2 Μη αναγνώριση των μειονοτήτων

Το 1998, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την Ελλάδα ένοχη για παραβίαση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και άλλοι κατά Ελλάδα*,¹²⁰ βάσει του γεγονότος ότι τα ελληνικά δικαστήρια αρνήθηκαν την αίτηση των εναγόντων να αναγνωρίσουν τη «Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού» ως ΜΚΟ.¹²¹ Σε αντίθεση με την άποψη των εθνικών δικαστηρίων ότι ο σκοπός του σωματείου συνιστά κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η άρνηση εγγραφής του σωματείου ήταν δυσανάλογη σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς».

Κατόπιν της εν λόγω απόφασης, οι αιτούντες υπέβαλαν για δεύτερη φορά αίτηση εγγραφής του σωματείου τους στο Μονομελές Πρωτοδικείο της Φλώρινας, τον Ιούνιο του 2003. Στις 19 Δεκεμβρίου 2003, το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση για τους εξής λόγους:

«Από την ως άνω όμως ασαφή διατύπωση του καταστατικού, προκαλείται σύγχυση αναφορικά με τη σωματειακή δράση. Ειδι-

κότερα, με την προσδιοριστική του προς διάδοση πολιτισμού λέξη ‘Μακεδονικός’, παρουσιάζεται ο τελευταίος ως ιδιαίτερος και αυτοτελής, έτσι ώστε δεν καθίσταται σαφές, εάν η χρήση του όρου γίνεται με την ιστορική του έννοια και δη ως ενός αναπόσπαστου τμήματος του ελληνικού πολιτισμού με τις κατά τόπο ιδιαιτερότητές του, ή με τη γεωγραφική του έννοια, οπότε και δεν προσδιορίζεται, σε ποιο τμήμα της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας αναφέρεται, όπως το εδαφικό καθεστώς της διαμορφώθηκε, μετά τους βαλκανικούς πολέμους. Η ασάφεια αυτή, όχι μόνο δεν αίρεται από την επωνυμία του σωματείου, που εμμένει στην αδιάκριτη χρήση αυτού του όρου, αλλά επιτείνεται και από τη σύνδεση του πολιτισμού αυτού με μία ανύπαρκτη γλώσσα, που φέρεται ως ‘Μακεδονική’, παρότι στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας ομιλείται η ελληνική γλώσσα, με εξαίρεση ένα μικρό μέρος του πληθυσμού, που ομιλεί παράλληλα ένα σλαβικό κατά βάση ιδίωμα. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, η προκαλούμενη, από την γενική αναφορά στους όρους Μακεδονία – ικος, αδιακρίτως γεωγραφικής ή ιστορικής σημασίας, σύγχυση, τόσο στα κράτη με τα οποία θα συναλλαχθεί το σωματείο, ενόψει της πραγμάτωσης του σκοπού του μέσω διαβημάτων και συνεργασιών με αυτά, όσο και στους ενδιαφερόμενους να συμμετάσχουν αποδεχόμενοι το σκοπό αυτό, ενέχει άμεσο κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, επιπροσθέτως δε, δίνει το έναυσμα προς εκμετάλλευση, από εξωτερικούς παράγοντες που κατά καιρούς προσπάθησαν ανεπιτυχώς, για τη δημιουργία ιστορικά ανύπαρκτου ‘μακεδονικού έθνους’».¹²²

Το σκεπτικό αυτής της απόφασης είναι παρεμφερές με το σκεπτικό που είχε παρουσιαστεί στην απόφαση, για την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι παραβιάζει το Άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής

¹²⁰ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Σιδηρόπουλος και άλλοι κατά Ελλάδα* (Υπόθεση 57/1997/841/1047), Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1998.

¹²¹ *Greece: Amnesty International welcomes the acquittal of four members of ethnic Macedonian minority party [Ελλάδα: Η Διεθνής Αμνηστία χαιρετίζει την αθώωση τεσσάρων μελών εθνικού μακεδονικού μειονοτικού κόμματος]*, AI Index: EUR 25/045/1998, *Greece: Charges against members of the “Rainbow” party should be dropped [Ελλάδα: Οι κατηγορίες εναντίον των μελών του κόμματος «Ουράνιο Τόξο» πρέπει να αποσυρθούν]*, AI Index: EUR 25/044/1998, και *Greece: Amnesty International will adopt members of “Rainbow” party as prisoners of conscience in case of imprisonment [Ελλάδα: Η Διεθνής Αμνηστία θα νοθεύσει μέλη του κόμματος «Ουράνιο Τόξο» ως κρατούμενους συνείδησης σε περίπτωση φυλάκισής τους]*, AI Index: EUR 25/010/1997.

¹²²

http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/special_iss ues/home_of_macedonian_civilization.html

Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ECHR), όσον αφορά το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι.

Υπό αυτή την έννοια φαίνεται ότι οι αρχές απέτυχαν, μέσω αυτής της νέας απόφασης, να τηρήσουν τις διατάξεις τόσο του Άρθρου 11 της Σύμβασης ECHR, όσο και του Άρθρου 53 της ίδιας Σύμβασης που δηλώνει ότι «τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφωθούν προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι».

Επιπλέον, η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε ότι στις 11 Μαΐου 2004, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αριδαίας έκρινε τον Αρχιμανδρίτη Νικόδημο Τσαρκνιά ένοχο παράβασης του Ν 1363/1938, που ορίζει ότι για την ανέγερση και λειτουργία οποιουδήποτε τόπου λατρείας απαιτείται άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, και τον καταδίκασε σε τριμηνιαία φυλάκιση. Το επιχείρημα της υπεράσπισης ότι το Άρθρο 1 του εν λόγω νόμου, σύμφωνα με το οποίο για να πάρουν άδεια λειτουργίας, οι τόποι λατρείας πρέπει να δηλώνονται στις αρχές, αντίκειται στο Άρθρο 9 της ECHR για τη θρησκευτική ελευθερία, απορρίφθηκε.

Το 1997, η Ελλάδα είχε κριθεί ένοχη παράβασης των διατάξεων της ECHR λόγω των διατάξεων του Ν 1363/1938.¹²³ Επομένως, αυτές οι πρόσφατες αποφάσεις φαίνεται να παραβιάζουν και πάλι τόσο τις διατάξεις της ECHR για τη θρησκευτική ελευθερία, όσο και την υποχρέωση που απορρέει από τη συνθήκη για τηρήση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχει ήδη εκφράσει

την άποψη ότι οι διατάξεις του εν λόγω νόμου αντίκεινται σε αυτές της ECHR.¹²⁴

Σε μία παρεμφερή υπόθεση, στις 7 Φεβρουαρίου 2005, ο Άρειος Πάγος απαγόρευσε τη λειτουργία της «Τουρκικής Ένωσης Ξάνθης» με βάση τα εξής

«ο ανωτέρω σκοπός [του σωματείου] προσκρούει στις προαναφερόμενες συμβάσεις που υπογράφηκαν στη Λωζάνη και έχουν κυρωθεί με νόμο, αφού επιχειρείται αποκάλυπτα να εμφανισθεί η ύπαρξη στην Ελλάδα, (περιοχή Δυτικής Θράκης), εθνικής τουρκικής μειονότητας, ενώ με τις συμβάσεις αυτές, μόνο η ύπαρξη θρησκευτικής μουσουλμανικής μειονότητας αναγνωρίζεται στην εν λόγω περιοχή... Η αναφορά στην τουρκική ταυτότητα δεν έχει την έννοια της απώτερης τουρκικής καταγωγής, αλλά της κατά τις επιδιώξεις τους [μελών του σωματείου] ενεστώσας ιδιότητάς τους ως μελών υφιστάμενης στην Ελλάδα τουρκικής μειονότητας, η οποία επιδιώκει την προώθηση εντός των ορίων της Ελληνικής Επικράτειας πολιτειακών σκοπών ξένου κράτους και συγκεκριμένα της Τουρκίας... το αναιρεσίον [σωματείο] με την εμμονή του να έχει το επίθετο «Τουρκική» στην επωνυμία της Ένωσης, σε αντίθεση προς τις προαναφερόμενες συνθήκες, όχι μόνο δεν συμβάλλει στην ειρηνική συμβίωση των πολιτών της περιοχής, που είναι αναγκαία για το γενικό καλό και των δύο ελληνικών κοινοτήτων, μουσουλμανικής και χριστιανικής».

¹²³ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Μανουσάκης και άλλοι κατά Ελλάδας* [Manoussakis et autres c. Grèce], Απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, 23 E.H.R.R. 387

¹²⁴ Σισυλιάνος και Κτιστάκης, *Προτάσεις για Θέματα Θρησκευτικής Ελευθερίας (Ιδίως Ζητήματα Συμμόρφωσης με τις Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)* [Proposals on Issues of Freedom of Religion (especially relating to matters of alignment with the decisions of the European Court of Human Rights)], Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Μάρτιος 2001.

νικής, αλλά εγείρει ανύπαρκτο μειονοτικό πρόβλημα ‘Τούρκων’».¹²⁵

Το σωματείο «Τουρκική Ένωση Ξάνθης» ιδρύθηκε το 1946 και διαλύθηκε αρχικά το 1984, με το σκεπτικό ότι συνιστούσε κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια, και από τότε η υπόθεση εξετάζεται από τα δικαστήρια.

Η Διεθνής Αμνηστία θεωρεί ότι η μη άρση της απαγόρευσης λειτουργίας τέτοιων σωματείων παραβιάζει το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, και ειδικότερα το Άρθρο 22 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς και το Άρθρο 11 της ECHR. Παρότι οι αρχές ισχυρίζονται ότι «η απόρριψη της ονομασίας ενός σωματείου που περιλαμβάνει τον όρο ‘τουρκικός’ δεν είναι άνευ όρων»¹²⁶, το γεγονός ότι τέτοια σωματεία δεν έχουν προς το παρόν λάβει άδεια λειτουργίας στην Ελλάδα εγείρει επιπλέον ανησυχίες για τη μη τήρηση της υποχρέωσης του Κράτους να σέβεται, προασπίζει και να εκπληρώνει τα δικαιώματα των μελών μειονοτήτων από τις αρχές, πόσω μάλλον εάν ληφθεί υπόψη ότι οι αποφάσεις αφορούν μία αναγνωρισμένη μειονοτική ομάδα, αν και η λέξη που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της αμφισβητείται από τις αρχές.¹²⁷ Επομένως, είναι ιδιαίτερα

ανησυχητικό το γεγονός ότι οι αποφάσεις παραβιάζουν το Άρθρο 2.4 της Διακήρυξης για τα δικαιώματα προσώπων που ανήκουν σε εθνικές ή εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες, σύμφωνα με το οποίο «πρόσωπα που ανήκουν σε μειονότητες έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν και να διατηρούν δικές τους εταιρείες».¹²⁸

4.3 Μη αντιμετώπιση των επιπτώσεων των πολιτικών που εισάγουν διακρίσεις

Ένα άλλο ανησυχητικό ζήτημα όσον αφορά την υποχρέωση του κράτους να σέβεται, να προασπίζει και να εκπληρώνει τα δικαιώματα των μελών των μειονοτικών ομάδων είναι η μη αποκατάσταση των παραβιάσεων που διαπράχθηκαν βάσει νόμων που έχουν κριθεί εκ των υστέρων ανεπαρκείς σε σχέση με το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες για τα δικαιώματα του ανθρώπου, καθώς και την εθνική νομοθεσία κατά των διακρίσεων.

Υπό το πρίσμα αυτό, η οργάνωση ανησυχεί για τη συνεχιζόμενη άρνηση των αρχών να επανεκδώσουν έγγραφα υπηκοότητας σε άτομα που ανήκουν στο μουσουλμανικό πληθυσμό της δυτικής Θράκης. Σύμφωνα με το Άρθρο 19 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, που καταργήθηκε το 1998, το ελληνικό κράτος δύναται να αφαιρέσει την υπηκοότητα από έλληνες πολίτες, εάν οι αρχές πιστεύουν ότι αυτοί έχουν μεταναστεύσει σε άλλη χώρα. Αρκετά άτομα που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα της δυτικής Θράκης χαρακτηρίστηκαν ως ανιθαγενείς, βάσει του παλαιού Άρθρου 19 του

¹²⁵ Πρόταση του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου Δημήτρη Λινού στην Ολομέλεια, 23 Σεπτεμβρίου 2004, που υιοθέτησε ο Άρειος Πάγος, υπόθεση «Τουρκική Ένωση Ξάνθης» και λοιποί κατά Νομάρχη Ξάνθης και «Πανελληνίας Ομοσπονδίας Θρακικών Σωματείων», απόφαση αριθ. 4/2005 της 7ης Φεβρουαρίου 2005, παρ. 9.

¹²⁶ 11th Session of the Working Group on Minorities, Statement of the Delegation of the Observer Government of Greece, [11th Σύνοδος της Ομάδας Εργασίας για τις Μειονότητες, Δήλωση της Αντιπροσωπίας του Παρατηρητή Κυβέρνηση της Ελλάδας] Μόνιμη Αποστολή της Ελλάδας, Γενεύη, 30 Μαΐου 2005.

¹²⁷ Στην πραγματικότητα, το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για το Άρθρο 27 (προστασία μειονοτήτων) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα δηλώνει ότι «η ύπαρξη μιας εθνοτικής,

θρησκευτικής ή γλωσσικής μειονότητας σε ένα δεδομένο Κράτος-Μέλος δεν εξαρτάται από απόφαση αυτού του Κράτους-Μέλους, αλλά απαιτείται να διαπιστώνεται με αντικειμενικά κριτήρια: και ότι οι μη υπήκοοι και ακόμη οι μη μόνιμοι κάτοικοι του κράτους δικαιούνται προστασία βάσει του άρθρου 27».

¹²⁸ Ψήφισμα της Ολομέλειας των Η.Ε. αριθ. 47/135, 18 Δεκεμβρίου 1992.

Κώδικα. Έχασαν την υπηκοότητά τους, επειδή, σε κάποια στιγμή της ζωής τους, έφυγαν από τη χώρα και μέχρι σήμερα δεν έχουν κατορθώσει να την ανακτήσουν. Στην πράξη, η εφαρμογή του παλαιού Άρθρου 19 του Κώδικα Ιθαγένειας δεν υπήρξε ποτέ διαφανής, με αποτέλεσμα να αφαιρείται η υπηκοότητα από άτομα που δεν είχαν ποτέ την πρόθεση να μεταναστεύσουν. Για παράδειγμα, σε αρκετές περιπτώσεις, άτομα που, σύμφωνα με αναφορές, ταξίδευαν στη γειτονική Τουρκία για σύντομες διακοπές έχασαν την υπηκοότητά τους. Ακόμη, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αρχές δεν έλαβαν επαρκή μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι τα εν λόγω άτομα είχαν ενημερωθεί εγκαίρως για την απόφαση αφαίρεσης της υπηκοότητάς τους, ώστε να προσβάλλουν αυτή την απόφαση, και επομένως το δικαίωμα προσφυγής χανόταν. Ορισμένα άτομα που έχασαν την υπηκοότητά τους βάσει του Άρθρου 19 μπορεί να μην το γνωρίζουν ακόμη μέχρι σήμερα. Τα άτομα που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα της δυτικής Θράκης και έχουν χάσει την υπηκοότητά τους κατ' αυτόν τον τρόπο καθώς και το δικαίωμα προσφυγής, δεν έχουν πρόσβαση ούτε σε κρατικές παροχές ή υπηρεσίες όπως όλοι οι Έλληνες πολίτες (πχ. επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης, πρόσβαση σε ειδικές υπηρεσίες περίθαλψης, συντάξεις, έκδοση ταυτοτήτων κλπ.).¹²⁹

Παρότι το Άρθρο 19 του Κώδικα Ιθαγένειας καταργήθηκε το 1998, επειδή θεωρήθηκε ότι εισάγει διακρίσεις, η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί ακόμη για το γεγονός ότι οι ελληνικές αρχές δεν έχουν έως σήμερα τηρήσει την υποχρέωσή τους να σέβονται, να προασπίζουν και να εκπληρώνουν τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα της δυτικής Θράκης, αφενός επειδή δεν ενημέρωσαν τα εν λόγω άτομα εγκαίρως και αποτελεσματικά ώστε να διασφαλίσουν το δικαίωμα προσφυγής τους, και αφετέρου επειδή απέρριψαν την επανεξέταση όλων των υποθέσεων ατόμων που έχασαν την υπηκοότητά τους βάσει

του Άρθρου 19 του Κώδικα Ιθαγένειας και την αναγνώριση των αξιώσεών τους για ανάκτηση της υπηκοότητάς τους.

Σε έκθεση που δημοσιεύθηκε τον Φεβρουάριο του 2004 από το γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη,¹³⁰ η διαδικασία εξέτασης της αίτησης πολιτογράφησης μιας τέτοιας 'ανιθαγενούς' κρίθηκε ανεπαρκής. Η υπόθεση αφορούσε μία νέα γυναίκα που υπέβαλε αίτηση πολιτογράφησης το 1999, μαζί με τους γονείς και τις τρεις αδελφές της, μετά την κατάργηση του Άρθρου 19 του Κώδικα Ιθαγένειας. Όλα τα μέλη της οικογένειας έχασαν την υπηκοότητά τους το 1984, όταν η εν λόγω γυναίκα ήταν δύο ετών. Ενώ τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας ανέκτησαν την υπηκοότητά τους, η αιτούσα ενημερώθηκε μόλις το 2003 ότι για να εξεταστεί περαιτέρω η αίτηση πολιτογράφησης της, έπρεπε να καταβάλει περίπου 1.500 ευρώ, ποσό που επιβαρύνει τους αλλοδαπούς που υποβάλλουν αίτηση πολιτογράφησης. Εντούτοις, σε μεταγενέστερη επικοινωνία με το Συνήγορο του Πολίτη, το Υπουργείο Εσωτερικών, αρμόδιο για την εξέταση της αίτησης, δήλωσε ότι η εξέταση της αίτησης είχε ακυρωθεί, επειδή την εποχή που υπεβλήθη η αίτηση, η αιτούσα ήταν ανήλικη. Κατόπιν εξέτασης της υπόθεσης, ο Συνήγορος του Πολίτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτό το σκεπτικό αντίκειται στην εθνική νομοθεσία που δηλώνει ότι οι παντρεμένοι ανήλικοι (κάτι που ισχύει για την εν λόγω γυναίκα) έχουν το δικαίωμα να ασκούν δραστηριότητες προκειμένου να διατηρούν και να βελτιώνουν την προσωπική τους ευημερία. Επιπλέον, σύμφωνα με την έκθεση, η υποχρέωση καταβολής ενός ποσού για την προώθηση της αίτησης προσκρούει στο διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες, δεδομένου ότι παραβιάζει το Άρθρο 32 της Σύμβασης των Η.Ε. περί του καθεστώτος των ανιθαγενών, την οποία έχει επικυρώσει η Ελλάδα. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο «τα συμβαλλόμενα κράτη θα διευκολύνουν, εν τω μέτρω του δυνατού την αφομοίωση και πολιτογράφηση των ανιθαγενών. Ειδικότερα θα προσπαθήσουν να επιταχύνουν

¹²⁹ Πρέπει να σημειωθεί ότι βάσει της Γενικής Σύστασης 30 της CERD, αυτές οι διατάξεις δεν πρέπει να αφορούν μόνο πολίτες.

¹³⁰ Αρ. εγγράφου 7547.03.2.2

την διαδικασία πολιτογραφήσεως και να μειώσουν, εν τω πλήρει μέτρω του δυνατού, τους φόρους και τα έξοδα της τοιαύτης διαδικασίας.”

4.4 Συμπέρασμα

Στην τρίτη έκθεσή της για την Ελλάδα που δημοσιεύθηκε το 2004, η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές «να διασφαλίσουν ότι όλες οι ομάδες στην Ελλάδα, περιλαμβανομένων των Μακεδόνων και των Τούρκων, θα μπορούν να ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και την ελευθερία της έκφρασης σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες δικαίου», και παρακάτω σημειώνει ότι:

«οι ελληνικές αρχές είναι περισσότερο έτοιμες να αναγνωρίσουν την ύπαρξη μειονοτικών ομάδων στην Ελλάδα, όπως οι Πομάκοι και οι Ρομά, περιλαμβανομένου του γεγονότος ότι οι ομάδες αυτές έχουν άλλη μητρική γλώσσα από την ελληνική. Εντούτοις άλλες ομάδες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες, όπως για παράδειγμα οι Μακεδόνες και οι Τούρκοι. Ακόμη και σήμερα, άτομα που επιθυμούν να εκφράσουν τη Μακεδονική, την Τουρκική ή άλλη ταυτότητα επισύρουν την εχθρότητα του πληθυσμού. Είναι στόχοι προκαταλήψεων και στερεοτύπων, και ενίοτε αντιμετωπίζουν διακρίσεις, ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας».¹³¹

Το παρόν κεφάλαιο δεν αναφέρει διεξοδικά τις ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα όσον αφορά την προστασία των μειονοτήτων. Όμως, η Διεθνής Αμνηστία συνεχίζει να ανησυχεί για το γεγονός ότι οι αρχές δεν προχώρησαν στην αντιμετώπιση των συγκεκριμένων ζητημάτων. Επίσης, η οργάνωση συνεχίζει να λαμβάνει αναφορές για τη μη αντιμετώπιση από τις αρχές των ζητημάτων θρησκευτικής ε-

λευθερίας που αφορούν τις μειονότητες, μεταξύ άλλων την ευρέως δημοσιοποιημένη διαμάχη για το διορισμό των μουφτήδων.¹³²

Επιπλέον, παρότι η οργάνωση χαιρετίζει τα μέτρα που ελήφθησαν για να αντιμετωπιστούν οι προηγούμενες παραβιάσεις κατά μελών μειονοτήτων, οι οποίες οφείλονται στη νομοθεσία, όπως το παλαιό Άρθρο 19 του Κώδικα Ιθαγένειας, εκφράζει την έντονη ανησυχία της για τις παραβιάσεις που εξακολουθούν να υφίστανται σήμερα τα θύματα τέτοιων πολιτικών.

¹³¹ ECRI, *Τρίτη Έκθεση για την Ελλάδα, εγκρίθηκε την 5η Δεκεμβρίου 2003*.

¹³² Έντονη διαμάχη ξέσπασε όταν οι αρχές συνέλαβαν και φυλάκισαν τον Εμίν Αγγά, μουσουλμάνο κληρικό και μέλος της μειονότητας, επειδή αυτοαποκαλείτο ‘μουφτής Ξάνθης’. Βλέπε προηγούμενη έκθεση για το θέμα *Greece: Freedom of religion and expression on trial - the case of Mehmet Emin Aga, Mufti of Xanthi (Ελλάδα: Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και της έκφρασης στο εδώλιο - η υπόθεση του Μεχμέτ Εμίν Αγγά, Μουφτή Ξάνθης)* (AI Index: EUR 25/001/2000). Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την Ελλάδα ένοχη παραβίασης του Άρθρου 9 της ECHR (ελευθερία σκέψης, θρησκευτικής συνείδησης) – βλέπε *Αγγάς κατά Ελλάδας* (Αρ. 2) (50776/99) [2002] ECHR 671 (17 Οκτωβρίου 2002).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

5.1 Συμπέρασμα

Σε όλη την έκθεση, συνδετικός ιστός ήταν η αποδεδειγμένη αποτυχία των αρχών να διασφαλίσουν ότι τα άτομα που διαμένουν στην Ελλάδα, και δεν αποτελούν μέλη της πλειονότητας των Ελλήνων, απολαμβάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που δικαιούνται, είτε είναι αιτούντες άσυλο είτε μετανάστες ή μέλη μειονοτήτων. Η παρούσα έκθεση καταγράφει τους μηχανισμούς που συντελούν σε αυτή την αποτυχία. Παρότι η οργάνωση έχει επίσης λάβει αναφορές για παραβιάσεις των δικαιωμάτων μελών της πλειονότητας του ελληνικού πληθυσμού, είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το γεγονός ότι οι εν λόγω αναφορές είναι αριθμητικά πολύ λιγότερες από τις αντίστοιχες αναφορές για παραβίαση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών και μελών των μειονοτήτων. Τουτέστιν, διαπιστώνεται μία επείγουσα ανάγκη για τις ελληνικές αρχές να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους ως προς το σεβασμό, την προάσπιση και την εκπλήρωση των δικαιωμάτων των περιθωριοποιημένων ατόμων. Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο, η Διεθνής Αμνηστία διατυπώνει συστάσεις προς τις ελληνικές αρχές, καλύπτοντας τους τέσσερις βασικούς τομείς δικαιωμάτων του ανθρώπου που πραγματεύεται η παρούσα έκθεση.

5.2 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων

Η Διεθνής Αμνηστία ενημερώθηκε ότι η ελληνική κυβέρνηση βρίσκεται επί του παρόντος σε διαδικασία αναθεώρησης της πολιτικής μετανάστευσής της. Αυτή η αναθεώρηση μπορεί να έχει έντονο αντίκτυπο στα δικαιώματα των μεταναστών εν γένει, αλλά και στα δικαιώματα των προσφύγων ειδικότερα. Υπό το πρίσμα αυτό, η οργάνωση προτείνει η εν λόγω αναθεώρηση να συμπεριλαμβάνει μία αναθεώρηση της νομοθεσίας σχετικά με την προστασία των προσφύγων, προκειμένου να διασφαλιστούν τα εξής:

- η επικύρωση του Πρωτοκόλλου Αρ. 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τη Διασφάλιση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών·
- η ενίσχυση του ρόλου των εμπειρογνομόνων για την προστασία των προσφύγων, όπως η Ύπατη Αρμοστεία των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και οι εκπρόσωποι του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, κατά την αξιολόγηση των αιτήσεων χορήγησης ασύλου·
- η παροχή πρόσβασης σε δωρεάν, ανεξάρτητες και επαρκείς νομικές υπηρεσίες σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ασύλου, περιλαμβανομένης της παρουσίας καταρτισμένων και ανεξάρτητων διερμηνέων, προκειμένου οι δικηγόροι να μπορούν να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους αιτούντες άσυλο·
- η παροχή υπηρεσιών διερμηνείας στους αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων των γραπτών πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία ασύλου σε γλώσσα κατανοητή σε αυτούς, καθώς και σε άτομα που κρατούνται σε συντομικά τμήματα και κέντρα κράτησης·

- η συμμόρφωση της διαδικασίας εξέτασης ασύλου με τους διεθνείς κανόνες δικαίου, εγκυρότητας και αμεροληψίας. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να επιβληθεί πιο ενδελεχής εξέταση της λήψης αποφάσεων σε πρώτο βαθμό, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η σημερινή πρακτική της συλλήβδην απόρριψης των αιτήσεων σε πρώτο βαθμό·
- ότι η ισχύουσα νομοθεσία και η εφαρμογή της δεν αντίκεινται στο πνεύμα του Κανονισμού του Δουβλίνου II. Για το σκοπό αυτό, η αναθεωρημένη νομοθεσία πρέπει να δηλώνει ρητώς ότι η «διακοπή» της διαδικασίας εξέτασης δεν σημαίνει απόρριψη. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει πρόθεση από την πλευρά των ελληνικών αρχών για απέλαση εκτός της Ε.Ε. ατόμων που πρόκειται να επιστρέψουν στην Ελλάδα από μία χώρα της Ε.Ε. βάσει του Κανονισμού Δουβλίνου II, αυτή η πρόθεση απέλασης πρέπει να κοινοποιείται στις αρχές της τρίτης χώρας και στους δικηγόρους που ασχολούνται με την υπόθεση στο εξωτερικό·
- η παροχή πρόσβασης σε δικαστική επανεξέταση των αιτήσεων χορήγησης ασύλου σε περίπτωση αρνητικής απόφασης. Το εύρος της εν λόγω επανεξέτασης πρέπει να καλύπτει την ουσία της αίτησης και να διασφαλίζει αποτελεσματική προσφυγή, με ανασταλτικό αποτέλεσμα, κατά των αρνητικών αποφάσεων·
- ότι η νομοθεσία περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις που εξασφαλίζουν την παροχή καθοδήγησης από ειδικευμένο προσωπικό στους ασυνόδευτους ανηλίκους καθόλη τη διαδικασία εξέτασης ασύλου. Σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας πρέπει να ζητείται η γνώμη των ανηλίκων. Οι οργανώσεις παιδικής αρωγής πρέπει επίσης να ειδοποιούνται για την επικείμενη μεταφορά ασυνόδευτων ανηλίκων στις χώρες προέλευσής τους.

Επιπλέον, πρέπει να εισαχθούν μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η νομοθεσία εφαρμόζεται κατά τρόπο που εξασφαλίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων, περιλαμβανομένης της διατήρησης του σεβασμού για τη θεμελιώδη αρχή της *μη επαναπροώθησης (non-refoulement)*. Για το σκοπό αυτό:

- πρέπει να εισαχθεί ένα καταστατικό τεκμήριο κατά της κράτησης, καθώς και μηχανισμοί προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κάθε απόφαση κράτησης ενός αιτούντος άσυλο επανεξετάζεται αυτόματα και τακτικά ως προς τη νομιμότητα, την αναγκαιότητα και την καταλληλότητά της μέσω μίας έγκαιρης, προφορικής ακρόασης από κάποιο δικαστήριο ή άλλο παρεμφερή αρμόδιο και αμερόληπτο φορέα, σε συνδυασμό με την κατάλληλη νομική συνδρομή, σύμφωνα με τις αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές της Ύπατης Αρμοστείας του Η.Ε. για τους Πρόσφυγες σχετικά με τα εφαρμοστέα κριτήρια και τα πρότυπα που αφορούν την κράτηση αιτούντων άσυλο. Η κράτηση ευπαθών ατόμων που ζητούν άσυλο, μεταξύ άλλων ανήλικοι, θύματα βασανιστηρίων που επέζησαν και έγκυες γυναίκες, απαγορεύεται·
- πρέπει να θεσπιστούν μηχανισμοί προκειμένου να παρακολουθούνται οι μέθοδοι αστυνόμευσης των συνόρων και να εξασφαλιστεί ότι δεν εφαρμόζονται πρακτικές επαναπροώθησης. Οι εν λόγω μηχανισμοί πρέπει επίσης να παρέχουν πρόσβαση σε πλήρεις διαδικασίες έρευνας σε περίπτωση καταγγελιών για τέτοιες πρακτικές·
- οι συλληφθέντες μετανάστες πρέπει να ενημερώνονται, αμέσως μετά τη σύλληψή τους και σε γλώσσα κατανοητή σε αυτούς, για τα δικαιώματά τους, περιλαμβανομένου του δικαιώματος για αίτηση χορήγησης ασύλου. Η πρόσβαση σε διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να είναι διαθέσιμη σε όλες τις περιοχές όπου κρατούνται μετανάστες·

- το προσωπικό της αστυνομίας που υπηρετεί σε συνοριακές περιοχές, και ιδίως στα ανατολικά και νότια σύνορα, πρέπει να λαμβάνει λεπτομερή κατάρτιση για τους κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και για τις αρχές και τους κανόνες που διέπουν την προστασία των προσφύγων, προκειμένου να είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να παραπέμπει τα άτομα που ζητούν άσυλο στις αρμόδιες αρχές·
- πρέπει να εφαρμοστεί και να διατηρηθεί μία αυστηρή κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των συνοροφυλάκων και των αξιωματικών που εμπλέκονται σε διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα·
- το ιατρικό προσωπικό στα κέντρα συνοριακής φύλαξης πρέπει να είναι κατάλληλα καταρτισμένο προκειμένου να καλύπτει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παροχής περίθαλψης σε κέντρα κράτησης και τις ειδικές ανάγκες των αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένων των ψυχολογικών αναγκών·
- η κατάρτιση των υπαλλήλων επιβολής του νόμου πρέπει να περιλαμβάνει την κατάρτιση στη χρήση βίας, και να προβλέπει την αντιμετώπιση ρατσιστικών ή διακριτικών συμπεριφορών και στάσεων μεταξύ των αξιωματικών·
- πρέπει να δημιουργηθεί ένας μόνιμος, ανεξάρτητος φορέας παρακολούθησης και επιθεώρησης, ο οποίος θα πραγματοποιεί τακτικές, αιφνιδιαστικές και απεριόριστες επισκέψεις σε όλες τις εγκαταστάσεις όπου κρατούνται οι αιτούντες άσυλο, και θα εξασφαλίζει την τήρηση του διεθνούς και εθνικού δικαίου και των διεθνών και εθνικών κανόνων.

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί την Επιτροπή της Ε.Ε., αρμόδια για την αναθεώρηση της εφαρμογής του Κανονισμού Δουβλίνο II, να εξετάσει τις ευθύνες της Ελλάδας στην επαναπροώθηση ατόμων που μπορεί να υπέστησαν διώξεις κατά την επιστροφή στη χώρα τους, επειδή τους αρνήθηκαν το δικαίωμα για επί της ουσίας επανεξέταση των αιτήσεών τους έπειτα από μία απόφαση «διακοπής».

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί επίσης την Επιτροπή της Ε.Ε., αρμόδια για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο, να εξετάσει τις ευθύνες της Ελλάδας για μη παροχή: κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης σε κρατούμενους· επαρκούς πρόσβασης σε υπηρεσίες διερμηνείας· πληροφοριών σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής· και επαρκούς νομικής συνδρομής.

5.3 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών

Η Διεθνής Αμνηστία παροτρύνει τις αρχές να αναθεωρήσουν τις πολιτικές κράτησης των μεταναστών, προκειμένου να διασφαλιστούν τα εξής:

- η επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους·
- ότι η κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων απαγορεύεται και ότι υπάρχει τεκμήριο κατά της κράτησης ατόμων, όπως γυναικών με παιδιά·

- ότι τίθενται σε ισχύ μηχανισμοί για τη διασφάλιση του δικαιώματος όλων των μεταναστών να αμφισβητούν τη νομιμότητα της κράτησής τους, περιλαμβανομένου του δικαιώματος σε προσφυγή, και ότι παρέχεται αποκατάσταση σε όσους αποδεικνύεται ότι κρατήθηκαν παράνομα·
- ότι κάθε καταγγελία για ρατσισμό, κακομεταχείριση και άλλες προσβολές κατά κρατούμενων διερευνάται άμεσα σύμφωνα με το σχετικό διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς κανόνες, και οι φερόμενοι υπεύθυνοι αντιμετωπίζονται κατάλληλα ενώπιον της δικαιοσύνης. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να εισαχθούν μηχανισμοί, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι κρατούμενοι έχουν τακτική πρόσβαση σε ανεξάρτητους φορείς που μπορούν να ασχοληθούν με τέτοιες καταγγελίες, συμπεριλαμβανομένων των ποινικών δικαστηρίων·
- πρέπει να δημιουργηθεί ένας μόνιμος, ανεξάρτητος φορέας παρακολούθησης και επιθεώρησης, ο οποίος θα πραγματοποιεί τακτικές, αιφνιδιαστικές και απεριόριστες επισκέψεις σε όλες τις εγκαταστάσεις όπου κρατούνται μετανάστες, και θα εξασφαλίζει την τήρηση του διεθνούς και εθνικού δικαίου και των διεθνών και εθνικών κανόνων·
- η χρησιμοποίηση γυναικείου προσωπικού σε κέντρα όπου στεγάζονται γυναίκες, προκειμένου να εξασφαλίζεται η σωματική προστασία των γυναικών στα εν λόγω κέντρα·
- ότι οι αξιωματικοί και το λοιπό προσωπικό που εμπλέκονται στη λειτουργία των κέντρων κράτησης «διαθέτουν καλά ανεπτυγμένες ικανότητες στον τομέα της διαπροσωπικής επικοινωνίας ... [και είναι] εξοικειωμένοι με τις διαφορετικές κουλτούρες των κρατούμενων και τουλάχιστον ορισμένοι εξ αυτών ... διαθέτουν σχετικές γλωσσικές δεξιότητες. Επιπλέον, πρέπει να μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα πιθανά συμπτώματα αντιδράσεων που προέρχονται από στρες και που ενδέχεται να παρουσιάσουν οι κρατούμενοι (είτε μετατραυματικής αιτιολογίας είτε λόγω της κοινωνικοπολιτισμικής αλλαγής) και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα» (συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων).

Όσον αφορά την κακομεταχείριση των μεταναστών, η Διεθνής Αμνηστία παροτρύνει τις αρχές να διασφαλίσουν:

- ότι διενεργούνται ενδελεχείς, άμεσες και αμερόληπτες έρευνες για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν σε βάρος ατόμων που συνελήφθησαν και κρατούνται στις περιοχές που αναφέρονται στην παρούσα έκθεση (Αμυγδαλέζα, Χίος, Κρήτη, Λέσβος, Πέπλο, Σουφλί και Βρυσικά)·
- ότι διενεργούνται ενδελεχείς, άμεσες και αμερόληπτες έρευνες για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν σε βάρος Αφγανών μεταναστών τον Δεκέμβριο του 2004· ότι εάν συγκεντρωθούν αρκετά στοιχεία, οι φερόμενοι δράστες αυτών των παραβιάσεων θα προσαχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης και ότι εξασφαλίζεται για τα θύματα πλήρης επανόρθωση, μεταξύ άλλων αποκατάσταση, αποζημίωση, ικανοποίηση, και εγγυήσεις μη-επανάληψης·
- ότι διενεργούνται ενδελεχείς, άμεσες και αμερόληπτες έρευνες για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν σε βάρος των Αλβανών μεταναστών που αναφέρονται στην παρούσα έκθεση· ότι εάν συγκεντρωθούν αρκετά στοιχεία, οι φερόμενοι δράστες αυτών των παραβιάσεων θα προσαχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης και ότι εξασφαλίζεται για τα θύ-

ματα πλήρης επανόρθωση, μεταξύ άλλων αποκατάσταση, αποζημίωση, ικανοποίηση, και εγγυήσεις μη-επανάληψης.

5.4 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί το Υπουργείο Εσωτερικών να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα σε συνδυασμό με τις τοπικές αρχές προκειμένου να διασφαλιστεί ότι:

- εφαρμόζεται προσωρινή αναστολή των εξώσεων, μέχρις ότου τεθούν σε ισχύ επαρκείς εγγυήσεις ώστε να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο·
- οι κάτοικοι Ρομά δεν υπόκεινται σε βίαιες εξώσεις από τους καταυλισμούς τους. Αυτό συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι οι καταυλισμοί δεν πρέπει να κατεδαφίζονται χωρίς να έχουν ειδοποιηθεί εγκαίρως οι κάτοικοι· ότι για τους Ρομά που έχουν υποστεί εξώση προβλέπεται μετεγκατάσταση, η οποία πληροί το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση και άλλους κανόνες διαβίωσης, όπως προβλέπονται στις διατάξεις του ICCPR, του ICESCR και της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων· ότι οι συμφωνίες που πραγματοποιούνται με τους Ρομά πριν από τη μετεγκατάστασή τους τηρούνται στο ακέραιο· και ότι οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων εξασφαλίζουν την εποικοδομητική συμμετοχή εκπροσώπων των Ρομά στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων για τις εξώσεις και τη στέγασή τους·
- διατίθενται χώροι προσωρινής διαμονής για τους Ρομά που επιλέγουν να είναι μετακινούμενοι·
- δημιουργούνται προγράμματα για την καταπολέμηση των προκαταλήψεων σε βάρος των Ρομά μεταξύ του πληθυσμού εν γένει, και των κοινοτήτων που γειτνιάζουν με τους καταυλισμούς των Ρομά ειδικότερα.

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί επίσης τους διεθνείς φορείς, όπως η Ένωση Ευρωπαϊκών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών [UEFA], που αξιολογούν τις αιτήσεις της Ελλάδας για ανάληψη της διεξαγωγής διεθνών εκδηλώσεων, να ζητούν εγγυήσεις από τις αρχές ότι η φιλοξενία των εκδηλώσεων δεν θα αποβαίνει σε βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κατοίκων των προτεινόμενων προς ανάπτυξη περιοχών.

Η Διεθνής Αμνηστία επαναλαμβάνει τη σύσταση της ECRJ προς τις αρχές «να παρέχεται κατάρτιση στην αστυνομία, στους δημόσιους αξιωματούχους, στο Συνήγορο του Πολίτη, στους εισαγγελείς και στους δικαστές με μία αντίληψη των προβλημάτων του ρατσισμού κατά των Ρομά, και της ανάγκης να βεβαιώνεται σε κάθε περίπτωση, το κατά πόσον μία αξιόποινη πράξη έχει ρατσιστικό χαρακτήρα, προκειμένου να προβαίνουν στις ενδεδειγμένες ενέργειες». Στο πλαίσιο αυτό, η οργάνωση παροτρύνει επίσης:

- τις αστυνομικές αρχές να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον ατόμων Ρομά που διαπράττονται από μη κρατικούς φορείς, όσο και οι καταγγελίες περί κακομεταχείρισης Ρομά από αστυνομικούς, διερευνώνται πλήρως, και ότι εάν συγκεντρώνονται αρκετά στοιχεία οι πιθανοί δράστες θα προσάγονται στη δικαιοσύνη·

- τις αρμόδιες αρχές να εξασφαλίσουν ότι οι Ρομά, που είναι μετανάστες από την Αλβανία, δεν υπόκεινται σε διακριτική μεταχείριση.

5.5 Συστάσεις σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων

Η οργάνωση παροτρύνει τις αρχές να εξασφαλίσουν ότι οι διατάξεις των Άρθρων 9, 10 και 11 της ΕΣΔΑ εφαρμόζονται πλήρως, μέσω:

- της επικύρωσης της Σύμβασης Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, την οποία η Ελλάδα υπέγραψε το 1997·
- της αναθεώρησης της ισχύουσας νομοθεσίας όσον αφορά τη λειτουργία των μη κυβερνητικών οργανώσεων με στόχο τη διασφάλιση, με τρόπο που δεν συνεπάγεται διακρίσεις, των δικαιωμάτων στη θρησκευτική ελευθερία, στην ελευθερία της έκφρασης και του συνεταιρίζεσθαι.

Η οργάνωση συνιστά κυρίως την αντιμετώπιση των παραβιάσεων που πλήττουν τα μέλη μειονοτήτων ως αποτέλεσμα μίας νομοθεσίας που εισάγει διακρίσεις. Αυτό συνεπάγεται τα εξής:

- την εξασφάλιση ότι όλα τα άτομα που, βάσει αυτής της νομοθεσίας απώλεσαν τα δικαιώματα υπηκοότητάς τους, ενημερώνονται πλήρως για τις συνθήκες υπό τις οποίες ελήφθησαν αυτές οι αποφάσεις·
- τη διευκόλυνση της πολιτογράφησης ατόμων που έχουν απολέσει την υπηκοότητά τους κατ' αυτόν τον τρόπο, μεταξύ άλλων απαλλαγή από τα σχετικά έξοδα και εισαγωγή διαδικασιών για την επιτάχυνση της διαδικασίας πολιτογράφησης·
- τη διασφάλιση ότι όλα τα άτομα που έχουν απολέσει τα δικαιώματα υπηκοότητάς τους κατ' αυτόν τον τρόπο θα ανακτήσουν πρόσβαση στο πλήρες φάσμα των κοινωνικών παροχών που δικαιούνται ως Έλληνες πολίτες.

Η οργάνωση καλεί επίσης τις αρχές να αναθεωρήσουν τις πολιτικές που αφορούν την αναγνώριση των μειονοτήτων, κυρίως με στόχο:

- να δοθεί τέλος στην πρακτική καταγραφής σε λίστα των αναγνωρισμένων μειονοτήτων·
- να θεσπιστούν μηχανισμοί που θα διασφαλίζουν ότι η κυβέρνηση συμμορφώνεται με την υποχρέωσή της να σέβεται, να προασπίζει και να εκπληρώνει το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό, σύμφωνα με καθιερωμένα, σαφή και αντικειμενικά κριτήρια.